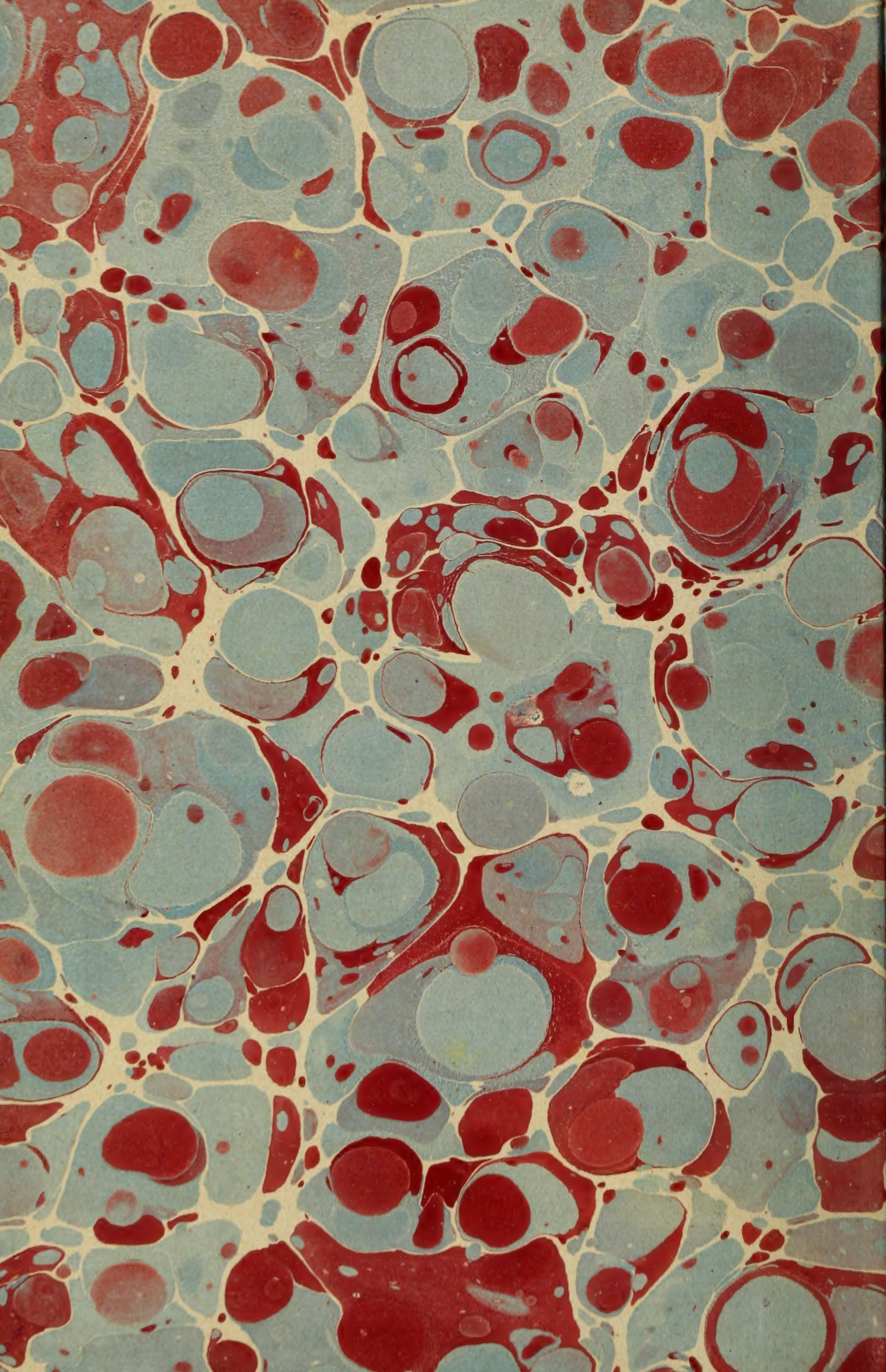
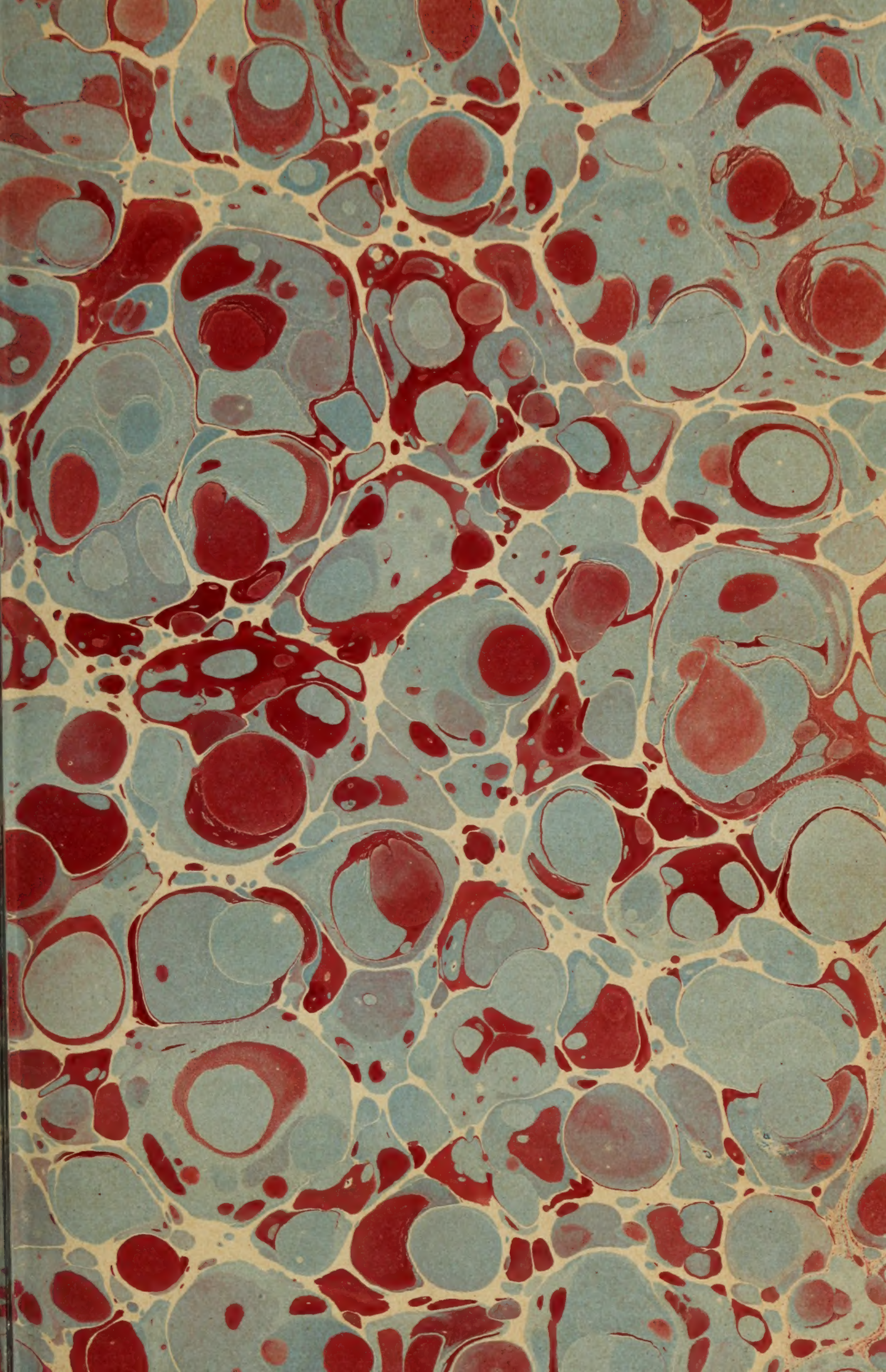

3 1761 06558620 8

2,92

GREVE

RANTZAU-BREITENBURGS ERINDRINGER

STATSMINISTER CONRAD GREVE RANTZAU-BREITENBURGS

ERINDRINGER

FRA KONG FREDERIK DEN SJETTES TID

UDGIVNE AF

LOUIS BOBÉ

KØBENHAVN

DET NORDISKE FORLAG

BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN

1900

Oplag: 1500 Expl.

KØBENHAVN. — GRÆBES BOGTRYKKERI.

Paa en lyngklædt Banke, omflydt af Størfloden, ikke langt fra Byen Itzehoe, lagde den tapre Hærfører Johan Rantzau i Aaret 1531, „under Fejden mellem Konning Frederik og Konning Christiern", Grundstenen til Slottet Breitenburg.

Hans Søn, den lærde Statholder Henrik Rantzau, fuldendte Bygningen af det statelige, med Taarne og Tinder knejsende Slot, omgivet af dybe Grave. Hans Statskløgt og Lærdom, hans Rigdom og Pragt var kjendt over hele Evropa. Paa Breitenburg samlede han ikke alene et kostbart Bibliothek med mange værdifulde Haandskrifter, men ogsaa Kunstskatte og Rariteter, hvilket næsten altsammen spredtes for alle Vinde, da Slottet 1627 blev erobret af de kejserlige. Skjønt Breitenburg 1643 atter led meget ved Belejringen af Svenskerne, blev det under Grev Christian Rantzau, Henriks Sønnesøn, Stat-

holder i Hertugdømmerne, indrettet paany med fyrstelig Pragt.

Den sidste Mand af Johan Rantzaus mægtige Æt, der sad paa Breitenburg, var Grev Christian Ditlev Rantzau, der 1721 paa Jagten faldt for snigmorderisk Haand, formentlig paa Foranledning af Broderen, med hvem han levede i bitter Fejde.

Breitenburg gik derpaa over til en anden Gren af Slægten Rantzau. Den første Mand af denne Stamme, der byggede og boede her, var Grev Frederik Rantzau, der ved sit Ægteskab med Grevinde Frederikke Louise Amoene Castell-Remlingen, en Søsterdatterdatter af den ovennævnte ulykkelige Greve Christian Ditlev, 1762 kom i Besiddelse af Herskabet og Slottet Breitenburg.

Den 2. September 1773 blev der paa dette minderige Sted født Grev Frederik en Søn — den syvende i Rækken — og som i Daaben fik Navnene Andreas Conrad Peter. Barnet voxede op sammen med sine ældre Sødskende paa Breitenburg og fik sin Uddannelse under en dygtig Hovmesters Vejledning.

Fra tidlig Ungdom af var det Drengens Lyst at maatte blive Officer, men da han viste et ualmindeligt Lærenemme, lod Forældrene ham studere. 1792 blev han privat dimitteret til Universitetet i

Kiel. I Efteraaret 1794 drog han til Göttingen, hvor han hørte Forelæsninger hos den berømte Retslærer Spittler, Naturhistorikeren og Satirikeren Lichtenberg og den store Naturforsker Blumenbach. Den bekjendte Lærer i Statsret, Professor Pütter, tog sig i særlig Grad af den unge Mand og gav ham Adgang til sit store og værdifulde Bibliothek. I Sommerferien 1793 gjorde han en Udflugt til Mainz, som forsvaredes af Østerrigerne mod Franskmændene. I Efteraaret 1795 vendte han tilbage til Kiel, hvor han fortsatte sine Studier. Aaret efter opholdt han sig atter i Göttingen, for praktisk at sætte sig ind i Kameralfaget under den derværende Overamtmands Vejledning.

1797 blev Rantzau udnævnt til Medlem af det hertugelige Kammer i Meiningen, i hvilket han især havde Referatet for Industri- og Bjergværkssager. Skjønt Rantzau kun virkede tre Aar i Meiningen, har han ved Oprettelsen af et Fattig- og Arbejdshus efterladt sig et Navn, der endnu bevares i Minde paa Stedet.[1]

I Anledning af Fjendtlighederne med England i Foraaret 1801 tilbød Rantzau den danske Konge sin Tjeneste og indgav Forslag til Indretningen af et Landeværn. 1802 blev han overordentligt Medlem af Landkommissionen i Slesvig og kom ved

sin Moders Død i August samme Aar, efter at have affundet sig med sine ældre Brødre, i Besiddelse af Breitenburg. 1803 blev han Deputeret i Itzehoe Distrikt og Medlem af Skattekommissionen, 1804 blev han Kammerherre og rejste i Sommeren samme Aar med sin tidligere Universitetslærer, Professor Reinhold, til Pyrmont, besøgte Nederlandene og Frankrig og overværede 2. December Napoleons Kroning i Paris. Herfra rejste han til Italien og var i Foraaret 1805 i Milano, da Napoleon satte den italienske Kongekrone paa sit Hoved. I Selskab med Zoëga besøgte han derpaa Neapel og Nedre Italien og foretog om Efteraaret en Fodrejse gjennem Schweitz og Savoyen. Fra Tyrol vilde han rejse til Wien, men allerede i Innsbruck maatte han slutte sig til Resterne af den østerrigske Hær og med disse marchere til den ungarske Grænse, hvor han traf en tidligere Bekjendt, Prinsen af Neuwied, og fulgte med denne til Pressburg. Ved Grænsen af Ungarn blev han alene paagreben og med Eskorte ført til Oedenburg, hvor han maatte legitimere sig overfor en Kommité, der blev nedsat for at undersøge hans Forhold. Forsynet med et Pas fra Davoust begav han sig til Wien, blev her til om Foraaret 1806 og vendte derfra gjennem Bajern tilbage til Holsten.

Under Englænderernes Overfald 1807 var han Overbefalingsmand over Kystmilitsen i Egnen mellem Krückau og Stör. Ved Kong Frederik VI.s Regeringstiltrædelse valgtes han sammen med Gehejmeraad Jørgen Ahlefeldt af det slesvig-holstenske Ridderskab til at overbringe Kongen sammes Lykønskning. 1810 blev han Medlem af Toldopsynskommissionen, som først havde Sæde i Itzehoe og senere i Rendsborg. 1812 blev han Kommandør af Dannebroge og fik Aaret efter Sølvkorset. 1813 overtog han Ledelsen af Grænsetolddirektionen og blev Medlem af Militær-Reguleringskommissionen. I denne Egenskab opholdt han sig først i Slesvig og siden paa Fyen, hvor Kongen havde sit Hovedkvarter. Efter Freden fik Kommissionen, der forstærkedes med flere Medlemmer, det Hverv at tage Hertugdømmerne i Besiddelse igjen. 1815 begav han sig i denne Anledning til Kongressen i Wien og afsluttede Kommissionens Arbejde i December. Samme Aar var han Medlem af en Deputation af Ridderskabet og Godsejerne, nedsat i Anledning af Landdagens Sammenkaldelse, og kort efter aflagde han sammen med Klosterprovst Ahlefeldt og Grev Baudissin Hyldingen paa Gejstlighedens og Ridderskabets Vegne. Ved denne Lejlighed modtog han af Kongens Haand Storkorset af Danebroge.[2]

Som Ejer af den største Privatbesiddelse i Hertugdømmerne med 7000 Indvaanere fik Rantzau rig Lejlighed til at lægge baade administrativ Dygtighed og sand Humanitet for Dagen mod sine Bønder og Undergivne. Han oprettede et Sygehus i Münsterdorf og et Fattighus paa Carlshof. Han udfoldede en betydelig Velgjørenhed og viste, især ved de store Oversvømmelser 1824, stor Behjærtethed og Menneskekjærlighed[3]. Trods ihærdige Bestræbelser for at bringe sine Finanser i god Orden, lykkedes det ham dog aldrig at komme paa en grøn Gren. Statsbankerotten tilføjede ham uoprettelige Tab, Udbetalingen til hans Søskende i Forbindelse med hans sjældne Uegennyttighed — de Summer, han ofrede paa Kunst og Videnskab — alt tilsammen bragte ham ofte i trykkende Pengeforlegenhed.

Rantzau omfattede Breitenburg med stor Hengivenhed. Det var hans Sorg, at det gamle Slot i hans Forældres Tid var bleven nedbrudt og havde maattet vige Pladsen for en prunkløs Bygning i Palaistil. Kun den højre Fløj med Kirken var bleven tilbage. I Salen over Kirken opstillede han et i Aarenes Løb samlet, stort og værdifuldt Bibliothek, de rige Kunstskatte, Oldsager, Mønter, Medailler og Gemmer, han havde erhvervet paa sine lange og store Rejser, saa at Breitenburg derigjen-

nem, og særlig ved den Kreds af Kunstnere, Videnskabsmænd og Forfattere, der besøgte ham her, atter vandt Ry som det Arnested for aandelige Interesser, det havde været i Henrik Rantzaus Dage.

Rantzau elskede Rejselivet og især droges han atter og atter til Syden. Han gjennemvandrede saaledes Spanien til Fods i meget farefulde Tider, kun ledsaget af en Tjener.

Støttet til omfattende og grundige historiske Kundskaber havde han overalt paa sine Rejser Opmærksomheden henvendt paa Minderne fra den klassiske Oldtid. Hans dybe Forstaaelse af Kunsten førte ham i Aaret 1805 i Rom sammen med Thorvaldsen.[4] Han erhvervede ved denne Lejlighed en Gjengivelse af Kunstnerens Achilles og Briseis og lod sin Buste udføre af ham i Marmor. Siden lagde han paa forskjellig Maade sin Beundring for Thorvaldsen og hans Kunst for Dagen og var sammen med denne Gjæst paa Montenero ved Livorno hos Ernst Schimmelmanns Svoger Baron Schubart, den store Kunstners virksomme Mæcen. 1819 fulgte han Thorvaldsen paa Rejsen til Danmark fra Rom til Florenz, besøgte ham 1828 i Rom sammen med Prins Frederik og var den første, der ivrigt tilskyndede Thorvaldsen til at efterlade alle sine Samlinger

til sin Fødeby, og foredrog efter sin Hjemkomst Sagen for Kong Frederik VI.

1826 opgav Rantzau sin uafhængige Stilling, for efter indtrængende Anmodning fra Kong Frederik VI.s og Prins Christians Side at ledsage Prins Frederik paa Rejse til Udlandet. Med stor Nidkjærhed tog han sig af denne brydsomme Gjerning, men man har bebrejdet Rantzau, at han under Prinsens lange Ophold i Genf overbebyrdede dennes temmelig svage Ævner med for megen Læsning, som altfor tidlig sløvede hans i Forvejen ringe Interesse for at tilegne sig Kundskaber.

Hjemvendt i Efteraaret 1828 udnævntes Rantzau til Overskjænk. I Slutningen af 1830 sendte Kongen Rantzau til Holsten for at undersøge Folkestemningen i Anledning af Uve Lornsens Optræden.

Efter Schimmelmanns Død i Februar 1831 var Rantzau udset til at blive dennes Efterfølger som Udenrigsminister. Han undslog sig for at modtage dette Hverv, men fik i Stedet herfor i Maj Bestalling som Gehejmestatsminister uden Portefeuille.

Med sit indgaaende Kjendskab til Forholdene i Holsten repræsenterede Rantzau i Statsraadet hovedsagelig sit egentlige Hjemlands Interesser. Han var en ivrig Talsmand for Indførelsen af Provinsialstænder. Det er betegnende for Rantzau, som fuld-

blods Holstener, at han i 1832 i Anledning af de første Forhandlinger om dette Æmne udtalte sin Overbevisning om Holstenernes og Jydernes Loyalitet, „hvis Karakter har størst indbyrdes Lighed,“ medens han nærede Tvivl om de reformlystne Slesvigeres og Sjællænderes Følelser. Ligeledes tog Rantzau Del i Drøftelsen af Udkastet til Forordningen om Oprettelsen af en fælles Overappellationsret i Hertugdømmerne og en fælles Regering paa Gottorp, af Toldreformerne og Trykkefrihedsbevægelsen. I sine Erindringer beklager han sig dog jævnlig bittert over hele Forretningsgangen i Statsraadet, over Kollegiernes altfor store Indflydelse og Kongens Tilbøjelighed til at afgjøre de vigtigste Sager uden at spørge Statsministrene om deres Mening.

Kong Frederik VI.s varme Hengivenhed for Rantzau og dennes nøje Kjendskab til Prins Frederik, bevirkede, at Rantzau i de 10 Aar, han til Stadighed boede i Hovedstaden og havde Sæde i Statsraadet, af Kongen blev benyttet som en Slags Husminister. Kongen saavel som Dronningen, der oftere har betegnet Rantzau som sin Skriftefader, indviede ham i den sørgelige ægteskabelige Konflikt mellem Prins Frederik og Prinsesse Vilhelmine. Rantzau gjorde sig til Talsmand for Ophævelsen af dette ulykkelige Ægteskab, overtog Ordningen af Skils-

missen og overbeviste Kongen om Nødvendigheden af at sikre Prinsessens Stilling under hans Efterfølgere paa Thronen.

1836—37 foretog Rantzau for sit Helbreds Skyld en længere Rejse til Tyskland. I Wiesbaden modtog han Elefantordenens Insignier.

Rantzau omfattede Kong Frederik VI. med stor Hengivenhed og Sympathi og var ved hans Død opfyldt af den oprigtigste Sorg. Hans svigtende Helbred og vistnok ogsaa Uoverensstemmelse med Christian VIII. med Hensyn til dennes Opfattelse af Forholdet til Hertugdømmerne bevirkede, at han i December 1840 traadte tilbage som Statsminister, men fik forbeholdt Rangen og Sædet i Statsraadet.

Rantzau var den sidste Statsminister med tysk Tale og Skriftsprog, der har siddet i de danske Kongers Raad. I Lighed med sin Forgænger i Statsraadet, den ædle Grev Ernst Schimmelmann, med hvem han i Karakter og Sindelag har meget tilfælles, nærede han stor Kjærlighed og Beundring for dansk Literatur og Aandsliv. I sit gjæstfri, prægtige Hjem i Frederiksberg Alle samlede han de fleste af vore danske Digtere og Skjønaander.

Fra 1837 skriver sig Rantzaus Forhold til H. C. Andersen. Statsministeren opsøgte Digteren i dennes lille Stue i Nyhavn for at takke ham for „Improvi-

satoren", som han netop havde læst paa Dansk, bad ham at besøge sig og spurgte uforbeholdent, hvormed han kunde være til Gavn for ham. Rantzau blev hans Ven, Velynder og Velgjører, vakte Interessen for ham i de toneangivende Kredse og talte hans Sag hos Kongen, der gav ham en aarlig Understøttelse, hvorved et nyt Afsnit i Digterens Liv tog sin Begyndelse. H. C. Andersen har tilegnet Rantzau Afsnittet om Italien i „En Digters Bazar" og besøgte ham gjentagne Gange paa Breitenburg, hvor han hver Gang blev „glad og kjærlig" modtaget.[5] 1844 var han og Rantzau i nogle Dage sammen med Christian VIII. og Dronning Caroline Amalie paa Føhr. Samme Aar besøgte han sidste Gang sin Velynder paa Breitenburg, der i vemodige Ord udtalte sin Forudfølelse af, at Andersen, næste Gang han gjæstede Stedet, kun vilde finde hans Grav, og Anelsen gik ogsaa i Opfyldelse.[5]

Ogsaa Christian Winther stod Rantzau nær og har bevidnet ham sin Taknemmelighed ved at tilegne ham Digtsamlingen „Sang og Sagn" (1840), der bl. a. indeholder Digtene: „Hvor Fensmark hæver sit Kirketelt" og „Jeg kunde slet ikke sove".

I Tilegnelsesdigtet hedder det:[6]

Hvor skal da Sangens Fugl tye hen
I Fred, med Kvad og Kvidder?
Den flyer til Dig. Du Sangens Ven!
Du ædle, danske Ridder!

Du lokker den med venlig Aand;
Den kom lidt bly og bange.
Nu sidder tryg den paa Din Haand,
Og synger sine Sange.
Den glemme vil sin Skræk og Sorg,
Sin Længsel og sin Lede,
Hvis til Din gamle Stammeborg
Den klæbe tør sin Rede.

Den flittigt flyve vil mod Nord
Og fjernt til Solens Zone,
Og virke Dig et broget Flor
Om Skjold og Hjelm og Krone.
I Sommerdagens Straale blid,
Ved Vinternattens Kjerte,
Den prise vil Dit rige Vid,
Men først og sidst — Dit Hjerte.

Grev Rantzau, hvis Helbred en lang Aarrække havde været svageligt, levede de sidste Aar af sit Liv paa sit kjære Breitenburg. Han døde 3. August 1845 i Wiesbaden, men hans Støv hviler i Parken paa Breitenburg. Samtidens Domme om Grev Conrad Rantzau lyder enstemmigt hædrende og anerkjendende. „Han var en af de sjældne Mænd, overfor hvis Dyder og Fortrin selv Misundelsen maa forstumme. Han var liberal, ikke efter moderne Begreber, men i Ordets skjønneste Forstand, sin Konges

trofaste Tjener, i hvis Person det ældgamle Ordsprog paany har stadfæstet sig: „Tro som en Rantzau.“ En anden fremhæver hans elskværdige Væsen, hans Fordomsfrihed og Humanitet, hans sjældne Dannelse paa alle Omraader i Kunsten og Videnskaben. En Mand, der kjendte ham nøje, omtaler hans „velvillige Sind, hans milde Domme om Mennesker,“ men især hans „vemodige Totalanskuelse af Livet.“ [7] Ogsaa de faa tilbageblevne af den ældre Slægt, der endnu har kjendt ham personlig, bevarer udelt gode Minder om ham.

Alle disse Udtalelser stadfæstes ved et Blik paa de bevarede Portræter af ham, hvoraf to er gjengivne i Lithografi og ret udbredte, som ogsaa af Thorvaldsens Buste. Sjældent kan man finde saa rene, harmoniske og ædle Træk, vanskeligt et klogere, mildere Blik.

Skjønt Rantzau, særlig i yngre Aar, var i Besiddelse af den Egenskab, der var et Særkjende for de bedste af hans Samtidige, og som Schack-Staffeldt har udtrykt saaledes i et af sine smukkeste tyske Digte —

Liebe zur schönen, geselligen Menschheit

— var han en afgjort indadvendt og ensom Natur. Allerede som tolvaars Dreng førte han Dagbog, i hvilken han karakteriserer sine Omgivelser og ud-

førlig dvæler ved deres Fortrin og Fejl. Saalænge han levede vedblev han at betro sine dybeste Hemmeligheder til Dagbogens tavse Blade, i hvilke han har nedlagt Beretningen om et langt Menneskelivs ydre Oplevelser og ofte haarde indre Kampe. Skjønt Rantzau ingenlunde var upaavirket af kvindelig Indflydelse, hvorom især de højst intime Selvbekjendelser om hans Kjærlighedseventyr i Italien aflægger Vidnesbyrd, knyttede han dog ikke varigt sin Skæbne til nogen Kvinde.

Hvad der af Rantzaus efterladte Optegnelser tør have Krav paa mere almindelig Interesse, har han nedskrevet i fem smaa Kvartbind under Titlen „Meine Gedanken und Erfahrungen". De omfatter, næst efter hans fragmentariske Notitser om hans Privatliv 1812—19, især Beretningen om hans Virksomhed som Statsminister i Aarene 1831—36 og Minderne fra hans Udenlandsrejse 1836—37.

Hvorledes disse Optegnelser er blevne til, er ikke let at afgjøre. Meget er nedskrevet i kronologisk Rækkefølge paa Grundlag af Dagbogsnotitser, der under Renskrivningen har antaget en betydelig udvidet Form. At næppe noget er nedskrevet paa selve Dagen, synes at fremgaa af den flydende, men i høj Grad utydelige Haandskrift, der selv hvor indviklede Forhold, som f. Ex. Forhandlingerne om

Stænderforsamlingernes Indretning, omtales udførligt, ikke fremviser Rettelser.

Der er al Grund til at tro, at Rantzau ogsaa har nedskrevet disse „Gedanken und Erfahrungen“ for Eftertiden til Retfærdiggjørelse af sin Fremfærd i forskjellige vigtige Forhandlinger, særlig maaske med Hensyn til Prins Frederiks og Prinsesse Vilhelmines Skilsmisse. Dette fremgaar ogsaa af de indledende Bemærkninger til ethvert større Afsnit af Betydning.

Hvad selve Manuskriptet angaar, da ejes dette af den nuværende Besidder af Breitenburg, Hr. Kammerherre, Greve Otto Rantzau-Breitenburg, som velvilligst har stillet det til Raadighed for Udgiveren, der har foretaget Oversættelsen af det paa Tysk affattede Originalmanuskript. Med Hensyn til Udgivelsen bør bemærkes, at der af Rantzaus Fremstilling er udeladt største Delen af hans filosofiske og theologiske Betragtninger, Optegnelser om hans Helbredstilstand o. a., der ikke frembyder nævneværdig Interesse.

Rantzaus Meddelelser om Personer og Forhold, der berøres i hans „Gedanken und Erfahrungen“ er kun paa ét Sted af Hensyn til nulevende gjengivet i forkortet Tilstand.

L. B.

INDLEDNING

Selv om der ingen Gud var til, vilde vi Mennesker dog skabe ham, for at finde Trøst i Sorgen og Opmuntring til Dyden.[1]

Den 28. Februar 1826, netop som jeg vendte tilbage fra en Ridetur, fik jeg et Brev fra Kongen og et fra Prins Christian Frederik, hvori begge udtalte Ønsket om, at jeg vilde ledsage den unge Prins Frederik, Prins Christians Søn, paa en Rejse i Udlandet. Jeg følte alt for vel, at sligt et Hverv ikke kunde forliges med min Tilbøjelighed og at jeg derved paatog mig et stort Ansvar. Alt dette stod levende for min Bevidsthed. Prins Christian skrev, at jeg kun behøvede at stille mine Betingelser. Ganske vist havde jeg mange Betænkeligheder, men gav dog strax til Svar, at jeg, skjønt jeg ikke følte mig skikket til denne Stilling, dog vilde tage imod den, da det var Kongens og Prinsens Vilje. Betingelser stillede jeg slet ikke.

Beretningen om min Rejse med Prinsen, hvad

jeg har oplevet, lidt og udrettet, vilde kræve en vidtløftig Fremstilling.

Vi kom tilbage og blev modtagne med stor Jubel. I Oktober 1828, omtrent samme Dag, paa hvilken jeg for 11 Aar siden forlod mit Gods, kom jeg sammen med Prinsen til Breitenburg. Slottet var festlig oplyst, og Tusinder af Mennesker var forsamlede der. Min gode Broder Carl[2] havde foranstaltet en prægtig Fest. Alt var Fryd og Gammen, og man fandt Prinsen allerkjærest. Illusionen varede dog ikke længe. Kongen og hele den kongelige Familie overøste mig med Taksigelser. Den Godhed og Kjærlighed, som disse ædle Mennesker siden i saa høj Grad udviste imod mig, lod mig glemme alt, hvad jeg havde maattet døje. Kongen udnævnte mig til Overskjænk, hvad der i Begyndelsen var mig meget ubehageligt. Hofstillinger har altid været mig i høj Grad imod. Kongen forsikrede mig, at jeg slet ikke vilde blive bunden derved, dog saa han helst, at jeg ofte opholdt mig i Kjøbenhavn. Siden har jeg forsonet mig med denne Stilling, da den ikke paalægger mig nogensomhelst Forpligtelser. Jeg bor i Kjøbenhavn, fordi Kongen ønsker det, fordi jeg elsker Kongen inderlig, og hans Ønsker er mig en hellig Pligt. Min Længsel drager mig til Holsten, mod et stille Liv paa Breitenburg. Men er man først én Gang i den store Verden, er det vanskeligt atter at komme bort fra den. Kongen beviser mig Tillid, og det er min Stolthed. Jeg har ikke tigget mig min Stilling til og har ikke

opnaaet den ved at fornægte mine inderste Meninger. Jeg attraar intet Embede, ingen yderligere Æresbevisninger, men denne Tillid søger jeg at bevare. Man kan ikke ære og elske denne Konge nok. I Fortællingen om mine Oplevelser i Hovedstaden vil jeg faa Lejlighed til at meddele, hvad jeg i den sidste Tid har kunnet udrette til Gavn for en Forfatning for Hertugdømmerne, og hvorledes det endog er lykkedes mig at bidrage til Indretningen af Provinsialstænderne i Danmark. Saaledes har Gud, om end silde, opfyldt mine lønlige Ønsker. Men dette var mig kun muligt ved den gode Konges Tillid, thi det er min Grundsætning kun at sige min Mening, naar jeg bliver spurgt, men i saa Fald at gjøre det aabent og uforbeholdent. Han kjendte fra gammel Tid af mit Sindelag i saa Henseende, han vidste, at jeg ikke holder den tilbage, og spurgte — alligevel. Mange Omstændigheder havde gjort Sagens Iværksættelse vanskelig. Hvad Kongen besluttede, var i Betragtning af Tidsbegivenhederne og Øjeblikket sikkert det klogeste og bedste. Dette haaber jeg en Gang at kunne paavise klart og tydeligt.

Beretning om mit Livs Hændelser fra min Ankomst til Kjøbenhavn 1828 og min Udnævnelse til Overskjænk indtil Udgangen af Aaret 1832

I Kjøbenhavn mødte jeg uendelig megen Venlighed og Forekommenhed i alle Samfundsklasser. Kongen, Dronningen, Prins Christian og de elskværdige Prinsesser Caroline Amalie og Vilhelmine viste mig til Stadighed al tænkelig Godhed. Prins Frederik bevarede sit velvillige Sindelag for mig, saaledes som det ogsaa stedse havde været Tilfældet paa Rejsen, uagtet jeg med min store Bestemthed maatte være ham en Torn i Øjet. Jeg tror at kunne kalde det Velvilje, forsaavidt Prinsen, ifølge den Udvikling, han senere har gjennemgaaet, overhovedet kan og vil vise Mennesker Velvilje. Saaledes havde jeg al Grund til at være tilfreds med min Stilling her.

I Anledning af de Uroligheder (der egentlig ikke fortjener denne Betegnelse), som Kancelliraad Lornsens Skrift om Kongen havde foranlediget, blev jeg sendt til Holsten og stadfæstede ved mine Breve og mundtlig ved min Hjemkomst, hvad jeg allerede strax havde sagt Kongen, og hvorved jeg forebyggede mange taabelige og skadelige Forholdsregler: at der slet ikke var Grund til Frygt, og at den almindelige Stemning, med Undtagelse af nogle Skraalhalse, var god og rolig baade i Slesvig og Holsten.

Sommeren 1831 tilbragte jeg paa Breitenburg, hvor jeg havde den Ære at modtage Prins Frederiks og senere Kancellipræsident Grev Moltkes Besøg.

Efter Grev Schimmelmanns Død tilbød Kongen mig Posten som Udenrigsminister. Jeg havde forudset dette og var fast besluttet paa ikke at modtage denne Stilling; alt hvad jeg formaaede, havde jeg opbudt for at afværge et saadant Tilbud. Mange Aarsager maatte motivere min Vægring. Mine økonomiske Forhold, mit Helbred, men især Overbevisningen om, at jeg ikke egnede mig til denne Post, da jeg aldrig havde beskjæftiget mig med slige Sager, og følgelig var ubekjendt med Formerne, der ofte er af større Betydning for en mindre end for en større Stat. Jeg udviklede Grundene til min Vægring nærmere for Kongen, der mente, at jeg var altfor beskeden; han vilde ikke vide noget af mine Betænkeligheder, men gav mig Tid til at sove paa Sagen. Det voldte mig en søvnløs Nat. Jeg vilde nødig ytre noget, der kunde krænke Kongen, da han saa venlig, saa naadig havde tilbudt mig Posten og tillige vist mig saa stor Tillid. Alle mine Grunde var velovervejede, og jeg vedblev, skjønt ugjærne, at vægre mig. Det var Kongen ubehageligt, jeg saa, hvor kjært det vilde have været ham, om jeg havde givet efter. Jeg troede, Kongen vilde tage mig det ilde op og ytrede min Bekymring derover, men med det hjærteligste Tonefald i Stemmen sagde han: Nej, nej, derfor er vi lige gode Venner.

Omtrent fire Uger senere, i Maj 1831, medens

jeg laa syg, fik jeg Bestalling som Statsminister uden Portefeuille. Dette turde jeg ikke undslaa mig for, omendskjønt jeg helst havde gjort ogsaa det. Jeg maatte heri se et nyt Bevis paa Kongens store Godhed og Velvilje, selv om jeg ogsaa indsaa, at Kongen havde valgt mig i min Egenskab af Holstener, fordi han maaske gjærne vilde have en Holstener i Statsraadet. Jeg kjendte allerede for godt Statsraadets Indretning og Forretningsgang til ikke at vide, hvor lidet man formaar at udrette i det, medens Menigmand tror, at enhver Statsminister, som det er Tilfældet i andre Stater, formaar at gjennemføre meget. Prins Christian og Admiral Bille udnævntes ogsaa til Medlemmer af Statsraadet.

Hertugen af Holsten-Glücksborgs[3] Død opfyldte Hoffet og hele Landet med dyb Sorg. Jeg begræder i ham en sand Ven. Han var en sjælden Mand og en sjælden Prins. Paa Rejsen med Prins Frederik var han en Tid lang min Rejse- og Lidelsesfælle. Jeg havde ved denne Lejlighed lært ham meget nøje at kjende, og fra den Tid af holdt jeg inderlig af ham. I levende Live blev han ofte miskjendt. Hans meget bevægelige Sind, der hastigt og ivrigt hengav sig til ethvert Indtryk, gav ham Skin af Omskiftelighed. Men han var en trofast, god og paalidelig Ven og opdrog sine Børn med Alvor og Omhu. Efter hans Død erkjender alle hans Værd, og overalt ser man hans Billede, der, fuldtud lignende, gjengiver hans aandfulde Ansigt.

Finansminister Mösting[4] nedlagde sit Embede

som Minister og beholdt kun Bestyrelsen af Enkekassen og nogle andre smaa Kasser. Dommene om dette hans Skridt lød forskjellige. Mig syntes, at det var meget fornuftigt handlet, og jeg er overbevist om, at man ikke lod Mösting vederfares Retfærdighed nok. Grev Vilhelm Moltke[5] blev Finansminister, og Krabbe[6] Minister for de udenrigske Anliggender. Begge blev Medlemmer af Statsraadet, der nu bestod af disse tvende yngste Statsministre, Prins Christian, Mösting, Otto Moltke[7], Stemann[8] og mig, Raader nok, der to Gange om Ugen samles omkring det grønne Bord i Kongens Audiensværelse under Kongens Forsæde. Den første Deputerede, eller Direktøren for de forskjellige Kollegier, giver Møde og foredrager de Sager for Kongen, som denne finder for godt at forelægge Statsraadet. Alle vigtige Sager forelægges Kongen alene eller indgives skriftlig til ham. De Sager, som drøftes i Statsraadet, er sædvanligt saa betydningsløse og saa grundigt gjennemgaaede af vedkommende Kollegium, at der kun kan bemærkes lidet eller intet ved dem. Kollegiets Forslag bliver oplæst af Referenten, og ofte giver Kongen ikke en Gang ved Ord sit Samtykke til kjende, fordi det forstaar sig af sig selv, at det maa følge efter. Opstaar Uenighed, afgjør Kongen Sagen. Da Planen til Provinsialstænderne i Slesvig og Holsten blev forelæst af daværende Etatsraad Höpp[9], varede Statsraadet fra Kl. 9 om Formiddagen til Kl. 3 og fra Kl. 6 om Eftermiddagen til Kl. 12 Midnat. Kongen vilde, at alt skulde

afgjøres paa én Dag. Diskussionen var særdeles livlig, hvad der er noget meget usædvanligt, da mangt et Statsraadsmøde sluttes i Tavshed. Prins Christian forløber sig i sin Hidsighed overfor Minister Stemann. Udførligere Efterretninger om disse Forhandlinger findes andetsteds.

1832 kom de „erfarne Mænd“ sammen fra begge Hertugdømmerne for at undersøge Udkastet til de fremtidige Provinsialstænder. De forsamlede sig paa Christiansborg under Forsæde af Grev Otto Moltke, hvem Overprokurør Etatsraad Höpp var adjungeret. Om Aftenen kom de, naar Theatret var forbi, sammen hos mig, for i Venskabelighed at drøfte Sagerne. Aaret 1832 endte og det nye begyndte som alle Aar, jeg tilbragte her i Kjøbenhavn. Nytaarsaften forsamlede Prins Christian og den elskværdige Prinsesse Caroline Amalie i deres smaa Stuer alle, som hører til den kongelige Familie med Undtagelse af Kongen og Dronningen samt nogle Udvalgte, der ligesom jeg har Lov til at indfinde sig om Aftenen til The efter eget Behag. Der blev, som sædvanlig, baaret Forfriskninger om. Der konverseres, spilles og læses højt. Mærkeligt nok plejer Prins Christian, der ikke lader nogen Aften gaa hen uden at spille sit Parti L'hombre, aldrig at spille paa denne Aften. Paa Slaget 12 træder Tjenerskabet ind og byder Champagne rundt. Alle drikker Herskabets Skaal

og ønsker hinanden til Lykke i det nye Aar. Alle Slægtninge omfavner hinanden, Prinserne og Prinsesserne rækker hinanden Haanden. Det er en sand Familiefest. Dette var ogsaa Tilfældet i Aar. Prins Christian og Prinsesse Caroline Amalie var ubeskrivelig elskværdige. Da den kjære, gode Prinsesse Vilhelmine rakte mig Haanden og jeg ønskede hende til Lykke, fyldtes hendes Øjne med Taarer, hun tænkte paa saa mangen fortrolig Samtale, i hvilken hun havde udøst sit englerene Hjærte for mig med Hensyn til sin virkelig beklagelige Stilling. En Stilling, der kun er udholdelig ved hendes uforstyrrelige Sindsro, og som hun skjuler med saadan Kunst, at mange beskylder hende for Mangel paa Følelse. Prins Christian holder meget af denne Nytaarsfest; det synes mig derfor højst karakteristisk, at han denne Gang blev meget fortrædelig over at Tjenerskabet kom ind med Champagne, netop som han læste en lille fransk Komedie højt, der endnu ikke var til Ende. Han paastod, at Klokken endnu ikke var 12, men da Lakajerne ærbødigt forsikrede, at den netop havde slaaet 12, kunde han i Begyndelsen slet ikke finde sit gode Humør igjen, men snart var Komedien glemt, og hans naturlige Hjærtelighed og Elskværdighed vendte tilbage.

1833

Den 1. Januar er altid en møjsommelig Dag. Aarle Lykønskningskur hos Kongen og alle Prinserne, derpaa til Taffels. Det er Elefantriddernes Ordensdag. Denne Gang var der ovenikjøbet Aftenselskab hos Prins Ferdinand, hvorhen jeg ledsagede Kongen. Man spillede en temmelig kjedelig fransk Komedie og dansede hele Natten igjennem. Heldigvis kunde jeg sammen med Kongen og det øvrige Følge forlade Selskabet ved Midnatstid.

Den 18. var det den kjære Prinsesse Vilhelmines Fødselsdag. Før Statsraadet var der Audiens hos Kongen, hvor jeg aflagde ham min Lykønskning i Dagens Anledning. Den kjære Konge var inderlig rørt. Et kort Statsraad, derpaa Gratulation hos Prinsesse Vilhelmine, hvor alle Prinser og Prinsesser var samlede. Om Aftenen var der Bal ved Hove. Jeg bragte Dronningen min Lykønskning. Jeg vidste vel, hvad der paa denne Dag gik for sig i hendes skjønne Sjæl. Hvor ofte har hun ikke talt med mig

om denne saa kjære Datters Skæbne. Hvorledes hun har gjennemskuet Nutiden og Fremtiden, det ved jeg kun alt for vel, da jeg ofte har talt med hende om dette Æmne og hun har meddelt mig alle sine Bekymringer. Slige Samtaler med Dronningen, i hvilke hun ofte med den for hende saa ejendommelige Ynde har sagt mig: „Jeg betragter Dem som min Skriftefader," opfyldte mig ganske vist med inderligt Vemod, men ogsaa med sand Ærbødighed for Dronningens Aand og Hjærte, der ikke er tilstrækkelig kjendt i Folket og ikke bliver skattet nok, fordi hun kun taler sig varm i slige Samtaler under fire Øjne og sikkert kun overfor faa.

Den 28. var det vor dyrebare Konges Fødselsdag; som sædvanlig Lykønskningsaudiens om Morgenen, om Middagen Taffel i Rosen med hele Hoffet, hvor Overkammerherre Hauch, den værdige gamle Mand, udbragte Kongens Skaal. Om Aftenen Appartement med Ordenskjæde over Gallauniformen.

Den 13. Februar. I Statsraadet forelægges alle Højesteretsdomme til Benaadning. Idag indstillede det danske Kancelli Dommen over en Brandstifter i Roskilde. Domstolene havde dømt ham til Døden, dog havde flere Medlemmer af Højesteret indstillet ham til Benaadning, til livsvarigt Fængsel. Jeg fandt flere Grunde, der talte for denne Benaadning, men Kongen var ubegribeligt nok, til Trods for sin ellers saa store Mildhed, imod Benaadning. Mösting, Otto Moltke og jeg talte derimod til Gunst for den Dømte. Stemann og de andre Medlemmer af Stats-

raadet tav. Ganske vist talte flere Omstændigheder mod Benaadningen, men det syntes mig højst bedrøveligt, at Forandringen af Straffen til livsvarigt Fængsel blev afslaaet. En saadan Kamp om et Menneskes Liv, selv om det er en Forbryders, ryster Sjælen dybt. Efter Statsraadet sagde Referenten, Konferensraad Ørsted, følgende til mig, omendskjønt han selv havde talt mod Benaadningen, fordi han, efter hvad jeg forstod, mente, at baade juridiske og politiske Grunde talte for, at Manden burde straffes paa Livet, da Mordbrænderi nu gik saa hyppigt i Svang, og man derfor maatte give et afskrækkende Exempel: „Jeg havde dog hellere set, at Dødsstraffen var bleven forandret til livsvarigt Fængsel." Saa forskjelligt tænker Mennesket ofte i og udenfor sit Embede, og saa meget formaar Kongens Stemme og Mening selv over saa ædelt et Menneske, som Konferensraad Ørsted ganske sikkert er.

8. Marts. Blev Højesteret aabnet med den sædvanlige Højtidelighed, efter at Herolderne Søndagen i Forvejen havde forkyndt Aabningen i Byen. Herolderne er klædte i gammeldags, meget prægtige Klædedragter og eskorterede af et Detachement af den saare smukke Hestgarde med Pavker og Trompeter.

Paa denne Dag kjører Kongen, ledsaget af hele Hoffet og Hestgarden, ud i Gallavognen, forspændt med to Heste, nu til Christiansborg, før til Rosenborg, og sætter sig dér paa en gammel Thronstol, bevogtet af trende Sølvløver. Paa begge Sider af Thronen sidder hans Følge, og ved to Borde i Salen

Medlemmerne af Højesteret, alle i røde Kapper. Foran Skrankerne staar Advokaterne, og i den anden Ende af Salen Tilhørerne. Naar Advokaterne har talt, spørger Justitiarius Kongen, hvorledes Sagen skal afgjøres, hvorpaa Kongen svarer: Efter Stemmernes Majoritet. Hermed er Retten sat for det kommende Aar. Diskussionerne tager deres Begyndelse, og efter at Medlemmerne har afgivet deres Stemme nedenfra opefter, formulerer Justitiarius Dommen og læser den højt.

Denne Højtidelighed har et imponerende Præg, og Højesteret har i umindelige Tider haft Ry for Retfærdighed og Ubestikkelighed, skjønt alle Medlemmer er daarligt lønnede og vælges af Kongen, og skjønt ofte ogsaa andre, der er ansatte i anden kongelig Tjeneste, afæskes deres Mening. Der kan altsaa ikke være Tale om Domstolens Uafhængighed. Men takket være vore Kongers milde Regering skal man ikke kunne opvise noget Exempel paa, at Dommerne i deres Kjendelser har rettet sig efter Regeringens Ønsker. Heldigvis er Kongen kun til Stede den første Dag, thi ellers tror jeg næppe, at Højesterets gode Rygte vilde holde sig længe. Tidligere overværede jeg denne Højtidelighed som Overskjænk, og takker Gud, at jeg i den Tid, jeg endnu er Minister, ikke mere har det nødigt. Som Minister bliver der tilbudt mig en Plads blandt Dommerne, hvilket er Tilfældet med alle Ministre, der har studeret. Dette er efter min Mening en stor Formfejl, thi eftersom der altid paa denne Dag falder Kjendelse i en Sag,

kunde det let falde Kongen ind at optage en Sag til Doms, som han helst saa afgjort efter sit Ønske, da han kun altfor hyppigt kan vente sig for stor Eftergivenhed hos sine Ministre, om hvilket han ved andre Lejligheder kun altfor let selv kan overbevise sig. Jeg afslog den mig tiltænkte Ære med den Undskyldning, at jeg ikke talte godt Dansk, og selv om jeg ogsaa har Lov til at tale Tysk i Statsraadet, saa gik det dog ikke an ved denne ægte danske Domstol. Man gav mig ganske vist til Svar, at jeg næsten ikke behøvede at sige noget, men dette var ikke egnet til at gjøre mig vaklende i mit Forsæt, og denne Gang var jeg glad over mine manglende Kundskaber i det danske Sprog. Ligeledes blev jeg fritaget for den store Diner ved Hoffet, hvormed denne Ceremoni sluttes, og tilbragte en behagelig Middag ganske alene hos den elskværdige Prins af Hessen-Philipsthal-Barchfeld, der ogsaa paa Grund af sin Svagelighed var fritagen for denne Ceremoni, som han i Egenskab af Chef for Livgarden til Hest havde maattet overvære staaende ved Thronen.

Den 8. Marts foredrog Konferensraad Höpp som Referent for det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli en Sag i Statsraadet, som vedrørte de store Grundejeres og Forpagteres Værnepligt. Efter en urigtig Fortolkning af en uklar Forordning havde disse gjennem hele 30 Aar været fri for Militærtjenesten. Nu kom dette tilfældig paa Tale, og Kancelliet vilde redde Meningen i Forordningen, men det føler

hvor vanskeligt det vilde være, pludselig at gjennemføre hele Grundsætningen og gjøre alle disse Mennesker militærpligtige, der hidtil bona fide er gaaede fri. Kancelliet foreslog derfor, at Ejerne af saadanne Gaarde skulde gaa fri, saalænge Godset forblev i deres og deres Slægts Eje, Forpagterne dog kun for deres eget og deres Børns Vedkommende. Jeg modsatte mig denne sidste Indskrænkning og paaviste Uretfærdigheden deri, ikke alene for Forpagterens men ogsaa for Godsejerens Vedkommende, til hvis Gods en saadan Avlsgaard hører. Har en Godsejer kjøbt Godset i Løbet af de sidste 30 Aar og faar f. Ex. 2000 Rdlr. i Forpagtning af en saadan Gaard, saa vilde Godset derved være 50,000 Rdlr. værd, men saa fratræder den nuværende Forpagter, den nye bliver værnepligtig, medens Tallet paa dem, der attraar Forpagtningen, naturligvis meget formindskes, Godsejeren faar kun den halve Forpagtningssum, og Godset synker til den halve Værdi. Indvender man nu, at Fordelen beror paa en uheldig Fortolkning af Forordningen, da spørger jeg, hvem fortolker os den: de som fører Lægdsrullerne, for det meste Retsbetjentene paa Godserne, kongelige Embedsmænd, eller de som efterse Lægdsrullerne? Jeg fandt ingen Støtte, Kongen syntes at hælde til den modsatte Mening, og saa hældede alle til denne. Ved slige Lejligheder, naar Retten krænkes, føler jeg en saa hæftig indre Bevægelse, at jeg altid maa gjøre Vold paa mig, for ikke at blive opfarende. Vel lykkes det mig at betvinge mig, men det angriber mine

Nerver hæftigt, og hindrer mig i at tale saa frit, som jeg ellers vilde have talt. Jeg har ofte bebrejdet mig selv det, og især hin Dag, fordi jeg maaske, om jeg havde talt endnu ivrigere, kunde have overbevist Kongen om Rigtigheden af min Paastand.

Den 29. foredrog Konferensraad Höpp i Statsraadet, som jeg overværede, Hovedtrækkene angaaende Oprettelsen af Overappellationsretten i Holsten, saaledes som de er udarbejdede af Kommissionen, bestaaende af Kancellipræsident Greve Moltke, Kansler Brockdorff[10], Kansler Spiess[11] og Konferensraad Höpp. Forslaget blev meget roligt prøvet i Statsraadet, og for første Gang var jeg tilfreds med Diskussionen i dette. Vigtige Punkter blev forandrede, og som det synes mig, til det bedre. Ved nogle Punkter var det mig paafaldende, hvorledes saa indsigtsfulde Mænd som Kommissionsmedlemmerne kunde stille slige Forslag. I sin Helhed blev Forslaget vedtaget, og Kiel valgt til Sæde for Domstolen.

Kongen var meget tilfreds med Forhandlingen og fortalte mig om Aftenen, da jeg ledsagede ham i Aftenselskab hos Prins Ferdinand, hvor der opførtes en Komedie, at Diskussionen havde interesseret ham meget. Ved denne Lejlighed viste han et smukt Karaktertræk. Grev Moltke havde paa et Punkt ytret en fra de andre Kommissionsmedlemmers afvigende Mening. De øvrige Medlemmer af Statsraadet delte disses Anskuelse, og Kongen var lige-

ledes af samme Mening. Det vedrørte Sædet for Overappellationsretten, som Grev Moltke vilde henlægge til Slesvig. Grevens Grunde havde meget for sig og var i visse Hensender, i det mindste tilsynceladende, i Kongens Interesse. Kongen erkjendte Grevens gode Mening, dog maatte han være af en anden Anskuelse, men det gjorde ham meget ondt, og han søgte paa enhver Maade at give Greven dette tilkjende. Om Aftenen udtalte han til mig sin Bekymring over at have maattet krænke Greven, og da denne ikke var mødt i Selskabet, spurgte han mig, om der fejlede ham noget.

Den 6. April. Den gamle 83aarige Admiral og Statsminister Bille[12] var i de sidste Dage og Nætter Døden nær. Man fortalte i alle Kredse, hvad han havde talt i Vildelse. Man beklager, at skulle miste ham, men jeg mærkede ingen dybere Sorg. Man bør tidligt trække sig tilbage fra den store Verden. I Ensomheden skjænker man maaske den Døende en stille Taare, og Salonerne erfarer da i det mindste ikke, naar man i Vildelse taler taabeligt Tøjeri.

Den 7. underholdt Kongen sig nogen Tid med mig. Han var meget urolig over den gamle Admiral Billes Sygdom. „Nogle og fyrretyve Aar har jeg nu arbejdet sammen med ham,“ sagde han, og Taarerne traadte ham i Øjnene. Jeg fortalte ham, at nogle af hans Folk, og endog en af hans Læger endnu troede paa Muligheden af hans Helbredelse. Kongen mente, at det næppe var sandsynligt.

Jeg læste Bonstettens Erindringer[13], en lille Bog,

af hvilken jeg har lært meget. Hvad han siger om det gamle Kanton Berns, Forfatning, er fortræffeligt. Man lærer heraf, hvorledes et Folk, trods alle dens Fejl, dog kan være meget lykkeligt under et forstandigt Aristokratis Styrelse. Under mit Ophold i Schweitz har jeg fundet det fuldkommen stadfæstet. Hvor finder man Mennesker saa velhavende, saa frie, saa lykkelige, som Landmanden i Bern. Kun de enkeltes Overmod gjør ofte denne Regeringsform utaalelig og fremkalder nuomstunder, da enhver vil regere, den moderne Liberalisme.

12. April. I Statsraadet drøftede man første Del af Regulativet for den nyoprettede Regering i Hertugdømmerne. Diskussionen forløb meget rolig, og nogle Punkter i Kommissionens Forslag blev forandrede. Jeg havde ventet langt mere Modsigelse fra enkelte Medlemmers Side i Statsraadet. Minister Stemann, af hvem man især havde ventet Modstand, var i uventet Overensstemmelse med Kommissionens Forslag. Dette gaar fortrinsvis ud paa at tildele Regeringen saa megen Magt som mulig og overlade den at ordne de mange Enkeltheder, der nu paahviler de forskjellige herværende Kollegier, og hvorved disse spilder saa megen Tid. Rentekamret havde særlig vægret sig ved at overlade flere af sine Forretninger til Regeringen. Utvivlsomt er den Grundsætning rigtig, at overlade den stedlige Øvrighed Enkelthederne i Forretningerne, og afgive saadanne, der kræver særligt Tilsyn, men i Praxis er det ligegyldigt, om Regeringen eller Kammeret besørger

disse Forretninger, i det mindste for mange Sagers Vedkommende. De Indberetninger, der afgives fra de lavere lokale Myndigheder, eller de tilkaldte Sagkyndiges Mening, gjør dog i begge Tilfælde Udslaget hos det ene eller det andet Kollegium. Men saalænge der i Regeringen kun sidder Jurister, der intet forstaar af Administrationen, Kameralsager, Land-, Dige- og Bygningsvæsen, vil Landet, ifølge min Overbevisning, overhovedet ikke mærke nogen synderlig Forskjel, om Forretningerne besørges enten som hidindtil af Overretten, Kammeret, Kommercekollegiet eller af den nye Regering. Kongen tillod ogsaa i Dag fri Diskussion, og hans Udtalelser var altid kun ledede af ren Kjærlighed til Sandheden og Landets sande Bedste, hvad der imidlertid ogsaa i Almindelighed lægger sig for Dagen i alle Statsraadsmedlemmers Ytringer.

Efter denne Forhandling blev der forelagt en Kriminalsag til Afgjørelse. Et Menneske fra Nordborg, der havde faaet en daarlig Opdragelse og ført et omflakkende Liv, ombyttede i Barmsted en god Hat med sin daarlige, som han efterlod i Værtshuset, og fjærnede sig med den nye. Han blev af Aktor i Segeberg, der ikke ansaa det for Tyveri, dømt til fem Dages Vand og Brød. Overkriminalretten finder derimod, at dette Bytte ifølge juridiske Grundsætninger maa betegnes som Tyveri, fordi der her forelaa Hensigten at vinde ved Byttet, omendskjønt det er bevist, at Manden var noget beruset. Nu er der hos os den afskyelige Lov, at det tredje Tyveri skal straffes

med livsvarigt Tugthus, naar vedkommende tidligere har været straffet. Mennesket blev altsaa dømt til livsvarigt Tugthus, men blev indstillet til Kongens Benaadning, og Kancelliet understøttede denne Indstilling. Dog kunde Straffen kun nedsættes til 6aarig Tugthusstraf. Kongen havde ikke forstaaet Indstillingen rigtig, og Konferensraad Höpp understøttede Kancelliets Mening, der havde foreslaaet 6 Aar, hvormeget end de fleste Medlemmer af Statsraadet talte derimod. Maaske er dette Fangeliv til Gavn for Manden, der synes at være en Døgenigt og fører et omstrejfende, uordentligt Liv, men i mine Øjne var det et nyt Exempel paa, hvor meget rigtigere den jævne, sunde Forstand ofte dømmer, end den Lærde, der lader sig vildlede af Systemer, Grundsætninger og Theorier; og hvilke sørgelige Følger kan ikke en Lov som den have, at det tredje Tyveri medfører livsvarigt Fængsel, uden Hensyn til, om Tyven stjæler en Knappenaal eller en Ting af stor Værdi!

Den 19. afsluttede vi Forhandlingerne om den nye Regering, der skal indrettes i Hertugdømmerne. Diskussionen var meget rolig og fornuftig, mange Tilsætninger og Ændringer foretoges, men som Helhed gik Planen igjennem. Kongen selv gjorde nogle heldige og skarpsindige Forbedringer. Ganske vist vil Adskillelsen af Justits og Administration for Fremtiden bevirke meget Godt, men da Forbedringerne nu kun indskrænker sig til de højere Myndigheder, saa er hele Forandringen for lidet gjennemgribende og vil

især i Begyndelsen ikke fremkalde almindelig Tilfredshed.

Den gamle Admiral Bille døde den 15. samme Maaned. Idag ønskede jeg den værdige Admiral van Dockum[14], der var bleven Viceadmiral, Kommandør Rothe[15], der var bleven Kontreadmiral og anden Deputeret i Admiralitetet — samt Kommandeur Wleugel[16], der ogsaa var bleven Kontreadmiral — til Lykke. van Dockum fortalte mig meget om sit Ophold i Frankrig og om Napoleon, til hvem han var bleven sendt sammen med flere Søofficerer og Søfolk, og som havde gjort ham til Admiral. Kejseren og Kejserinden lod alle danske Søofficerer præsentere for sig. Kejseren talte meget og med Sagkundskab. Kejserinde Marie Louise, der nylig var bleven formælet med Napoleon, var saa undselig, at hun næsten ikke kunde fremføre et Ord.

Den 20. April indfandt sig hos mig blandt flere Besøgende to Repræsentanter for den jødiske Menighed, for at fremføre deres Ønsker om, ikke at blive udelukkede ved Valgene af Deputerede til Provinsialstændernes Forsamlinger. De to Mænd, Hr. Bendix og Hr. Jakobsen, syntes at være meget dannede Folk, især den førstnævnte. De udviklede meget klart, hvorledes Jøderne i Kongeriget Danmark allerede nød alle borgerlige Rettigheder, og at det følgelig vilde være haardt at udelukke dem fra disse Valg. I Holsten er dette anderledes, da de dér kun maa bo paa bestemte Steder og iøvrigt ikke tør erhverve fast Ejendom.

Den 26. April blev det slesvig-holstenske Kancellis Budget for indeværende Aar forelagt af Konferensraad Höpp, og det blev især fremhævet, hvormeget man havde sparet ved at fradrage nogle Daler i flere nys ansatte Embedsmænds Lønning, ja endog i en stakkels Retstjeners. Jeg følte mig foranlediget til, overfor Konferensraaden at udtrykke min Beklagelse over disse ynkelige Besparelser, hvorved de i Forvejen saa daarlige Lønninger yderligere bleve formindskede. Han gav mig fuldkommen Ret, men forsikrede mig, at det var foreskrevet Kancelliet saaledes. En Følge af de smaa Lønninger viste sig umiddelbart efter, idet der indløb Efterretninger om, at en Branddirektør i Segeberg havde angivet, at der var stjaalet 7000 Rdlr. af hans Kasse, men intet Menneske tror paa dette Tyveri. Branddirektørerne har saa smaa Lønninger, at de umuligt kan leve af dem.

Konferensraad Höpp oplæste alle Ændringer og Beslutninger med Hensyn til Grundsætningerne for den nye Regering i Slesvig og Holsten, saaledes som de blev afgjorte i sidste Møde. Prins Christian troede, at nogle af de Beslutninger, han havde fremkaldt, dels var glemte, dels ikke var udtrykte rigtig. Han havde ikke saa ganske Uret, men der var ingen væsentlige Udeladelser, og det hele bestod mere i Formen, til hvilken Prinsen klynger sig ved enhver Lejlighed.

Konferensraad Höpp vilde ikke forandre noget. Endelig udtalte Kongen sig til Gunst for Prinsens Mening og Tilføjelsen blev vedtaget.

Den 26. April. Efter Statsraadet var jeg til Middag hos Prinsesse Vilhelmine og Prins Frederik. Der var megen Tale om Prinsens Rejse. Efter Taflet kom Prinsen hen til mig og fortalte mig, at han i Juli Maaned skulde gjøre en ny Sørejse til Bornholm, hvor han havde forskjellige Hverv at udføre for Kongen. Da det var Forretninger, der ikke interesserede ham, vilde han gjærne have, at jeg skulde rejse med ham. Jeg svarede ham, at jeg gjærne vilde gjøre ham den Tjeneste og være ham til Nytte, men at de danske Forhold og selv det danske Sprog var mig for lidet bekjendt til at jeg kunde være ham til nogen Gavn ved hans Forretninger paa Bornholm; noget andet vilde det være, hvis det var i Hertugdømmerne, fordi jeg kjender deres Love, Forfatning og Forhold; tilmed var Skibet saa lille, at der vist ikke var nogen Plads for mig. Han holdt paa, at han vilde tale til Kongen derom, men jeg bad ham netop sige Kongen Ord til andet, hvad jeg havde sagt, og hvis Kongen forlangte, at jeg skulde følge ham, saa maatte jeg dog have en dansk Sekretær med mig. Anmodningen var mig meget paafaldende, da jeg ikke kan tænke mig, at mit Selskab skulde være Prinsen saa magtpaaliggende, og jeg formoder næsten, at han havde en eller anden skjult Hensigt, da jeg ved, at han, for at sætte noget igjennem, meget hyppigt plejer at anvende slige smaa Fif, som man dog snart opdager. Rejsen paa en lille Skonnert, i hvilken jeg skulde bo sammen med Prinsen i en meget lille

Kahyt, kunde virkelig ikke være mig behagelig, dog vilde jeg gjærne gjøre det, hvis jeg virkelig kunde være Prinsen til Nytte, og det kunde tjene til Beroligelse for Kongen.

Ret betegnende var de Ytringer, der fra forskjellige Sider kom mig for Øre i Anledning af Prinsens Ide, at tage mig med til Bornholm. Prinsesse Vilhelmine, der viser mig en ganske særlig Godhed og som, idetmindste i sine Udtalelser, er meget tilbøjelig til at blive exalteret, fandt denne Ide, Prinsen havde meddelt hende, saa herlig, at hun fuld af Henrykkelse talte til mig derom, fordi hun heri saa en særlig Opmærksomhed mod mig fra Prinsens Side og ansaa det for et godt Tegn. Jeg udtalte mig overfor hende paa samme Maade som til Prinsen, søgte dog at nedstemme hendes Exalterthed noget, men forgjæves. Snart efter talte hun ogsaa herom med Sølieutenant Irminger[17], en fortræffelig og klog ung Mand, der skal ledsage Prinsen. Han gjorde hende opmærksom paa, at Rejsen paa en Skonnert vilde være meget ubehagelig for en Mand i mine Aar og medføre altfor megen Besværlighed. „Han ser dog endnu meget ung ud,“ svarede Prinsessen, og da han sagde hende, hvor lille Kahytten var, indvendte hun, da hun netop samme Morgen havde beset Skibet: „Kahytten er dog meget elegant“.

30. April fortalte jeg Kongen, hvad Prinsen havde foreslaaet mig, med den Bemærkning, at skjønt det ikke vilde blive en Lysttur, saa følte jeg dog ingen Betænkelighed ved at følge Indbydelsen.

naar jeg virkelig kunde være Prinsen til Nytte, og Hs. Maj. ønskede det. Kongen forsikrede mig, at han aldeles ikke havde talt med Prinsen om en Sendelse til Bornholm. Denne Fortælling viste sig altsaa at være et af Prinsens kun altfor hyppige Paahit. Kongen mente ligesom jeg, at Prinsen maaske havde en skjult Bagtanke. Han syntes dog ikke saa ilde om Tanken, fordi Kongen, hvor godt han end kjender Prinsen, alligevel endnu stadig har den Mening, at mit Samvær med ham har en god Indflydelse paa Prinsen.

Idag erfarede jeg af Aviserne, at der fra Danske Kancelli var udgaaet to vigtige Forordninger, den ene vedrørende Censuren i Danmark, den anden om ikke at modtage Polakker, som ikke kan opvise et Pas fra et russisk Gesandtskab. Begge Forordninger er ikke saa ilde endda, men at saa vigtige Forordninger kan udstedes uden at Statsraadet faar noget at vide derom, skulde sikkert ingen tro, der ikke kjender de herværende Forhold saa godt som jeg. Statsministrene kan kun give Raad, naar Kongen forlanger det. Som tidligere nævnt, er det for det meste de ligegyldigste Sager, der forelægges Statsraadet af den præsiderende i det paagjældende Kollegium, der har bearbejdet Sagen. Referenten sætter sin Ærgjerrighed i at gjennemføre Sagerne i Overensstemmelse med Kollegiets Forslag og føler enhver Indvending, der gjøres af Statsraadets Medlemmer, som en personlig Bebrejdelse. Der er dog sjældent Lejlighed dertil, og endnu sjældnere overvejes,

hvor mange Berøringspunkter vedkommende Sag har med andre Grene af Administrationen. Fremkommer Finansministeren en enkelt Gang med Tvivl, saa henvises Sagen til Korrespondance med det paagjældende Departement og kommer maaske aldrig mere frem i Statsraadet; thi de vigtigste Sager bliver forelagt Kongen skriftligt eller mundtligt af den præsiderende. Der føres ikke Protokol i Statsraadet, og det beror da paa Referentens gode Hukommelse, at kunne opfatte Statsraadets endelige Beslutning rigtigt og klart. Men hermed kan ingen anden end Kongen føre Kontrol, naar Sagen fremlægges til Underskrift, hvis saadant da ikke sker i Kollegiet. De Sager, der fremlægges i Statsraadet, er for det meste af den Art, at der kun er lidet at bemærke ved dem, og de kan derfor uden videre afgjøres af det paagjældende Departement, under hvilket de sorterer. De store, almenvigtige Sager afgjøres af Kongen alene, uden at Statsraadet adspørges. Vedkommende Departementer og Kollegier lægger ved denne Lejlighed en saa gjennemgribende Energi for Dagen, at det næsten altid gaar efter deres Indstillinger. Hvert Kollegium gaar frem efter sine egne Principer og staar kun altfor ofte fjendtlig overfor andre Kollegier, saa at alle fælles Betragtninger udelukkes, fordi der saa aldeles fattes en kontrollerende Myndighed, der kunde udjævne og afveje de forskjellige Administrationsgrenes Interesser mod hinanden.

Da jeg afslog at blive Udenrigsminister, sagde jeg til Kongen: „Naar Deres Majestæt ønsker mit

Raad, kan De jo altid befale over mig." — „Det vil jeg gjøre, thi Deres Raad er godt," svarede han. Da jeg saa uventet blev Statsminister, og ikke glædede mig dertil, kjendte jeg allerede saa temmelig Statsraadets Indretning. Jeg havde hellere givet Kongen mit Raad i en personlig Samtale, og det var Meningen med min Ytring. Men saa ubetydeligt og lidet formaalstjenligt, som jeg fandt Statsraadet at være, havde jeg dog ikke tænkt mig det. Sjældent er man dér i Stand til at udrette noget nyttigt, undtagen ved overordentlige Lejligheder, som ved Indretningen af Stænderne eller af Regeringen og Appellationsretten i Hertugdømmerne. Ja selv ved denne Lejlighed er Statsraadets Forhandlinger i enhver Henseende altfor begrænsede, til virkelig at kunne udrette noget væsentligt. En slig Lejlighed er dog kjærkommen, fordi man kan faa sagt noget fornuftigt.

De almindelige Møder, ved hvilke der foredrages os allehaande Ubetydeligheder, hvortil der intet er at bemærke, maa kaldes trøstesløse. Samtalerne med Kongen kan ifølge Sagernes Natur ikke være saa hyppige, og da man kun lidet eller slet ikke er gjort bekjendt med de Ting, om hvilke man taler med Kongen, maa den retskafne Mand, hvem det ikke er om at gjøre at skaffe sig Indflydelse, men som vil udrette noget godt, tage sig meget i Agt for ikke ved upassende Ytringer at bringe Konfusion i Sagerne. Selv om man ogsaa nu og da kan ytre en rigtig Mening og give et godt Raad, saa er det dog meget tvivlsomt, om ikke Kollegiet, der senere

faar at gjøre med samme Sag, netop sætter det modsatte igjennem, da Kongen hylder den i mange Henseender ganske vist fornuftige Grundsætning, at følge vedkommende Kollegium eller Øvrighed i de Sager, der sorterer under samme. Tit er da det tidligere, gode Raad allerede gaaet af Minde, og man følger i Hast det slette. Under disse Omstændigheder maa jeg, skjønt jeg her indtager en af de højeste Stillinger i Landet, sige til mig selv, at jeg kun baader Staten lidet eller intet, og dette bringer mig ofte til næsten at fortvivle. Da jeg fornylig i Anledning af et Sygdomsanfald sagde til Kongen, hvor meget jeg ønskede, at jeg ikke maatte opleve hans Død, svarede han: „Og dog vilde det være mig en Trøst i Døden, naar jeg vidste, at De endnu levede, da jeg kjender Deres Hengivenhed for min Familie."

Men kunde jeg finde en Udvej til at forandre min Stilling uden at saare Kongen, vilde jeg med stor Glæde gjøre det.

Den 10. Maj blev der i Statsraadet forelagt en Kriminalsag fra Nordre Ditmarsken, om hvilken der, saavel ved de stedlige Domstole i Ditmarsken som af Overretten i Glückstadt var udtalt mangehaande forskjellige Anskuelser. Kancelliet erklærede sig for den strængeste Opfattelse og vilde ikke raade Kongen til Benaadning af den idømte Dødsstraf, men Statsraadet og især Mösting, Grev Vilhelm Moltke og jeg udtalte os for Benaadningen, og Dødsstraffen blev forandret til livsvarig Tugthusstraf. Dette Ud-

fald var især glædeligt, fordi Landfoged Griebel under Forhøret havde anvendt et utilladeligt Middel for at faa den Anklagede til at bekjende, idet han lod denne slikke den myrdedes Blod, der klæbede ved Mordvaabenet, en Plejl, og gav ham de blodige Klæder med i Fængslet. Landfogeden gjør sig nu saa bitre Bebrejdelser over denne Adfærd, at man frygter for hans Forstand, ja maaske for hans Liv, hvis Forbryderen blev dømt til Døden.

Den 11. Maj. Jeg vidste, at der paa denne Dag i Statsraadet vilde blive forelagt en vigtig Sag, som endog mod Sædvane i Forvejen havde cirkuleret blandt Medlemmerne. Sagen vedrørte Ophævelsen af den Tvang, der hidtil havde hvilet paa Handelen med den danske Koloni St. Croix. Fra nu af bliver Handelen med denne Ø fuldkommen frigivet imod en Toldafgift, og det hele trykkende Kolonialsystem dermed ophævet.

Den 23. Maj var der Forhandlinger i Statsraadet om Anlæggelse af en Landevej fra Hamborg til Lybek. Fremmede Magter, navnlig Rusland, havde gjort sig til Talsmænd for denne Vej, og Hamborg og Lybek havde tilbudt at anlægge samme. Man burde betingelsesvis have taget mod dette Tilbud, men dette var ikke sket. Nu maatte man beslutte sig til selv at bekoste Anlæget, men Kongen vil ikke give Penge dertil, og Finanskollegiet har erklæret, at denne Landevej burde anlægges af et Interessentskab under Regeringens Tilsyn. Efter min Anskuelse vilde det have været bedst, saa snart

som muligt, at stille dette Interessentskab paa Benene, for at være vis paa, at have Penge til Anlæget. Kancelliet, som er vis paa at kunne faa Penge til dette Arbejde og uvidende om Kongens Beslutning, ikke at ville give Penge dertil, foreslog, at Vejen skulde stikkes ud, og et Interessentskab derpaa søges dannet. Forgjæves mindede Mösting og jeg om, at Kongen, hvis Interessentskabet ikke kunde blive dannet, maatte afstaa fra et frit Valg til at anlægge Vejen paa egen Bekostning. Efter Statsraadets Slutning paaviste jeg for alle Medlemmer, og den følgende Aften ogsaa for Konferensraad Höpp, der havde refereret Sagen, hvor forkert den var grebet an, og at man i hvert Fald burde være begyndt med saa hurtig som muligt at samle et Konsortium; thi naar Hamborgerne og Lybekkerne ser eller tror, at Vejen dog bliver stukket ud, saa vil de langt vanskeligere kunne beslutte sig til at give et Tilskud til denne Vej. Alle var enige med mig.

Den 26. Maj foredrog jeg mine Bemærkninger om Vejsagen for Kongen og paaviste ogsaa for ham, at man hurtigst mulig burde søge et Interessentskab dannet, da det efter min Anskuelse slet ikke var saa vist, at Summen strax blev bragt sammen, naar Vejens Retning var bestemt af Hs. Majestæt og ikke overladt Interessentskabet. Kongen syntes at dele min Anskuelse, men mente rigtignok i Begyndelsen, at hvis der ikke dannedes et Interessentskab, vilde Vejen ikke blive anlagt; men da jeg mindede ham om, at dette jo indtrængende blev

forlangt af de andre Magter, og at han tilmed allerede havde taget Beslutningen, viste han sig tilbøjelig til at følge mit Raad, at tale med Præsidenten for Kancelliet og Konferensraad Höpp.

Efterretningen om, at Ditmarskerne i de tvende Marsker ikke vilde indlade sig paa at opgive deres Toldfrihed mod Skadeserstatning, har jeg baade forudset og forudsagt. Jeg skrev i Dag til Klosterprovst Grev Rantzau[18], hvem det er overdraget, at formaa ogsaa Ridderskabet og Godsejerne til at opgive deres Toldfrihed mod Skadeserstatning, at det syntes mig at være en fortræffelig Lejlighed til at vise hele Landet, at Ridderskabet villigt bragte et Offer, naar der herigjennem kunde opnaas en virkelig Fordel for hele Landet, hvad der sikkert vilde blive Tilfældet.

Den 12. Juni. Ridderskabet har virkelig taget en lignende Beslutning, men har tillige stillet nogle andre Betingelser med Hensyn til Toldfrihed for visse Gjenstande paa evige Tider og forlangt Garanti for, at der ikke kan gjøres nogen Forandring deri. I Hovedstaden er der mange, som ikke er fornøjede dermed. Man forlangte blind og ubetinget Lydighed overfor Regeringens Vilje og tænker ikke paa, at ingen uden videre opgiver sine Rettigheder, uden i det mindste at faa Sikkerhed for, at det virkelig bliver til Baade for Landet. Hvad angaar den forlangte Garanti, vil man kunne indlede Underhandlinger, og disse vil nok finde Sted ved Provinsialstændernes Raadslagninger. Man vil dog heller ikke

gjærne forhandle, og ser kun ugjærne, at Godsejerne og især Ridderskabet her er Talsmand for Folket. Kongen tænker meget fornuftigere i saa Henseende, og det vilde i endnu højere Grad være Tilfældet, hvis ikke mange, iøvrigt brave og rettænkende Mænd søgte at bringe ham paa andre Tanker. Dette gjælder især de liberale, der i Hjærtet er slemme Despoter. Grev Otto Moltke plejer at følge deres Raad og er paa Bunden kun Dansker, ikke Holstener. Dette er Grunden til, at det slesvig-holstenske Kancelli, der er sammensat af lutter fortræffelige Mænd, dog kun sjældent handler i Holstenernes sande Interesse. Saaledes foreslog Kancelliet i disse Dage at ophæve Spærringen af Husene under Koppeepidemien, medens man, fordi det er vedtaget for Kongeriget, i selve Huset vil foretage en Afspærring af Koppepatienterne fra de øvrige Beboere. Den sidste Forholdsregel kan ikke gjennemføres i smaa Boliger, og skulde den blive bragt til Udførelse, vilde den være langt mere besværlig end Isoleringen af Husene.

Før Kongens Afrejse til Holsten skulde Sagen om Provinsialstænderne forhandles i Statsraadet. Et Aar er gaaet siden de erfarne Mand fra Hertugdømmerne og de oplyste Mænd fra Danmark traadte sammen i Kjøbenhavn. Begge Forsamlinger har til Slut affattet og afgivet en Betænkning, men endnu var den ikke bleven tilstillet Statsraadet. I Slutningen af forrige Maaned blev der meddelt os Udtog af Betænkninger, som hine Forsamlinger har vedtaget,

og et mundtlig Foredrag skulde supplere, hvad der fattedes i disse Extrakter. Det siges, at Ministrene Stemann og Otto Moltke, der sammen med de tvende Overprokurører Ørsted og Höpp danner Kommissionen, som har udarbejdet disse Extrakter, har tilraadet Kongen denne Fremgangsmaade. De øvrige Medlemmer af Statsraadet gjorde Indvendinger herimod og forlangte navnlig at læse de af begge Forsamlinger vedtagne Betænkninger. Især Mösting holdt ivrigt derpaa. Efter nogle Diskussioner gav Kongen efter for dette Ønske, og Sagen kunde nu ikke komme frem i Statsraadet før Kongens Afrejse, da Betænkningerne først maa afskrives til hvert enkelt Medlem og omhyggelig gjennemlæses af vedkommende; men strax efter Kongens Hjemkomst skal Sagen forelægges og drøftes. I Kjøbenhavn gav dette Anledning til det Rygte, at hele Indretningen af Provinsialstænderne skulde udsættes, og man undlod ikke at tilføje: paa den russiske Kejsers Forlangende. Saaledes opstaar Rygter.

Den 28. Juni fejrede vi paa Sorgenfri Slot Prinsesse Caroline Amalies Fødselsdag. Ved Middagsbordet sad jeg ved Siden af Prinsesse Caroline. Hun begyndte at tale om Kongens Rejse i Holsten og kunde ikke skjule sin Fortrydelighed over at man almindelig paastod, at Prins Frederik havde opført sig meget godt paa Rejsen og erhvervet sig Kongens Tilfredshed. Endskjønt Prinsens Fader, Prins Christian, sad ved hendes anden Side, gjentog hun flere Gange Spørgsmaalet, om jeg kunde tro

det. og gjorde sig, omend forgjæves, Umage for at formaa mig til at tale ufordelagtigt om Prinsen. Opbragt over dette mislykkede Forsøg, og for at tirre mig til at tale nedsættende om hans Opførsel som den er nu for Tiden, sagde hun: „Det taler slet ikke til Gunst for de Herrer, der har været saa længe om ham, at han nu alligevel bliver saa fortræffelig en Mand.“ Jeg svarede hende ganske roligt: „Selv om jeg ogsaa skulde lide derunder, vilde det dog glæde mig hjærteligt, naar Prinsen blot vilde arte sig rigtig vel.“

Idag blev det fortalt mig af Oberstlieutenant Ewald[19], der var kommen tilbage fra Holsten, hvor han i Rendsborg havde været sammen med Kongen, at Prinsessen omtrent havde sagt det samme til ham, da han fortalte, at Prinsen havde opført sig særdeles vel i Rendsborg. Han havde ogsaa svaret omtrent som jeg og tilføjet, man kunde jo kun ønske, at der maatte foregaa en almindelig Forandring med Prinsen, men i hvert Fald burde man glæde sig ved, at han blot i nogen Tid opførte sig godt. Til de mange sørgelige Udsigter for vort Fædrelands Fremtid hører ogsaa det mellem de tvende højst ulige Søstre bestaaende ulykkelige Forhold, der bunder i den Misundelse, hvormed Prinsesse Caroline betragter Prinsesse Vilhelmines langtfra misundelsesværdige Stilling, og i hendes Bestræbelse for at nedsætte Prins Frederik — hvem hun tror, at Kongen holder meget af — yderligere, end han desværre kun altfor ofte selv nedsætter sig i Folks Omdømme.

Den brave Prins Ferdinands Godmodighed og Sindsro kan ikke mildne denne Stemning hos hans Gemalinde, hvor meget han end beflitter sig derpaa. Folk i Kjøbenhavn kjender slet intet til disse Forhold og ser nu som før i Prinsesse Caroline Kongens Yndling og roser den Utvungenhed og Nedladenhed, hvormed Prinsessen venligt taler med alle og enhver. Af den Grund taaler hun hverken i Folkets eller Kongens Yndest nogen over sig, ja næppe ved Siden af sig.

Kapitain Tschernings[20] Afrejse har her i Byen i nogen Tid givet Stof til Underholdning i Selskaber og Dagblade. Han havde skrevet forskjellige, egentlig ubetydelige Ting om Forandringer i Militærvæsenet, og som Lærer ved Officersskolen overhovedet tilladt sig mangen Ytring, som man vel med Rette anser for at gaa i demagogisk Retning. Formodentlig vilde man gjærne være af med ham. Kongen vilde dog derfor ikke slaa Haanden af ham og befalede ham at gjøre en Rejse for at studere de militære Indretninger i Preussen, Frankrig og England. Man gjættede dog den egentlige Grund, og nu bliver han, hvad han antagelig længe har ønsket, anset som en Martyr for Friheden og bliver, uden selv at vide hvorfor, af alle Frisindede paa enhver Maade hyldet og hævet til Skyerne. Regeringen havde vanskeligt ved at skride ind, da man havde givet det Udseende af, at Kongen til Belønning sendte ham paa Rejser. For sent vil de, som har givet Kongen dette usalige Raad, indse, at de ikke kunde gjøre noget

værre. Med slige halve Forholdsregler kommer man i vore Tider ingen Vegne og gjør kun ondt værre. Nu drager Tscherning ud i Verden for kun at indlade sig i nøjere Forbindelse med de afsindige Demagoger i Tyskland og især i Frankrig, og han har opnaaet en Popularitet, som han ellers aldrig vilde have vundet.

Den 4. Juli. En smuk varm Regn havde opfrisket Naturen. Om Aftenen kjørte jeg ud i den smukke og virkelig henrivende Omegn af Kjøbenhavn. En af mine Yndlingsveje fører over Ladegaarden til Falkoneralleen og derfra langs Nørrefælled til Strandvejen. Naturen var saa frisk, Himlen saa klar, Havet saa roligt, saa blaat. Disse mine ensomme Kjøreture, naar mine smukke Brune trækker mig afsted gjennem den brogede Mængde af Vogne, Ryttere og Fodgængere i det herlige Landskab, hører ligesom mine ensomme Spadsere- og Rideture til mine største og bedste Glæder. Jeg har nu slet ingen Selskaber hos mig og finder Kjøbenhavn tusind Gange behageligere end om Vinteren, hvor man hver Aften ser de samme Mennesker, kun i forskjellige Værelser.

6. Juli. I smukt Vejr kjørte jeg til Sølyst, som nu tilhører Grev Christian Schimmelmann[21], der har kjøbt det efter sin Broder Grev Ernsts Død og indrettet det hyggeligt. Han bor dér sammen med sin Datter og dennes Mand Baron Löwenstern og deres nydelige Børn. De var alene og bad mig om at blive til Middag. Jeg følte mig særdeles vel

og behagelig til Mode hos dem. Det er en elskværdig Familie, elegant og husligt indrettet uden Pragt og Praleri.

Om Aftenen kjørte jeg til Frederiksdal, hvor jeg hos min udmærkede, men desværre kun altfor døve Veninde Fru Brun[22] traf den elskværdige Prinsesse Caroline Amalie.

7. Juli om Eftermiddagen kjørte jeg med Ewald gjennem den med Mennesker, Vogne og Heste opfyldte Dyrehave til Sorgenfri, hvor der havde samlet sig en talrig Skare Mennesker til Audiens. Jeg vendte tilbage i den dejlige Sommernat.

Dyrehavstiden er Kjøbenhavnernes Karneval. Den varer omtrent fjorten Dage, men bliver stundom forlænget. Under de store, herlige Træer ser man Telte, Butikker, Karuseller, Fjelleboder og alle Slags Spil. En Mængde Mennesker spadserer frem og tilbage mellem disse, og der findes næppe det Menneske i Kjøbenhavn, der ikke hellere vilde bringe sit sidste Stykke Bohave til Assistentshuset, end at forsømme at besøge Dyrehaven i denne Tid. At færdes til Vogns og nyde dette maleriske Syn er mig en stor Fornøjelse. At spadsere omkring er mig mindre behageligt, især da man hvert Øjeblik træffer Bekjendte, som man maa hilse paa og med hvem man maa passiare lidt.

Paa Sorgenfri traf jeg Etatsraad Adler[23], Prinsens Kammersekretær, en elskværdig, kundskabsrig og aandfuld Mand, hos hvem jeg allerede for længe siden har opdaget en Karaktersvaghed, som man

i Betragtning af hans øvrige fortræffelige Egenskaber ikke skulde vente, og som man derfor beklager desto mere. Han udtalte for mig, at det var ønskeligt, at Statsraadet, naar nu Sagen om Provinsialstænderne blev forelagt, maatte foretage flere Ændringer.

At Jøderne skulde have Valgret, fandt jeg rimeligt og rigtigt, men at ogsaa Beneficiarierne, nemlig Gejstlige, der dyrker Jord, kan vælges og er valgberettigede, syntes mig at være i Strid med de almindelige Forordninger, dog kan til Støtte herfor anføres, at visse Personer, der heller ikke ejer Jord, f. Ex. Borgmestrene i Byerne og Medlemmerne af Kollegierne, har Ret til at vælge og vælges. Dette er saa fuldstændigt imod Meningen og Aanden i de første Indretninger og saa ganske imod den gode Etatsraad Adlers tidligere Grundsætninger, idet han før gjorde Grundejendommen til eneste Betingelse saavel for Valgretten som for Valgbarheden, saaledes som ogsaa den almindelige Bestemmelse udtaler dette, og hvad der sikkert ogsaa alene er rigtigt, saa at jeg ikke kunde undre mig nok over denne Omskiftelighed i Anskuelser. Dette er uden Tvivl et Kunstgreb fra Demagogernes Side, der særlig her i Kjøbenhavn har kæmpet mod de nævnte Principer med Hensyn til Grundejendommen, og som nu indfører denne Forandring for at skaffe alle Mennesker uden Ejendom, den saakaldte Intelligens, ind i Forsamlingen og fylde den med Skraalhalse, der ikke har nogen virkelig Interesse for Landet. Dette Princip vilde ogsaa være lidet folkeligt, thi

netop mod Borgmestrene i de smaa Byer og Kollegierne hæver der sig Stemmer og til Dels ikke med Urette. Man venter især, at Provinsialstænderne skal beklippe deres Magt og Eneherredømme. Jeg udtalte min Mening meget bestemt overfor denne Tanke, men vi blev forstyrret i vor Samtale, saa at jeg ikke kunde komme til at overbevise ham om det urigtige i dette Forslag og den egentlige Tendens deri.

Den 10. Juli. Kongen, der gjennem Holsten og Lauenborg havde tilbagelagt sin Rejse heldigt og fornøjeligt, og som overalt var bleven modtagen med Jubel, skulde allerede være vendt tilbage til den 8., men, som det hedder, paa Grund af en let Upasselighed var hans Hjemrejse bleven opsat til i Dag. En Stafet bragte Efterretningen om, at han ikke vilde komme tilbage endnu, fordi Lægen ikke kunde tillade det. Privatbreve indeholdt derimod Meddelelser om, at han var meget alvorlig syg. Jeg besluttede at gaa til Dronningen og at foreslaa hende, at tillade mig, paa egen Bekostning strax at gaa med Dampskibet Caledonia til Luisenlund sammen med Livkirurg Fenger[24], der bedst kjender Kongens Konstitution. Paa Vejen mødte jeg Prins Ferdinand. Han sagde mig, at han ligeledes omgikkes med Tanken om at foreslaa Fenger sendt med Caledonia til Luisenlund, og at han havde erfaret af Dronningen, at Minister Stemann allerede var fremkommen med et lignende Forslag, men at Dronningen ikke vilde høre noget derom, fordi det dels vilde vække

for megen Uro, dels maatte være Kongen ubehageligt, og vilde koste mange Penge, og der var jo ingen Fare paa Færde, da alle Breve fra ham til hende lød meget beroligende. Jeg meddelte Prinsen min Plan, og at jeg, da jeg godt vidste, at man ofte krympede sig ved slige smaa Bekostninger, selv vilde betale Rejsen. Han billigede min Plan, og jeg gik til Overhofmesterinden, der ganske var stemt for min Tanke, uden at kjende de Efterretninger, jeg havde faaet om Kongens Sygdom, og lovede at ville forelægge Dronningen Sagen, skjønt hun vel vidste, at Hds. Majestæt næppe vilde synes derom. Dronningen var i Morgentoilette, da hun lod mig kalde til sig; hun takkede mig for min Deltagelse, forsikrede mig som sædvanlig, at hun var forvisset om mit Venskab, viste mig alle sine Breve og spurgte mig, om man efter at have læst dem, kunde ane nogen Fare. Brevene var virkelig saa skuffende beroligende, at man skulde tro, at Kongen kun led af et forbigaaende Ildebefindende. Det var vanskeligt, at gjennemføre mit Forslag uden at forstyrre Dronningens Ro. Jeg valgte dog den Udvej, at sige Dronningen, at Publikum i Kjøbenhavn forlangte, at Fenger skulde rejse over til Kongen. Jeg tilføjede, at der var udspredt ængstende Rygter, og dette havde omsider til Følge, at Dronningen indvilligede i at jeg maatte handle som jeg vilde. Hun vilde ikke raade til, men hun vilde paa den anden Side ikke sætte sig imod, jeg kunde jo tale med Fenger. Af alt fremgik det noksom, at alle i Kongens Om-

givelser, enten af Angst for Kongen, der altid vil holde sin Sygdom hemmelig, eller af Letsindighed havde skrevet saa beroligende, at disse, ligesom ogsaa Kongen og den ædle, kloge Dronning dog især var bange for Offentlighedens Dom, uden at overveje, at man ikke kunde bortse derfra, og indbildte sig, at man kunde paavirke Folkets Mening ved at udsprede beroligende Efterretninger, medens jeg dog allerede havde hørt de taabeligste Rygter, at Kongen var døende, at Kongen var bleven forgivet i Kiel eller var faldet under Vejs og havde faaet et farligt Brud. Fornøjet med Dronningens Erklæring besluttede jeg at tage alt paa mig, naar jeg blot ogsaa kunde overtale Fenger til at rejse med. I Henseende til Caledonia, der altid stod til min Raadighed, havde jeg taget min Beslutning, da Fenger indfandt sig hos mig og fremkom med en Mængde Indvendinger, dels af Frygt for at mishage Kongen. dels for Caledonia, der var et gammelt Skib. Alle mine Overtalelser var forgjæves. Han holdt bestemt paa, at han ikke vilde rejse uden bestemt Ordre fra Dronningen og kun med Dampskibet „Frederik VI“. Ligesom vi var ved at ende vor Samtale, indfandt Bogholderen fra Dampskibskontoret sig for at faa den afgjørende Besked. Jeg maatte nu sige ham, at der ikke blev noget af det hele. Derpaa gik jeg til Overhofmesterinden, til Kammerherre Gössel[25] og Minister Mösting og fortalte dem alle, at Fenger til min Beklagelse ikke vilde tage med. Det gjorde mig meget ondt, at min Plan saaledes

var mislykket, og tusindfold fordømte jeg Frygten, Frygten for Mennesker, hvilken saa ofte forhindrer os i at udrette noget godt.

Udmattet af at løbe frem og tilbage og træt af den aandelige Spænding, der havde opfyldt mig hele Dagen, søgte jeg Hvile i den frie Natur.

Da jeg kom hjem sent om Aftenen, var Fenger hos mig og fortalte, at han dog alligvel vilde rejse. Mösting og Prins Ferdinand havde talt ham alvorligt til Hjærte. Prinsen havde sagt ham, at han vilde tage alt Ansvar paa sig og betale Omkostningerne, naar han blot vilde rejse. Det var kun Frygt for Kongen og det daarlige Skib, der havde holdt ham tilbage. Kun Frygt for at modsætte sig Prinsens Ønsker, hvorved han vilde kunne paadrage sig et stort Ansvar, og maaske ogsaa Efterretningen om at hele Byen ønskede det, bragte ham til den Beslutning at rejse. Jeg glædede mig derved og overlod ham gjærne Æren. Det syntes, at Prinsessen mere end Prinsen lagde Vægt paa selve Æren ved at have bragt Planen til Udførelse. Prinsen var ogsaa i enhver Henseende egnet dertil og fortjente dette Hverv, da han allerede havde haft Tanken, før jeg udtalte den. Tidlig den næste Morgen rejste Fenger bort.

Den 14. Juli. Næppe var jeg vaagnet, før jeg fik Efterretning om, at „Caledonia“ ikke var kommen. Jeg var ubeskrivelig urolig. Snart frygtede jeg for, at Kongen var bleven mere syg, snart at Skibet var forulykket, og jeg bebrejdede mig selv,

at jeg havde formaaet den gamle Fenger til at rejse; nu var han maaske ikke en Gang naaet til Luisenlund, men gaaet under med Skibet. I slig Sindsstemning foregjøgler man sig kun altfor let det allerværste. Dette er endog blevet Grundsætning hos mig, for ikke at blive overrasket af nogen Ulykke. Derfor er jeg ogsaa fattet og rolig, naar en virkelig Ulykke rammer mig. Opfyldt af Uro indfandt jeg mig ved Kabinetsprædikenen. Alle her forsamlede var lige saa urolige som jeg, kun ikke Dronningen, der vedblivende stolede paa de gode Efterretninger og slet ikke viste Tegn til Uro, men kun tænkte paa, hvor ubehageligt det vilde være for Kongen, om Fenger indfandt sig hos ham. Det var ret pinligt, at skulle spille denne Komedie med den gode og kloge Dronning. Sagen havde tillige den ubehagelige Side, at Dronningen maatte staa i et ganske forkert Lys i de Folks Øjne, der ikke vidste, at man med Forsæt havde ladet hende være i Uvidenhed. Og hvis der nu virkelig var indtraadt Livsfare, vilde Dronningen da have tilgivet sine Omgivelser, at de saaledes havde holdt hende for Nar? Hun, der ofte har forsikret mig, at Livet intet Værd mere vilde have for hende, naar Kongen døde, vilde i saa Fald ufortøvet være afrejst til Luisenlund.

Slige Nødløgne har deres farlige Sider, selv om de er opfundne i det bedste Øjemed. Jeg mærkede tydeligt, at Dronningen tog mig ilde op, at jeg havde foranlediget Fengers Rejse. Hun var dels

bange for, at Kongen skulde blive vred, dels for at det skulde vække Opsigt. Alle Kongens Omgivelser har mærkeligt nok Frygt for ham, der er den blideste og venligste af alle Konger, og Frygt for at vække Opsigt er ogsaa et Karaktertræk hos denne ellers saa fornuftige Monark.

Jeg skulde i Dag have spist til Middag paa Sorgenfri, men det var mig ikke muligt; jeg var altfor urolig og havde lidt Hovedpine, hvilket jeg gav til Undskyldning for min Udeblivelse. Klokken 3 blev der mig meldt, at man fra Nikolai Taarn i lang Afstand kunde se et Dampskib, og kun to Timer senere kunde en af mine Folk fra Taarnet øjne to Dampskibe. Lidt over 5 ankom „Caledonia". Al Frygt var ugrundet, Fenger var ankommen i rette Tid, og Skibet var uskadt; det rygtedes ogsaa, at Kongen atter var kommen sig. Men ubegribeligt nok bragte Skibet ikke sikre Efterretninger med sig. Det var sejlet med Fenger til Ekernførde, han var over Land kjørt til Luisenlund, og „Caledonia" var afgaaet uden at afvente Efterretninger derfra, men havde paa Grund af et Uvejr, om hvilket man ikke havde mindste Anelse her, maattet vende tilbage til Ekernførde.

Klokken 5½ ankom det andet Dampskib „Frederik VI." paa sin sædvanlige Fart fra Kiel. Det bragte flere Breve og Efterretninger med om Kongens Befindende, og alle lød beroligende. Fenger selv skrev, at Kongens Tilstand ikke mere var betænkelig.

Kongen var endnu meget mat og angreben, og Fenger havde sagt, at han fremdeles burde holde Sengen, og ikke maatte tænke paa Hjemrejsen til Kjøbenhavn, før han atter var kommen til Kræfter. Fengers Ankomst havde for alle, ogsaa for Kongen, været ret behagelig. Og dog havde ingen derovre villet kalde ham derhen, hvad der forlængst kunde være sket — alene af Frygt.

Jeg kjørte i glad Stemning til Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline, som allerede var underrettede om de gode Nyheder. Prinsen udtalte sig om hele Sagen med sin sædvanlige Godmodighed; vist er det, at sand Kjærlighed til Kongen og Ønsket om at være ham nyttig, alene laa til Grund for hans Tanke, at sende Fenger til Luisenlund. Ved hver Lejlighed lægger han oprigtig Hengivenhed for Kongen og Dronningen for Dagen, og derved har han vundet mit Hjærte, om det end synes, at jeg ingenlunde har vundet hans.

Den 16. modtog jeg Brev fra Etatsraad Fenger med meget gode Efterretninger om Kongen. Han bliver stadig bedre og er nu kun lidt angreben. Jeg meddelte saa vidt muligt alle mine Bekjendte denne Efterretning. Mange interesserer sig levende for Kongen, og det samme paastaar man om Kjøbenhavns Befolkning. Jeg tilstaar, at jeg heri mere ser Nysgjerrighed end hjærtelig Kjærlighed. Hos mange er det personlig Interesse, fordi de endnu venter et og andet af Kongen, kun hos faa følte jeg den barnlige Kjærlighed, saaledes som man føler

den for en Fader. Maaske tænker den store Hob intetsteds mere i Verden saaledes, siden Troen paa Kongedømmets Hellighed er forsvunden fra Menneskenes Begreber, og Egenkjærlighed har bemægtiget sig alles Hjærter.

Den 27. Juli. Efterretningerne om Kongens Befindende lyder nu bedre, dog synes han endnu at være meget svag. Dronningen aner endnu ikke, at han har været meget syg. Dette Komediespil er usigelig ubehageligt, og mange Mennesker er tilbøjelige til at miskjende Dronningen.

Napiers Sejr over Don Miguels[26] Flaade vækker her den mest levende Glæde. Det var utvivlsomt paa høje Tid, hvis man overhovedet vilde sætte en Grænse for Don Miguels Tyranni. Flere Stormagter begyndte allerede at tage sig af hans Sag, — skjønt han altid havde været betragtet som Usurpator, skjønt man ved, at han har stræbt sin Fader efter Livet, brudt sin Ed og er det største Umenneske af Verden — blot fordi han havde forsvaret Absolutismens Sag, og hans Broder det konstitutionelle System. Utvivlsomt skader Stormagterne derved deres Sag overordentlig, thi i den store Hobs Øjne sammenblandes Ideen om Tyranniet og den fuldkomne Umoralskhed med Opfattelsen af Kongedømmet, ja selv det saa meget omtalte og forsvarede Legitimitetsprincip gaar tabt og opofres af Had til de konstitutionelle Ideer. Jordens Monarker skulde tværtimod stemple slig en Usurpator, sligt et Umenneske, som den han virkelig er, for at bevare

den skjønne Tanke om Kongedømmet og en maadeholden Regeringsform ren og uplettet. — Men Verden er ligesom det enkelte Menneske sammensat af Inkonsekvenser. Dog bør det maaske være saa. Fuldkommen Visdom bestaar i fuldkommen Harmoni. Hvor den er, er der Fred, — er der Stilstand. Men vi skal skride fremad, og derfor drages vi frem og tilbage i vort Indre som ogsaa i Livet.

Igaar Aftes var jeg paa Sofienholm hos min Veninde Fru Brun. Prins Christian og Prinsesse Caroline Amalie var ogsaa dér. Jeg havde taget Professor Abrahams[27] med mig derud, en elskværdig, aandrig Mand, hvis herlige Sangstemme ofte glæder Selskabskredsene her i Byen. Ogsaa i Dag sang han sammen med Frøken Karstens[28], en yndig Pige, Datter af den danske Konsul i Tunis. Skjønt hun er født og opdraget i Algier, hvor hendes Fader var Konsul, har hun dog faaet en ret god Dannelse, og har af Naturen et tiltalende Ydre og mange Talenter.

Den 31. Juli om Aftenen red jeg ud til Direktøren for Toldkammeret, Kammerherre Lowzow[29], der bor paa Landet, og drak The hos ham. Han var netop vendt tilbage fra Holsten, havde spist Frokost paa Breitenburg, og var meget fornøjet med Udbyttet af sin Rejse. Vi kom til at tale om Ophævelsen af Toldfriheden i Holsten. Han forsikrede, at han havde hørt mange Holstenere sige, at Regeringen burde ophæve dette Privilegium og selv bestemme Erstatningen. Jeg gjorde gjældende, hvor

meget jeg var imod slig en Fremgangsmaade og hvor overbevist jeg var om, at de, som nu ønskede det, senere, naar det virkelig skete, bittert vilde klage over Vold og Uret. At ophæve alt bestaaende uden Parthavernes Samtykke er revolutionært, hvad enten det er Regeringen eller Folket, der gjør det, selv om den førstnævnte formaar at gjennemføre det med mindre Støj. Ved hvert Overgreb, der begaas, kan man tage det almene Vel til Paaskud, og til Slut rokkes hver Ret, hvert Ejendomsbegreb.

Desværre har jeg ofte lagt Mærke til, at de Rejser, som Medlemmerne af Kollegierne foretager i Hertugdømmerne, er aldeles unyttige, ja ofte endog skadelige, fordi der ogsaa i Holsten gives saare mange Folk, der taler disse Herrer efter Munden. Ganske vist taler de hovedsagelig med deres underordnede paa Stedet og faar derfor aldrig Sandheden at vide, og ser Sagerne i et endnu mere forkert Lys end før deres Rejse.

Den 1. August Kl. 10 var der endnu forsamlet mange Mennesker ved Strandbredden, der stirrede ud, om de ikke kunde opdage det Dampskib, med hvilket man kunde vente Kongen tilbage.

Alle General Bülows[30] Meddelelser hertil fra Luisenlund indeholdt for det meste kun Flovser, og den værdige Kammerherre Hauchs[31] Breve kun overfladiske Bemærkninger om Kongens Sygdom, medens Kjøbenhavns Befolkning svævede i stadig Uvished og tog Beslutning om, hver Dag at sende en Stafet paa dens Bekostning herfra til Luisenlund for at

skaffe sig nærmere og nøjere Oplysninger. Ideen blev dog ikke til Virkelighed, da Efterretningen om Kongens Helbredelse endelig indløb. Nu opvækker hans lange Udeblivelse paany Bekymringer, fordi man frygter for, at Efterretningen om hans Velbefindende er falsk, og at kun Forsigtighed afholder ham fra at rejse tilbage, fordi Vejret siges at være slet derovre, medens det altid er fortræffeligt her.

2. August. Atter i Dag blev Kongen ventet forgjæves. Alle Efterretninger gaar ud paa, at Kongen ganske sikkert kommer i Dag. Alle Anstalter til hans Modtagelse var trufne, men forgjæves. Publikum begynder at blive utilfreds derover og skyder Skylden paa Kongens Omgivelser. Paa tiende Dag har man nu meldt, at Kongen vilde komme uventet, og fra Tid til anden nævnt en bestemt Dag. I Aftes steg jeg op paa Slottets Platform, hvorfra man har en prægtig Udsigt over Rheden. Fuldmaanen skinnede herligt og belyste alle Skibe, der laa for Anker her. En Mængde Mennesker var forsamlede, men som det syntes mig, snarere Nysgjerrige, der fordrev Tiden med alskens Fjant, end Folk, hvem Kjærligheden til Kongen og Længslen efter at se ham, havde lokket hid. Man taler her forbavsende meget om Folkets store Kjærlighed til Kongen, men det er mig ikke rigtig indlysende, at denne Kjærlighed er af den rette, paalidelige Art, som man kan bygge paa. Men maaske finder man den overhovedet intetsteds saaledes som jeg mener, den burde være.

Den 3. August. Klokken 2 fik jeg Budskab om,

at man i det fjærne kunde se det kongelige Dampskib; Majestæten vilde nu sikkert efter lang Haaben og Venten kunne være her mellem 4 og 5. Jeg begav mig ned til Landingsstedet ved Toldboden. Der var allerede forsamlet mange Honoratiores, Statsministrene, hele Hoffet, en Del Militærpersoner og saa mange Folk som Pladsen kunde rumme. Paa Strandbredden tæt ved, langs med den saakaldte Langelinje, var der forsamlet en saa stor Menneskemængde, at man ikke fra Toldboden kunde skjelne de enkelte Hoveder. Spillemænd fra Jægerkorpset, som ligger i Citadellet, var opstillet her og musicerede hele Tiden. Henimod Klokken 5 ankom alle Prinser og Prinsesser og endog Dronningen, der havde besluttet at sejle Kongen imøde til Dampskibet. Kl. 5 steg hun i Baaden sammen med alle Prinser og Prinsesser, og snart efter kom Kongen og Prinsesse Vilhelmine, ledsagede af Prinsessen af Glücksborg, der agter at tilbringe nogen Tid her, tilbage med Dronningen og steg under Folkets høje Jubelraab ned i Baaden. Allerede da man i det fjærne saa ham paa Dampbaaden, hilste man ham med lydelig Begejstring. Kongen viftede venligt med Lommetørklædet. Da han gik i Land, stod jeg nærmest ved Skibet og var den første, der hilste Kongen velkommen her. Kongen var meget rørt og han trykkede venligt min Haand, da jeg udtalte min Glæde ved atter at se ham karsk hos os. Han saa ogsaa ret vel ud og syntes at være ganske fornøjet. Nu blev Jubelen højere og stærkere. Øjeblikket var

i Sandhed skjønt, og jeg følte mig dybt bevæget. Kongen steg ind i Dronningens Vogn, og vi, der hørte til Hoffet, kjørte forud i kongelige Vogne. Alle Prinser og Prinsesser fulgte efter i deres Ekvipager, kun Prins Frederik, der altid vil gaa sin egen Vej, borede sig til Folks store Forbavselse gjennem Trængselen hen til Slottet. I Gaderne spændte Folk Hestene fra Kongens Vogn og trak ham og Dronningen hen til Slottet. Ankommen hertil vilde Kongen fortælle mig om sin Rejse, da Dronningen traadte ind og mindede ham om, at han burde vise sig paa Altanen for Folket, der var forsamlet paa Pladsen, hvor Politiet allerede var begyndt at splitte Mængden ad, skjønt den stadig hyldede Kongen ved gjentagne Jubelraab.

Hvad der ved slige Lejligheder altid glæder mig, er det, at Kongen med saa inderlig Følelse tager imod enhver Hyldest, som Folkets Kjærlighed bringer ham, og altid paa en saadan Maade, at man tydeligt kan se paa ham, at han ikke søger den, ja selv ikke tillægger den meget højt Værd.

Vi forlod derefter Herskaberne, som spiste til Middag alene. Prinsesse Vilhelmine havde været meget søsyg paa Skibet og saa daarlig ud. Oppe i Salen rakte hun mig venlig Haanden og var henrykt over den Modtagelse, der var bleven hendes Fader til Del. Klokken 10 samledes atter hele Hofstaten i Dronningens Værelse, hvor den gode Konge underholdt sig længe med mig og fortalte mig, hvilke frygtelige Scener Prins Frederik havde opført

paa Luisenlund under Kongens Sygdom. Paa sin vanlige Vis havde han en Dag fortalt de unge Prinsesser, at han, Prinsen, næste Nat vilde myrde Kongen og Prinsesse Vilhelmine og derpaa udraabe Republiken. Baade i Holsten og Kjøbenhavn havde han allerede mange Tilhængere. Prinsesserne, der ikke kjender hans Tossestreger og taabelige Paahit, som jeg og alle, der omgaas ham, kun kjender altfor vel, blev grebne af Rædsel, fortalte alt til den gamle Landgreve, der ligeledes troede det, indtil Kongen omsider fik dem beroligede og alvorligt truede Prinsen med den strængeste Straf, hvis han atter kom med slig taabelig Snak. Prinsen undskyldte sig med, at han blot vilde gjøre Prinsesserne bange. Man maa ganske vist kjende Prinsen for at kunne vide, at slige Fortællinger intet betyder, at de hverken er Alvor eller Spøg, men undslipper Prinsen ligesom Daarens uoverlagte Snak. Alligevel kan man ikke kalde ham gal; thi vi Mennesker ved endnu ikke, hvor Forstanden hører op og Vanviddet begynder. Det er yderst vanskeligt at drage denne Grænselinje.

Kongen og alle de kongelige Herskaber, undtagen Dronningen og Prinsesse Vilhelmine, kjørte, ledsagede af alle, der hørte til Hoffet, ud for at se Illuminationen, der som Frugten af en øjeblikkelig Beslutning mere vidnede om den gode Vilje end om vellykket Udførelse.

Jeg har glædet mig hjærtelig over den gode

Konges Hjemkomst og hans Helbredelse, og fandt Modtagelsen meget smuk.

Min Ven Holm, et koldt Forstandsmenneske, mente, at Antallet af den forsamlede Mængde ikke havde været stort nok, og vil overhovedet ikke fæste Lid til Folkets Begejstring. Min Fornuft kan ikke helt give ham Uret; men man bør ikke se paa alle Begivenheder i Livet som i Historien med den kolde Kritikers Blik, thi saa svinder al Poesi i Livet; man kunde bortforklare alle smukke Følelser, og hvad vilde da blive tilbage? Maaske kun en Sandhed, der gjør os kolde overfor vore Omgivelser og tilsidst ulykkelige, fordi intet kan bestaa for den kolde Fornufts Domstol.

Den 4. August udbragte Studenterne om Aftenen Klokken 7 et Leve for Kongen og afsang staaende paa Slotspladsen et i denne Anledning forfattet, smukt Digt.[32]

Allerede næste Formiddag Klokken 10 var Amalienborg Plads opfyldt med Mennesker. Jeg kjørte derhen for at se Festlighederne, og begav mig til Kongens Forværelse, hvor ogsaa de fremmede Gesandter havde indfundet sig. Kort efter red Kongen, ledsaget af alle Prinser og Generalstaben, ud paa Pladsen, hvor hele Garnisonen defilerede forbi Kongen og udbragte et Leve for ham. I Spidsen for hvert Regiment red Cheferne, og Prinserne Christian og Frederik førte de Troppeafdelinger, som de kommanderede, forbi Kongen og udbragte et Leve for ham. Ogsaa Borgervæbningen, der hører til Garni-

sonen, kappedes med Linjetropperne i fortræffelig Marsch og god Holdning. Dette beviser atter, at ikke den megen Exerceren, men den gode Aand gjør Udslaget. Ofte har jeg set Borgervæbningen, der kun sjældent samles, marschere meget skjødesløst, men i Dag vilde de vise deres Dygtighed og vakte endog Beundring hos de fremmede Gesandter.

Da Højtideligheden var til Ende, omringede Folket Kongens Hest, saa at den under idelig Jubel og Hurraraab næsten blev baaren ind i Slottet. Dette Øjeblik var det skjønneste ved hele Festligheden. Jeg saa mange af de fremmede Gesandter oprigtigt bevægede ved dette Syn. Husarerne, der skulde holde Orden, vilde bane Kongen Vej og sprede Folkemængden, men Kongen betydede dem at holde sig tilbage og give Folket frit Spil.

Den 7. August havde vi Statsraad som sædvanlig. Det danske Kancelli indstillede til Benaadning flere Fanger, der til Dels var dømte paa Kongens Naade, en Skik, der gaar i Svang her, men som synes mig ilde anbragt, da mangen en kan blive glemt, eller er afhængig af de underordnede Fængselsbetjentes Naade, om det behager disse at bringe dem i Erindring. Ikke mindre uheldig er efter min Mening den Skik, paa visse Dage, f. Ex. paa Kongens Fødselsdag og hans Kroningsdag, at løslade et vist Antal Fanger. Mig synes, at en velovervejet, menneskelig Dom bør hel og holden bringes til Udførelse, og kun i ganske overordentlige Tilfælde bør man gjøre en Undtagelse herfra. Efter det nu

gjældende Princip skal hvert Aar i det mindste nogle benaades, selv om de kun har gjort sig lidet værdige dertil.

Den 9. August indbød Grev Yoldi[33] mig til at kjøre med ham ud til det lille Theater paa Vesterbro.

Den 10. August spiste jeg som i alle tidligere Aar paa den for Tiden fraværende Prins af Hessen-Philipsthals Fødselsdag til Middag hos Prins Christian i Ermelundshuset, et Værtshus i Nærheden af Jægersborg. Alle Prinser og Prinsesser og ogsaa de tvende elskværdige Prinsesser af Glücksborg var tilstede. Efter Bordet gik vi gjennem Ermelundskrattet til Dyrehaven, hvor vi forefandt Vogne, og kjørte til Klampenborg, hvorfra man har en herlig Udsigt over Havet. Efter at Herskaberne var kjørt bort derfra, traf jeg et helt Selskab af Damer og Herrer fra de tyske Kollegier, som blev beværtede af Konferensraad Höpp, der kjørte sammen med mig tilbage til Kjøbenhavn. Undervejs havde jeg en interessant Samtale med ham om den nuværende Tidsaand. Vi var meget enige om, at det ikke saa meget var Frihed, som vore Skraalhalse tilsigtede, men kun Lighed efter deres Hoved, for at vende op og ned paa alt, saa det nederste kom højt op over alt. Han indrømmede, at et fornuftigt, velforstaaet Aristokrati maatte være Hovedprincipet i et Monarki, fordi der i hver Stat vil opstaa et Aristokrati, og at Adelsaristokratiet dog, naar alt kom til alt, var det bedste.

Den 13. besøgte jeg i Jægersborg den 80aarige Admiral van Dockum[34], hvis Søn[35] netop var vendt tilbage fra fransk Tjeneste, i hvilken han har staaet i nogle Aar som Søofficer. Han er et elskværdigt ungt Menneske. Den gamle Admiral har sammen med flere andre danske Marineofficerer været hos Napoleon, der flere Gange besøgte ham paa hans Skib og udmærkede ham paa forskjellig Maade. Han vilde gjærne have ham i sin Tjeneste, men van Dockum fik intet gunstigt Indtryk af den franske Marine og de der herskende Tjenesteforhold, og afslog Kejserens Tilbud. Han taler dog endnu gjærne om hin Tid, da han spiste ved Napoleons Taffel og sad ved den skjønne Hertuginde af Montebellos[36] Side, og rundt om Bordet sad Konger og Fyrster. Han er en god, gammel Mand, og jeg hører ham gjærne fortælle om sit Liv og dettes Tildragelser.

Om Aftenen var jeg paa Sorgenfri, hvor der ved Prins Christians og Prinsesse Caroline Amalies Thebord førtes en meget interessant Samtale. Til Stede var desuden kun Prinsesse Juliane, Grevinde Rantzau, Hofdamerne, Etatsraad Adler og jeg. Jeg blev til efter Klokken 12 og kom først efter 2 hjem til Kjøbenhavn.

Den 15. August ledsagede jeg Kongen til den kongelige Skydebane og det danske Broderskab, et Lav, der har bestaaet siden 1542, i hvilket der findes Folk af alle Stænder, og hvis Møder Kongerne fra Christian III.s Tid af i det mindste en Gang om Aaret plejer at overvære. I flere Aar har jeg været

Medlem af samme og ofte været til Stede ved Forsamlingerne. Som Statsminister modtog jeg en skriftlig Indbydelse, som jeg ogsaa besvarede skriftlig. Kongen skjød tre Gange til Fuglen, Prinserne ligesaa. Kongen og alle vi andre var dekorerede med en lille Fugl af Guld, der bæres i et grønt Baand med Sølvkanter, i Knaphullet eller paa Frakken. Efter at Prinserne havde skudt, vendte man i Procession tilbage til Huset og satte sig til Bords for at indtage en glimrende Frokost. Strax ved Modtagelsen blev Kongen hilset med en Sang, og ved Bordet sang man til Ære for Kongen, Dronningen, alle Prinser og Prinsesser flere Sange, der fulgtes af Hurraer. Fuglekongen sidder ved Kongens Side og udbringer Skaalen for ham. Til Slut drikker Kongen paa sine Gildebrødres Velgaaende. Kort efter rejser Kongen sig, stiger sammen med sit Følge til Vogns og vender tilbage til Palaiet. Saaledes var det ogsaa denne Gang og har været Skik i mange Aar. I Sangene kunde man spore megen Hjærtelighed og oprigtig Glæde over Kongens Helbredelse.

Jeg holder meget af slige Selskaber og havde først til Hensigt at blive til Middag, men jeg følte mig slet ikke oplagt til Glæde, og var tilfreds med at kunne undgaa den sildige Diner under det Paaskud, at jeg maatte ledsage Kongen.

Den 18. August kjørte jeg om Eftermiddagen til Sorgenfri, hvor der var stort Selskab med Dans. Da jeg sad hos Prinsesse Caroline Amalie, udspandt

sig en Samtale om Livets Værd. Jeg ytrede, at Livet efter min Mening kun havde ringe Værdi, hvis ikke den Tanke opfyldte os, at dette Liv kun er en Overgang til en anden Tilstand, hvor vi sikkert skue klarere, og hvor en ny Ungdom venter os. Prinsessen mente, at allerede dette Liv havde Tillokkelser nok, og jeg maatte endnu ikke have den rette Ide om Religionen, hvis jeg ikke kunde indse det. Naar man havde Christus i Hjærtet, var man allerede fuldkommen lykkelig og glædede sig endog ved at have overvundet saa meget, som havde foruroliget en i Ungdommens Dage. Jeg nænnede ikke at sige den kjære Prinsesse, at disse Phraser var mig aldeles uforstaaelige og derfor ikke kunde give mig nogen Trøst, thi ser man ind i denne elskelige Kvindes klare, rene, blaa Øjne og ser Uskyldighedens og Dydens Glans i hendes Ansigt, da føler man sig forvisset om, at det ikke er Phraser i hendes Mund. Det ædle, dydige Menneske lægger i disse mystiske Ord en Mening, som hans Følelse indgyder ham, selv om hans Forstand ikke formaar at tyde dem. Jeg svarede Prinsessen, at det var let at være tilfreds med Verden og Livet under de fuldkommen ydre lykkelige Forhold, i hvilke hun befandt sig.

Senere stod jeg sammen med andre i Salen, da kom den lille Prinsesse af Glücksborg under Dansen hen til mig og inklinerede for mig. Jeg kunde først ikke forstaa, hvad hun vilde, men maatte dog bekvemme mig til at danse Vals, og da jeg var fær-

dig, vilde den kjære Prinsesse Vilhelmine ogsaa danse med mig. Man sagde, at jeg dansede som en ung Mand, men jeg følte godt ved mig selv, at jeg i det mindste var tredive Aar for gammel dertil, og følte mig ganske udmattet.

Den 20. August gik jeg sammen med de kongelige Herskaber til Alters i Dronningens Værelser. Der var kun faa af Hofpersonalet til Stede, fordi de fleste paastaar, at de ved en saadan Altergang ikke kan have tilbørlig Andagt. Dette synes mig ingenlunde at være Tilfældet, Ceremonien gaar tvangfrit og meget værdigt og anstændigt for sig, og jeg indser ikke, hvorfor denne hellige Handling ikke lige saa godt kan foregaa i en Stue som i en Kirke. Den første Nadver fandt jo dog Sted i en Sal.

Den 21. August. Min gode, uforglemmelige Moders Dødsdag. Sent om Aftenen spadserede jeg ene langs med Peblingesøen. Maanen stod paa Himlen, mørke Skyer drog frem og tilbage og fordunklede nu og da Maanen. Jeg tænkte paa den Dag, der for 31 Aar siden røvede mig min Moder. Faa Timer før hendes Død kjørte jeg hende omkring i Haven i Rullestol, ofte smilede hun venligt til os. Hun døde snart efter paa sit Værelse, i mine Arme. Hvor var hun god og kjærlig i dette Liv.

Den 24. August overværede jeg den gamle Overjægermester Sehesteds[37] Jordefærd. Efter mange Aars vedvarende Svaghed var han omsider død for nogle Dage siden. Jeg havde kun kjendt ham lidet, men fordi han som Overjægermester paa Grund af min

Charge som Overskjænk havde været min Kollega, maatte jeg af Høfligheds Hensyn følge ham til Graven. Denne Følgen Lig er her en blot og bar Høflighedssag; man indfinder sig frivillig, selv om man ikke hører til de Indbudne, og det tages ilde op, naar man tilsidesætter denne Høflighed. Denne Skik er mig i høj Grad imod, og den Tanke er mig pinlig, at noget lignende skulde finde Sted ved min Jordefærd. Jeg har derfor allerede for lang Tid siden givet min Kammertjener en skriftlig, forseglet Anvisning paa, hvorledes man efter min Død skal bisætte eller begrave mig et eller andet Sted, hvor det kan ske lettest og billigst, om Natten, i al Stilhed, til en ikke forud bekjendtgjort Tid, kun fulgt af en af mine Folk. Begravelserne ved den tyske St. Petri Kirke og Holmens Kirke er meget smukke. Assistentskirkegaarden er, som Kirkegaard betragtet, næsten for smuk. Den er som en smuk Have, hvor de Døde jordes til dens Pryd under skjønne Monumenter. Mere kjær er mig den tarvelige og rolige Marinekirkegaard udenfor Østerport, hvor ogsaa de Faldne fra 2. April hviler under en Høj. Der vandrer jeg ofte omkring og ønsker, hvis jeg skulde dø her, at blive jordet der.

Den 23. August var jeg atter i Statsraadet, i hvilket der kun blev forelagt ubetydelige Ting. Jeg var kun Tilhører, da der ikke lod sig sige nogetsomhelst dertil, hvis man ikke vilde føre unyttig Tale.

Den 31. August var jeg til Middag hos Minister

Mösting i hans Villa sammen med den gamle Grevinde Rosencrone[38], Konferensraad Höpp og Justitsraad Jasper[39] fra Slesvig, hvilken sidste har opholdt sig her i nogen Tid, for sammen med Kollegierne at drøfte nogle Sager, som hans Forgænger havde ladet ligge. Jasper er bekjendt i Hertugdømmerne som en af de ypperste Advokater og Talere for Skranken og er tillige en meget behagelig Selskabsmand. Konferensraad Höpp, der tidligere ogsaa var Advokat i Slesvig, gjaldt sammen med ham for en af de dygtigste Advokater, og de var sædvanligvis Modparter i de Sager, de førte. I den sidste slesvigske Landret havde Höpp, inden han blev Overretsraad i Slesvig, ført 40 Sager mod Jasper. Naar man ser disse to Mænd sammen og underholder sig med dem, synes Jasper fra Aandens, Höpp fra Forstandens og Hjærtets Side at have Fortrinet.

Den 1. September til Kabinetsprædiken om Formiddagen. Kun Kongen og Prinsesse Vilhelmine var til Stede. Pastor Münter[40], der taler med saa smuk og hjærtelig Begejstring, at hans Prædikener sikkert gjør det største Indtryk paa Tilhørerne, forrettede Gudstjenesten. Saaledes talte Apostlene, tror jeg, da de først forkyndte Kristendommen, usminket, jævnt, varmt og hjærteligt.

2. September. Aar for Aar forværres mine Formuesforhold, og det er mig dog umuligt at indskrænke mig yderligere.

Da jeg paa Rostorf fortalte min Fader, at jeg havde afsluttet Overenskomst med mine Brødre med

Hensyn til Besiddelsen af Breitenburg og meddelte ham Betingelserne, omfavnede han mig med Taarer og sagde: „Pas paa, Du ikke brænder Dig.“ Jeg troede, at hans Kjærlighed til mig lod ham se Sagen mørkere end den i Virkeligheden var. Havde jeg lyttet til hans Ord, kunde jeg have sparet mig selv for mange Sorger og kunde nu være en lykkelig Mand. Allerede min gode Fader havde sine finansielle Bekymringer, og flere kom siden til, da jeg overtog Breitenburg. Døende bad han mig om at bevare hans gode Navn ved at betale hans Gjæld. Jeg har gjort det og vilde have gjort det for enhver Pris. Mon der ogsaa efter min Død vil findes nogen, der kan eller vil det?

Den 4. September var jeg i Statsraadet, der varede meget længe, men hvor der kun forekom lidet af Interesse. Et Forslag fra Finansdeputationen om Besparelser i enkelte Fag gav mig alle Beviser i Hænde for, hvorledes alt bliver behandlet saa upraktisk. En fuldstændig Oversigt over hele Finansvæsenets Tilstand, Balancen mellem Indtægter og Udgifter i et helt Kasseaar, hvorved man alene kan faa et klart Overblik over Danmarks finansielle Tilstand — findes intet Steds, ja forelægges ikke Statsraadet, maaske ikke en Gang Kongen. Uden en saadan aarlig Oversigt kan hverken nogen privat Mands eller Stats Husholdning bestaa.

Igaar blev der mig fortalt af et Medlem af General-Gjældskommissionen — som nu snart i Statsraadet skal forelægge Regnskabet for sidste Aar, i hvilket

der er rejst et nyt, stort Laan — om en mærkelig Opfordring, der var bleven stillet til ham. Ved dette Laan blev nemlig et tidligere afdraget, og Summen af de aarlige Renter formindsket. Der var nu i et Værk om de danske Finanser bleven paastaaet, at Gjælden var formindsket, fordi Renterne var blevne mindre. Den gode Minister Mösting var som tidligere Finansminister ogsaa af denne Mening og vilde, at Referenten ogsaa skulde foredrage Sagen i Statsraadet fra dette Synspunkt; men denne afslog det naturligvis og paastod, at han maatte foredrage Sagen som den virkelig var, og som enhver kjendte den. Det er mærkeligt, at en Mand med en ellers klar Forstand bilder sig ind, at man kan skjule almenkjendte, uomstødelige Kjendsgjerninger for Folket og især for Statsraadet, der egentlig burde vide alt nøjagtigt.

5. September. Om Formiddagen havde jeg Besøg af Etatsraad, Professor Ørsted[41], en Mand jeg skatter højt, og med hvem man aldrig taler uden at man lærer noget af ham. Om Aftenen var Etatsraad Lehmann[42], Medlem af Toldkammeret og Kommercekollegiet, hos mig. Han fortalte mig følgende Historie:

„I mit Hus døde for flere Aar siden en gammel Komtesse Danneskjold[43], der allerede i lang Tid havde været hos mine Svigerforældre[44]. Hun var Datter af Admiral Danneskjold, der stod i høj Anseelse under Christian VI. „En Gang," fortalte hun mig, „kom en Person til mig, der paastod, at hun

var en Datter[45] af Christian VI, som denne Konge skulde have haft med sin Svigerinde, Markgrevinden af Culmbach. Jeg sagde det til min Fader, og efter at man havde forhørt Personen og fundet mange Beviser til Gunst for hende, var hun nær ved at blive anerkjendt som Kongens Datter, men da hun forelagde et Gavebrev paa Grevskabet Bregentved, der var skjænket den paa hin Tid endnu saa mægtige Greve Moltke[46], og som denne endnu besad, anlagde man Proces mod hende, og hun blev som Bedragerske ført til Møens Tugthus. Hovedgrunden, man anførte mod hende, var den, at en saa from Konge som Christian VI ikke kunde have haft nogen naturlig Datter."

7. September. Om Aftenen Kl. 8 ankom Hertuginden af Glücksborg, der havde ledsaget Prins Ferdinand og hans Gemalinde hertil for at blive nogle Dage hos Dronningen, som hun ikke havde set i otte Aar. Hun havde ikke været i Kjøbenhavn i 40 Aar. Kongen sejlede hende i Møde ud til Dampskibet og bragte hende i den kongelige Chalup til Toldboden, hvor de steg til Vogns og kjørte til Amalienborg, hvor hele Hoffet modtog dem. Dronningen ilede hende i Møde i Forværelset og omfavnede hende med hjærtelig Glæde. Hertuginden er en udmærket Dame og en fortræffelig Moder, kun noget undselig. Da jeg for to Aar siden for første Gang saa hende, kort efter at Hertugen var død, ham jeg holdt saa inderlig af og ærede saa højt, brød hun ud i en Taarestrøm og kunde slet ikke

gjenvinde sin Fatning. Hun vidste, hvor dyrebar Hertugen var mig, og at han havde sandt Venskab for mig. Ogsaa hendes yngste Datter[47] var kommen tillige med hende. Det var et saare fornøjeligt Syn at se den kongelige Familie i saa glad og hjærtelig Forening.

Jeg havde givet en Hr. Heinzelmann[48], en elskværdig, kundskabsrig ung Mand, der er Volontair i Rentekammeret og nu søger en Stilling og derfor ønsker at tale med Kongen, det Raad at melde sig i Formiddag, naar Kammerherre Römeling[49] har Vagt i Forværelset, da jeg saa vilde bede Kammerherren gjennem min Ven Ewald at skaffe ham Audiens. Uheldigvis kom den unge Mand saa tidlig, at Römeling endnu ikke havde afløst sin Forgænger i Tjenesten, Hr. v. Abrahamson[50], og denne Mand, hvis Forfængelighed stræber efter det højeste Maal, men hvem man ikke kan frakjende en god Forstand, afviste ham paa en lidet venlig Maade. Ved sin store Ærgjerrighed har Abrahamson skabt sig mange Uvenner, og han er ogsaa dalet i Kongens Gunst, som han tidligere besad i høj Grad.

Den 9. September overværede jeg Væddeløbet paa Nørrefælled. Stedet og hele Arrangementet er lige ypperlige. Disse Væddeløb har for mig, der holder meget af Heste, en særlig Interesse, selv om jeg ikke tillægger dem saa stor Betydning for Landets Hesteopdrætning, som man nu plejer at gjøre det. Det er et behageligt Middel til at fremme Passionen for Heste og deres Opdrætning til Fordel for Landet.

Dagen efter ledsagede jeg Kongen og Dronningen, der den Dag ligeledes overværede Væddeløbene. Dronningen havde selv skjænket en Pokal som Præmie. Sejrherren blev af et Medlem af Direktionen ført hen til Tribunen, hvor de kongelige Herskaber og hele Hoffet befandt sig, og blev der forestillet for Dronningen, der overrakte ham Pokalen med nogle venlige Ord. Denne Sejrherre var en Prokurator Klein[51] fra Kjøbenhavn. En Hr. Fischer fra Augustenborg vandt begge Dage med sin smukke Skimmel de største Pengepræmier, tilsammen en Sum af 1600 Bankdalere. Det herligste Vejr begunstigede denne Fest. Folket havde kun Sans for Prokuratorens Sejr og trængte sig helt hen til Tribunen, hvor de kongelige Herskaber sad. Da Kongen og Dronningen kjørte bort, hilste de paa Mængden, der gjengjældte Hilsenen med ofte gjentaget Jubelraab.

Prins Frederik kom tilbage fra sin Sørejse til Bornholm og naaede endnu i rette Tid til Væddeløbene. Han paastod, at han var meget syg og næppe kunde tale. Men efter nogen Tid glemte han det og talte som ellers. Slige Forsøg paa at gjøre sig interessant er intet nyt hos ham.

Den 11. September hørte vi et langt Foredrag fra det danske Kancelli om Forandringer i Loven om Maal og Vægt, der hidtil ganske vist har været meget mangelfuld. Som man kunde vente det af Konferensraad Ørsted, der har forfattet denne nye

Forordning, indeholdt den meget godt, dog maa man beklage, at slige vigtige Sager ikke først meddeles Medlemmerne af Statsraadet, da det jo er ganske umuligt at kunne prøve dem tilbunds, naar man blot hører dem foredraget en eneste Gang. Den Rolle, man spiller som tavs Tilhører, bliver ofte ganske utaalelig, og Kollegierne faar en uhyre Indflydelse, uden at der derfor existerer nogen Centralmyndighed, saa at man egentlig kan sige om dette Land, at det styres af et Kollegialaristokrati, i Spidsen for hvilket staar Kongen, der til Statens Tarv holder Ministre, som han kalder Statsministre.

Den 12. September. Kongen og Dronningen, som jeg og hele Hoffet ledsagede, samt alle kongelige Herskaber, de fremmede Gesandter og en utallig Menneskemængde overværede det smukke Skue, at et Krigsskib løb af Stabelen. Den ved Holmen ansatte Gejstlige ved Navn Holm[52] holdt i en dertil indrettet Pavillon en Tale og gav Skibet Navnet „Skiold", hvorpaa Kongen og Dronningen og alle vi andre begav os ned til Strandbredden. Det smukke Skib løb nu under Jubelraab fra de Tusinder af Mennesker, der var forsamlede her, af Stabelen, et højst majestætisk Syn. Da Kongen og Dronningen gik gjennem Folkets Rækker, lagde jeg Mærke til, at mange Mennesker ikke en Gang tog Hatten af. Det er de samme Folk, der dog ellers og endnu for faa Dage siden jublede højt ved Synet af Kongen. Er det ene eller det andet et Tegn, hvorpaa man

kan kjende dets Tænkemaade, eller siger ingen af Delene noget? Jeg er næsten bange derfor.

Den 29. September. Professor Schleiermacher[53] fra Berlin har været her i flere Dage og blev meget hædret af herværende Lærde og Studenter. Igaar gav man til Ære for ham en Fest paa Skydebanen, og der formaaede man ham til at prædike i Dag i St. Petri Kirke. Etatsraad Lehmann havde den Godhed at meddele mig dette og indbyde mig dertil. Schleiermachers fortræffelige Oversættelse af Plato havde ofte henrykket mig, og med stor Forventning ilede jeg til Kirken for at høre ham prædike. En lille, gammel Mand med et meget udtryksfuldt Ansigt besteg Prædikestolen. Hans Foredrag var jævnt og lignede mere en Forelæsning paa et Katheder end en Prædiken. Han prædikede over Dagens Evangelium, i hvilket Herren anbefaler den kristelige Ydmyghed i Lignelsen om et Gjæstebud, ved hvilket alle trænger sig frem til de øverste Pladser. Jeg fandt Prædikenen meget gjennemtænkt, men havde Besvær med at holde Traaden fast, og jeg er overbevist om, at mange ikke har kunnet følge hans strængt logiske Foredrag og derfor maaske har misforstaaet ham. Jeg anser ham derfor mere for en udmærket Lærer i Universitetets Høresale end for en af de ypperste Talere paa Prædikestolen. I sin Prædiken aabenbarede han en rig Fylde af kristelig Kjærlighed og Taalsomhed, og hans Sprog var ypperligt, omend ganske uden Pynt.

Den 10. Oktober. Statsraadets Møder har været

udsatte fra den 28. i forrige Maaned, fordi Kongen daglig er beskjæftiget med de sædvanlige Efteraarsmanøvrer og Mønstringer. I det smukke Vejr overværede jeg, snart til Hest, snart til Vogns, disse Mønstringer og Øvelser. Jeg glædede mig ved at se Kongen saa rask og fornøjet. Jeg syntes, at Tropperne paa Mønstringsdagene, i deres bedste Klæder, saa meget godt ud, men ved de daglige Øvelser, i deres daarlige Uniformer, tog de sig med Undtagelse af Garden meget slet ud. Deres Øvelser forekom mig at være gode, især bemærkede jeg, at de to Rytterregimenter, Husarerne og Lansenererne red ypperligt. Sjællænderen synes mig overhovedet at være en født Rytter. Hestgarden ser brillant ud, Skade kun, at deres Antal er saa ringe. De bar for første Gang ved deres Parade nye Kyradser af Blik, en unyttig og besværlig Tilgift til deres ellers saa smukke Uniform. Ogsaa Kongen bar denne Dag Kyrads. Jeg havde hellere set, at han ikke havde gjort det, ligesom jeg overhovedet helst ser, at Kongen altid bærer en bestemt Uniform. Det forekommer mig, at det ikke passer sig for Kongen, at give det Skin af, at han synes bedre om den ene eller den anden Uniform, og at han paa sine gamle Dage lægger Vægt paa sligt. Det var mig paafaldende, at alle Regimenter var saa svagt rekruterede, og at alle de her samlede Tropper, efter hvad man forsikrede mig, ikke udgjorde mere end 7000 Mand. Publikum, der i Grunden er daarlig underrettet om alt, angiver Tallet til 16000 Mand.

I Dag fandt den sidste Manøvre Sted, Forsvaret af Byen Kjøbenhavn mod Amagersiden, hvilket endte med at alle Tropper trak sig tilbage til Byen og affyrede en Granatsalve fra den yderste Vold paa Christianshavn. Jeg saa hele Manøvren fra Volden ved Siden af det her opstillede Batteri, der ogsaa tilsidst gav Ild. Jeg samtalede ved denne Lejlighed med nogle Artilleriofficerer, meget kloge Folk, der behagede mig i høj Grad. De gjælder for at være Tilhængere af Liberalismen, maaske dog kun, fordi de indser mange Mangler og ytrer sig frit derom. Deres Udtalelser var ingenlunde overspændte, og deres Domme om forskjellige Gjenstande, særlig vedrørende deres eget Fag, højst fornuftige og besindige.

Jeg har selv ofte delt den Anskuelse, at Kjøbenhavn egentlig slet ikke kan forsvares, og at det altsaa var bedre, helt at nedlægge Byens Fæstningsværker, da det i det hele taget er højst forkert, at udsætte Hoved- og Residensstaden i et Land for en Belejring og et Bombardement. Disse Fagmænds Domme stadfæstede min Mening.

Før spadserede jeg hver Morgen i Rosenborg Have, der er indesluttet og slet ikke har nogen Udsigt, men da den fra 1. Oktober først aabnes Klokken 8 om Morgenen, spadserer jeg nu paa Volden, hvor der vifter en friskere Luftning, og hvorfra man har en herlig Udsigt i det Frie, især fra Vesterport, hvor man ser ud over Frederiksberg med dets yndige Omgivelser, tilvenstre Havet

og Øen Amager. Vesterport er nu Maalet for min Vandring, jeg vender om og gaar hjem gjennem Rosenborg Have. Det er paafaldende, hvilken velgjørende Indflydelse Udsigten i den frie Natur udøver paa vort Sind. I en indelukket Have aander man ikke frit, man er indadvendt og grubler over de mørke Tanker, som hjemsøger en.

Den 19. Oktober. Afgjørelsen af følgende Sag i Statsraadet fandt ikke mit Bifald.

I et Sogn i Hertugdømmet Slesvig havde det fra Arilds Tid været Skik, at Kirken ved Barnedaab udlejede Daabsklæder, hvorfor Børnenes Forældre efter deres Kaar betalte en Afgift til Kirken for Laanet af det finere eller simplere Sæt Daabstøj. Lidt efter lidt havde Beboerne i Sognet selv anskaffet sig saadant og vægrede sig nu ved at betale hin Afgift til Kirken. Kirkekollegiet havde i denne Anledning truffet den Bestemmelse, at Sognebørnene skulde deles i bestemte Klasser, der efter som de hørte til en højere eller lavere Klasse, havde at erlægge bestemte Taxter for Daabsklæderne, ligegyldigt, om de benyttede dem eller ikke. Denne Bestemmelse blev imidlertid ikke fulgt, og Kirkekollegiet anmodede derfor Kancelliet om Stadfæstelse af samme, og Kancelliet anbefalede virkelig ogsaa dette Andragende. At paalægge en slig Kirkeskat under dette Navn syntes mig i højeste Grad upassende, men Kancelliets Forslag gik igjennem, da kun Prins Christian og jeg stemte imod.

Ved denne Lejlighed gjorde jeg atter, som ofte

før, den Erfaring, at det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli netop er det Kollegium, med hvis Forslag jeg kun altfor tit er allermest uenig, skjønt det bestaar af lutter agtværdige og indsigtsfulde Mænd.

Den 7. November. Drøftelsen om Indretningen af Provinsialstænderne i Slesvig og Holsten har ganske lagt Beslag paa Statsraadet i tre paa hinanden følgende Møder. Efter at de erfarne Mænd fra Hertugdømmerne og de oplyste Mænd fra Kongeriget ifjor har beskjæftiget sig med Forarbejderne til disses Indretning, er Resultaterne af hine Raadslagninger blevet sammenstillede af en i denne Anledning nedsat Kommission, bestaaende af Statsminister og Kancellipræsident Greve Moltke, Stemann og Overprokurørerne for begge Kancellier, Konferensraaderne Ørsted og Höpp. Man har udarbejdet to Udkast, et for Hertugdømmerne og et for Kongeriget. Det førstnævnte blev i disse Dage læst op i Statsraadet af Konferensraad Höpp og drøftet i to lange Møder. Samtlige Medlemmer af Statsraadet havde længe i Forvejen til Gjennemsyn modtaget begge Udkast tillige med de Betænkninger, som var udarbejdede af de „erfarne Mænd“ fra Kongeriget og Hertugdømmerne. Desuden havde jeg faaet udleveret og omhyggelig gjennemgaaet Protokollen. Hvis jeg havde udarbejdet Forestillingen, vilde jeg maaske have grebet Sagen helt anderledes an, og havde jeg hørt til de erfarne Mænd, vilde jeg vistnok være trængt dybere ind i Sagens Kjærne, end de har gjort det. Men som Sagen nu foreligger, og i Betragtning af

at Kongen har givet sit Samtykke til de indledende Skridt, fandt jeg imidlertid kun lidet at indvende. Ved Forhandlingerne i Statsraadet kom dog mangt og meget paa Tale, og der blev foretaget adskillige gode Ændringer. Man drøftede først en Forestilling fra de erfarne Mænd af Ridderskabet, i hvilken de anmodede om Tilladelse til selv, af deres egen Midte at vælge de Medlemmer af Ridderskabet, som Kongen har forbeholdt sig at udnævne. Referenten, Höpp, udtalte sig imod Andragendet og anførte, at Ridderskabet paa denne Maade ogsaa kunde finde paa at vælge ubemidlede Medlemmer, og at dette ganske stred imod Hovedgrundsætningen i Loven: at kun bemidlede Grundejere kunde være Medlemmer af Provinsialstænderne. Jeg indvendte, at denne Opfattelse efter min Overbevisning ikke var Ridderskabets Mening, thi naar dette vælger nogen af sin egen Midte, vil det kun sige: af de i Hertugdømmerne bosiddende Godsejere, hvorfor der altsaa som Regel vælges bemidlede Folk til Ridderskabets sædvanlige Forsamlinger og kun i yderst sjældne Tilfælde ubemidlede. Höpps Fortolkning synes mig ret haartrukken. Iøvrigt udtalte jeg mig ikke til Gunst for Ridderskabets Andragende. Dels var deres Forslag ikke en Gang i deres egen Interesse, dels kan det kun tillades dem at vælge indenfor Ridderskabet i hvert enkelt Hertugdømme, men ikke i det slesvig-holstenske Ridderskabs fælles Forsamling; navnlig vilde Ridderskabet ved et Valg overdrage sin hele Ret til sin Repræsentant, medens

det nu slet ikke er repræsenteret ved den af Kongen valgte, hvorved deres hele nedarvede Ret, deres Forsamlinger og gamle Forfatning bevares ubeskaarede. Det er det karakteristiske og det udmærkede ved Indførelsen af Provinsialstænder, at der ved denne organiske Lov ikke forandres nogetsomhelst i de enkelte Landsdeles traditionelle Forfatning og gamle Rettigheder, at det kun er en Forsamling af Mænd fra alle Stænder, der overfor Regeringen udtaler deres Mening om Statens Anliggender.

Et andet Punkt, der gav Anledning til vidtløftige Diskussioner, var det, at ingen, der staar i fremmed Tjeneste, kan vælge eller vælges.

Jeg gjorde Indvendinger imod det første Punkt, idet jeg betragter det som en ganske usømmelig Indskrænkning; thi efter denne Grundsætning vilde en Ejer af flere store Godser, som tilfældigvis staar i fremmed Tjeneste, ikke en Gang faa en Valgstemme. Mösting var ligeledes af denne Mening, og man foretog den Ændring, at udenrigsk Tjeneste ikke kunde hindre nogen i at afgive sin Stemme.

Et tredje tvivlsomt Punkt var Jødernes Valgret og Valgbarhed. De erfarne Mænd fra Holsten havde slet ikke udtalt sig herom, medens Danskerne næsten enstemmig havde erklæret sig til Gunst for begge Dele. Sammen med de fleste Medlemmer af Statsraadet havde jeg udtalt mig for Jødernes Valgret, særlig her i Danmark, hvor Jøderne ifølge Loven næsten have alle borgerlige Rettigheder, hvad der ikke er

Tilfældet i Holsten, — men ikke for deres Valgbarhed. Höpp udtalte sig skarpt herimod, men endskjønt det udsattes til den sidste Behandling af Loven om de danske Provinsialstænder, besluttede man dog, at Jøderne i Danmark skulde have Valgret. I Hertugdømmerne blev det dog ikke bevilliget, da de her endnu ikke havde de fornødne Rettigheder.

Den sidste og længste Diskussion omhandlede Mødernes Offentlighed. Alt tidligere var det blevet bestemt, at Forhandlingerne skulde bekjendtgjøres gjennem Aviserne. Det sidste synes mig langt betænkeligere end det første, hvilket efter min Mening godt kunde indrømmes, men som slet ikke passer for Stænderne, der kun er raadslaaende. Endnu medens Forsamlingen varer, at udgive Forhandlingerne, som enhver, selv i de fjærneste Dele af Landet, kan læse i Ro og Mag, og som uden Tvivl vil give Anledning til mange Bemærkninger paa Prent, kan vække langt større Ophidselse, end det, at man giver Adgang for Tilhørerne, der maaske kun i den første Tid vil indfinde sig hyppigt og siden ganske blive borte. Man bestemte, at det skulde blive ved den første Beslutning, og at der ikke skulde tilstedes Tilhørerne Adgang, men at Forhandlingerne først da og under den kongelige Kommissærs Tilsyn skulde bekjendtgjøres, naar man var kommen til et bestemt Resultat i en Sag. Denne Bestemmelse vil føre til mange Uensartetheder i Offentliggjørelsen af Forhandlingerne og forvolde de kongelige Kommissærer mange Ubehageligheder.

Prins Christian viste sig ogsaa under disse Forhandlinger som en Mand med et lyst Hoved og Talent, men ogsaa som meget smaalig i Henseende til de enkelte Ords Stilling, til Valget af Udtrykkene, ja endog angaaende Følgen i de ofte betydningsløse Sætninger. Overhovedet maa man beklage, at denne Mand, trods sine mange fortræffelige Egenskaber, hænger saa meget ved Formen og paa enhver Maade stræber efter at vinde Folk, hvad der særlig i den nærværende Tid ikke mere kan opnaas ved Ord alene, og for det meste ikke fører til noget, fordi det, der behager Folk i Dag, allerede om nogen Tid ikke mere tilfredsstiller dem, og kun foranlediger, at de stiller større Fordringer, som saa ikke vilde mishage nogen i højere Grad end netop Prinsen.

Den 11. November. De nys anførte Bemærkninger med Hensyn til Prins Christian blev yderligere stadfæstede ved Forhandlingerne om Provinsialstænderne. Prinsen forsvarede Ideer og Forslag, som han tidligere selv havde bekæmpet. Saaledes havde han været den egentlige Ophavsmand til den Bestemmelse, at der blandt de store Godsejere skulde udnævnes fire af Kongen, for derved at hæve denne Klasse og foranledige en Ligestilling med Hertugdømmerne, hvor Kongen skal vælge fire af Ridderskabet. En af de store Jorddrotter, Greve Holstein-Holsteinborg[54], min Neveu, en udmærket, brav og redelig Mand, men en udpræget Theoretiker, havde blandt andre Forslag ogsaa fremført den Ide, i Stedet for de store Godsejere, at vælge Mænd af „Intelli-

gentsen", hvorved den tidligere Plan, at hæve de store Godsejere her i Danmark, for saaledes at modarbejde den her herskende, altfor store demokratiske Tendens, — atter vilde falde til Jorden.

Jeg ivrede imod at give den blotte Intelligents Fortrinet, hvad der er ganske i Modstrid med Aanden i Forordningen, da jeg er overbevist om, at der paa denne Maade vil komme endnu flere af Regeringen afhængige Mænd, Embedsmænd m. fl., der i Forvejen har Magt nok i dette Land, ind i Forsamlingen. Endelig gik man en Middelvej, som dog ingenlunde svarede til den oprindelige Tanke i denne Bestemmelse. Man satte nemlig i Stedet for „store Godsbesiddere" Ordet Besiddere.

Der opstod en livlig Diskussion om Islands Repræsentation. Fra Begyndelsen af har jeg paastaaet og hævder endnu, at det vilde være højst upassende at optage islandske Deputerede i den sjællandske Forsamling, og holdt paa min Mening, at lade de Love, der vedrørte Island, blive behandlede paa selve Island. Alle, der kjender Island, endog nogle af Øens Indbyggere og de der boende Embedsmænd, var af samme Anskuelse og protesterede ivrigt mod at sende Deputerede til de danske Forsamlinger. Disse Protester vandt Indgang, men man vilde ikke støtte min Tanke, at lade vælge en Slags raadslaaende Forsamling paa Island, og foreslog ogsaa her en Mellemvej, der utvivlsomt ikke vil tilfredsstille noget Parti. Kongen skulde udnævne tre Mænd for Island og Færøerne. Denne Forholdsregel er ganske

vist interimistisk, men gjør absolut ingen anden Nytte, end at Kongen faar Lejlighed til at vælge nogle flere Deputerede, hvad Kritiken sikkert ikke vil undlade at paatale. Kun Islænderne selv kan rigtig og fornuftig dømme om islandske Anliggender. Hvorledes kan Mænd, som Kongen maaske vælger her i Kjøbenhavn, repræsentere dette, her højst ubekjendte Lands Interesser?

De saakaldte Beneficiarier og Fæstebønder gav ogsaa Anledning til en lang Diskussion. Ved Beneficiarier forstaar man her de Gejstlige, der som Embedsløn nyder Indtægten af store Huse og Jorder, af hvilke de ganske vist maa betale Skatter og Afgifter. Alle, som i Forsamlingen vil have optaget den saakaldte Intelligents og med den de urolige Hoveder, der ofte slet ikke ved, hvad de vil, forlanger, at disse Beneficiarier skal betragtes som Ejere, for at kunne vælge og vælges.

Jeg og sammen med mig alle Medlemmer af Statsraadet med Undtagelse af Prins Christian hævdede, at man ikke burde afvige fra Hovedprincipet i Forordningen, der gjør Ejendom til Betingelse for Valgretten og Valgbarheden, og at man ikke vilde vinde noget ved at optage saa mange Gejstlige i Forsamlingen. Prinsen forsvarede ivrigt Forslaget om at vælge Beneficiarierne, men Kongen erklærede sig imod dette. Mere tvivlsomt var Spørgsmaalet, om Fæstebønderne, der staar i et meget afhængigt Forhold til deres Godsøvrighed og, i de kongelige Besiddelser, til Rentekammeret, burde

kunne vælges og have Valgret. Jeg vilde have anset det for mere konsekvent at lade dem ude af Betragtning, fordi en Fæstebonde kun er Besidder paa Livstid, og hans Gaard altid først maa indløses af hans Søn eller Arving; tillige maa han yde Pligtarbejder og bliver derved meget afhængig og er ialtfald endnu lidet egnet til at ytre en forstandig Mening.

Da jeg er for lidt kjendt med disse Folk og deres Forhold, der er ganske anderledes end de holstenske, afholdt jeg mig fra bestemte Ytringer om denne Sag. De fik Valgret og kan vælges. Maaske er det netop et Middel til at hæve denne Klasse af Danmarks Beboere, der endnu staar langt tilbage. Den eneste Skade, der kan opstaa herved, turde være den, at de kan blive vildledede af slette Mennesker, hvilket paa Grund af deres lave Dannelsestrin er muligt, omend ikke sandsynligt.

At Jøderne skulde kunne vælges, synes mig uforeneligt med deres Love og Skikke. Alene det, at de hviler om Lørdagen, medens vi Kristne højtideligholder Søndagen, og at deres strænge Lov forbyder dem at give sig af med Forretninger paa Sabbathen, vilde gjøre det umuligt for dem at overvære Forsamlingerne om Lørdagene.

Til Slut gav endnu den Maade, paa hvilken man skulde vælge de Deputerede i Kjøbenhavn, Anledning til et livligt Ordskifte. Kjøbenhavn skal vælge tolv Deputerede og lige saa mange Suppleanter. Hver Vælger skal altsaa nævne 24 Navne, som

skal protokolleres. Selvfølgelig vil der hermed hengaa lang Tid, og man er med Rette bange for, at de mange Valgdage, der saaledes kræves, skal give Anledning til mangehaande Intriger og Optøjer. Sagen var dog allerede bleven vedtaget af de „oplyste“ Mænd. Jeg paastod rigtignok, at disse havde vedtaget den, fordi Konferensraad Ørsted havde forelagt den saaledes for dem. Endskjønt Ørsted selv har en ganske anden Opfattelse, saa han sig dog forpligtet til — fordi den var saaledes optaget i Udkastet — at undertrykke sin Mening, og ikke en Gang at gjøre Forsamlingen af oplyste Mænd opmærksom paa Vanskelighederne ved at gjennemføre en saadan Valghandling. Ørsted var stemt for et indirekte Valg, og sandsynligvis vilde denne Methode have været langt mere hensigtsmæssig for Danmarks og særlig for Kjøbenhavns Vedkommende. Men da man i Holsten er vant til direkte Valg, og man i Statsraadet har den ulykkelige Ide, at ville indrette alt i fuldkommen indbyrdes Overensstemmelse, og først for silde har indset, at det ikke kan gjennemføres, saa blev ogsaa det direkte Valg vedtaget for Danmarks Vedkommende. Da det direkte Valg staar i Ry for større Liberalitet, saa vedtog de oplyste Mænd, som nu en Gang vil være liberale i alle Henseender, denne Methode ganske som den var foreslaaet dem. Nu ønsker alle Medlemmer af Statsraadet en Forandring heri, undtagen Stemann, der holdt paa den én Gang vedtagne Beslutning og især til Støtte for sin Mening anførte, at det

var vedtaget af de oplyste Mænd, hvorfor det vilde gjøre et daarligt Indtryk, at lade en Forandring indtræde heri. Hvis man vilde holde paa de direkte Valg, hvad jeg altid for Danmarks Vedkommende har fraraadet, hvor heldigt jeg end finder dette Princip for Hertugdømmerne, saa skulde man lade hvert af Byens Kvarterer vælge en Deputeret og en Suppleant, altsaa to Individer, hvad der vilde have gjort Sagen mere simpel, hvilket f. Ex. er Tilfældet i London.

Efter en lang Diskussion besluttede man at raadspørge Kjøbenhavns Magistrat med Hensyn til Muligheden af at kunne gjennemføre den foreslaaede Valgmethode. Alligevel vilde man undgaa at afæske Magistraten en Udtalelse om hele Forslaget, hvorfor man ej kan undres over at Magistratens Erklæring ikke kunde blive fyldestgjørende. I et senere Møde, da man forelæste denne Erklæring, tog man den Beslutning, at det skulde blive ved den Bestemmelse, at hver Vælger kunde vælge tolv Deputerede og ligesaa mange Stedfortrædere, dog skulde man overlade Magistraten Indretningen af Valget, Inddelingen af Valgdistrikterne og alle Bestemmelser vedrørende Valglokalet.

Mange af de vedtagne Punkter stemte ikke overens med mine Anskuelser. Jeg har aldrig undladt at udtale og forsvare min Mening, naar den afveg fra de andres, dog lykkedes det mig ikke altid at overbevise Kongen og mine Kolleger. Jeg har ikke lagt saa megen Vægt herpaa, som det da i

mine Øjne mere kom an paa at faa sagt sin Mening frit og uforbeholdent. Overhovedet synes det mig i disse som i mange andre Sager ikke saa meget at komme an paa de enkelte Formaliteter som paa Hovedgrundsætningerne.

At der overhovedet gjennem Provinsialstænderne opstaar et Organ for den offentlige Folkemening, og at Folket derigjennem vænnes til at beskjæftige sig med Statens Anliggender, og at Folkets Repræsentanter, der danner dette Organ, bliver sammensat af Grundejere, og ikke blot af Skraalhalse uden Formue og uden Interesse for Statens Vel, det er for mig det vigtigste. Om den enkelte Bestemmelse er affattet paa denne eller hin Maade, er vel ikke ganske ligegyldigt, men dog langt mere end mange tror, da de dog er underkastet Forandringer, og overhovedet sikkert ikke hører til Sagens Kjærne.

Snart vil disse nye Bestemmelser træde i Kraft. Før attraaede Folket dem hæftigt, fordi det ikke gjorde sig nogen klar Forestilling om dem, nu betragter man dem med Ligegyldighed, fordi man ikke gjør sig nogen klar Forestilling om deres Formaal og Nytte. Naar de udgaar, vil man høre Dadel fra alle Sider, fordi Menneskene aldrig er tilfredse. Hvis man før havde bekjendtgjort dem i deres hele Omfang, vilde Folk ikke have knyttet saa store Forventninger dertil, men med Tak have modtaget det, der nu ikke vil vinde Bifald hos noget af Partierne. Denne Forsinkelse har altid mishaget mig, og skulde jeg have indledet Sagen, vilde jeg have gjort det

ganske anderledes. Men naar jeg i denne lange Tid ofte har spurgt mig selv, om jeg havde handlet ret i at raade Kongen til at indføre Provinsialstænder, har jeg altid efter rolig Overvejelse med fuld Overbevisning kunnet svare bekræftende.

Havde der i sin Tid existeret en saadan raadslaaende Folkeforsamling, vilde den i sine Følger endnu saa ulykkelige og skadelige Rigsbankforordning ikke være bleven indført. Disse Røster fra den forstandige og besiddende Klasse af Folket vil tjene som Modvægt mod den stadig mere overhaandtagende Magt, som Kollegierne og deres Embedsmænd udøver, uden dog at vor Konges faderlige Regering derfor bliver lammet i sin Kraft og Virkedygtighed.

Man vil ikke kunne tillade sig at paalægge det i Forvejen haardt bebyrdede Folk nye Skatter, uden at man derfor behøver at indrømme de Gjenstridige noget. Og endelig vil Folket lære at bevæge sig i de liberale Institutioners Former, der særlig i Kongeriget er ganske ukjendte, og derved undgaa Daarskaber og Extravaganser, der utvivlsomt vilde have fundet Sted, hvis man ikke allerede nu havde gjort det Indrømmelser.

Den 20. December blev Udkastet til Instruxen for Overappellationsretten og den 27. for den holstenske og slesvigske Overret læst højt i Statsraadet. Medlemmerne af Statsraadet havde før kun faaet lidet eller intet at vide herom. Den allerede i Sommeren 1832 nedsatte Kommission, bestaaende af

Kansler Brockdorff, Kansler Spies, Kancellipræsident Greve Otto Moltke og Konferensraad Höpp havde i Følge tidligere Bestemmelse udarbejdet Udkastet. Der var bleven forelagt et almindeligt Referat heraf i Statsraadet, og nu blev Udkastet til Instruxen læst højt. Det syntes mig ganske umuligt paa denne Maade at kunne sige noget grundigt derom. Et saa vigtigt og omfattende Spørgsmaal burde have krævet et helt Studium, og lader sig sandelig ikke drøfte i i ét Møde. Heldigvis var det ypperlige og kloge Mænd, der havde udarbejdet Udkastet. Statsraadet gav derfor egentlig ikke sin Mening tilkjende, og Kongen, der stolede paa dem, som havde udarbejdet Planen, var ikke utilfreds med at se Sagen afsluttet. Et vigtigt Punkt ved denne nye Indretning er Dækningen af de derved forøgede Statsudgifter. Alt oftere havde jeg paavist for Kongen, at det vilde være lige urigtigt, enten at paalægge en ny Skat, eller ogsaa kun, som Finansministeren vilde, lægge Halvdelen paa den almindelige aarlige Landskat. Kongen var allerede flere Gange bleven overbevist ved mine Grunde, men nu skulde jeg ogsaa have en alvorlig Samtale herom med Prins Christian. Han mente, at Slesvig-Holstenerne selv havde ønsket Reformen, de maatte altsaa ogsaa bære Omkostningerne alene. Jeg svarede, at Kongen i Wien havde overtaget Forpligtelsen til at oprette en Appellationsret, at ingenlunde alle Slesvig-Holstenere ønskede denne Forandring, og at det endnu var mig meget tvivlsomt, om den, i det mindste i de første Aar, vilde bringe

Landet nogen Velsignelse. Det vilde være farligt, hævdede jeg, saaledes at paabyrde Hertugdømmerne Udgifter og derved hidføre en Adskillelse af Hertugdømmernes Finanser fra Kongerigets, samt foranledige, at Provinsialstænderne maatte paatage sig finansielle Undersøgelser, hvilket mange Folk i høj Grad havde ønsket. Hertugdømmerne vilde overhovedet ikke kunne bære flere Byrder. Dette Svar var Prinsen ubehageligt, og han ytrede med en vis Ømtaalighed, at man ikke burde være saa ængstelig med at paalægge nye Afgifter. Jeg derimod holdt paa, at man i saa Henseende burde være meget varsom, naar man vilde bevare en god Stemning i Landet. Ved denne Lejlighed var det mig fuldkommen indlysende, hvor heldigt det vil være, naar i sin Tid en myndig Forsamling af Folkets Repræsentanter udtaler Nationens Mening. For en saadan vil den ellers saa elskværdige Prins sandsynligvis have mere Respekt end for sine brave Raaders Meninger.

Den 27. om Aftenen var der Hofbal. Jeg talte med Prins Vilhelm af Hessen om de nye Provinsialstænder, der snart skulde træde sammen. Han glædede sig ved at høre, at disse ikke blev hilsede med altfor stor Begejstring, og ytrede ved denne Lejlighed, at der dog endnu maatte ske noget, nemlig, at den unge Prins Frederik blev udelukket fra Regeringen, da ellers alt vilde gaa hulter til bulter. Jeg blev i Øjeblikket noget slaaet over denne Ytring og lagde overfor Prinsen ikke Skjul paa mine store Betænkeligheder ved et saadant Skridt. Det maa

rigtignok bemærkes, at Prins Vilhelm gik ud fra, at Prins Frederik selv meget let vilde give Afkald paa Thronen, naar Kongen og Prins Christian krævede det. Jeg svarede, at selv om han maaske var villig dertil i Dag, vilde han angre det i Morgen. Det var en højst farlig Sag at gjøre Brud paa Arvefølgeloven, man maatte hellere have en middelmaadig Regent, end opvække Partikampe i Landet og Splid i den kongelige Familie. Skulde en saadan Tanke blive almindelig, var jeg bange for Monarkiets Undergang, thi fremmede Magter vilde benytte de indre Uroligheder og Partikampe til deres Fordel, og alt vilde gaa til Grunde.

1834

Jeg endte som sædvanlig det gamle Aar i de kongelige Herskabers Kreds hos Prins Christian, der ligesom de elskværdige Prinsesser Caroline Amalie og Prinsesse Vilhelmine overøste mig med Venlighed. Nytaarsdag ønskede jeg Kongen til Lykke. Han talte saa venligt og hjærteligt til mig, at Taarerne stod i Øjnene paa os begge. Om Aftenen var der stort Selskab hos Prins Ferdinand.

Den 10. blev Udkastet til Instruxen for Regeringen i Hertugdømmerne læst højt i Statsraadet af Konferensraad Höpp og vedtaget med smaa Ændringer. I Aaret 1827, da der først var Tale om, i Hertugdømmerne at skille Dommermyndigheden og Administrationen fra hinanden, havde man allerede opstillet Hovedgrundsætningerne, og Kongen vilde have Sagen afgjort i en Fart og i ét Statsraadsmøde. Jeg er meget bange for, at dette Regeringskollegium vil blive meget despotisk. Megen Indflydelse vil det dog næppe faa. Da man kun vælger Jurister ind i

dette Kollegium, og da Kameralister hos os først skal uddannes, vil alt foreløbig blive ved det gamle, kun under en anden Form.

19. Januar. Jeg havde i Dag en lang Audiens hos Dronningen og overrakte hende Regnskabet for den kvindelige Velgjørenhedsforening i Kiel. Naar jeg ved slige Lejligheder er alene med Dronningen, plejer denne ædle og fortræffelige Kvinde med sin ejendommelige Veltalenhed at udøse sit Hjærte for mig, og hun gjentager da altid følgende Ord for mig: „Jeg betragter Dem som min Skriftefader, til hvem jeg tør betro alt, hvad jeg har paa Sinde.“ Dette gjælder i Særdeleshed Prinsesse Vilhelmines Skæbne. Dronningen gjennemskuer hele hendes Ulykke, men kan ikke noksom undres over, hvor godt hun finder sig i sin Tilskikkelse, og at hun altid bevarer sin uskyldige Munterhed, der i Sandhed er en Gave fra Himlen. Man maa betragte det som en Dyd, at hun med Forsæt skjuler alle ubehagelige huslige Optrin for sine Forældre, for ikke at volde dem Sorg, endskjønt jeg ofte i fortrolige Samtaler med Prinsessen har set hendes Taarer rinde.

„Før,“ sagde Dronningen, „omtalte min Datter sine Lidelser for mig, men nu ikke mere. En Gang kom hun om Morgenen til mig og fortalte i stor Sindsbevægelse, at hun om Natten — umiddelbart efter at hun havde bedt til Gud om ikke at overleve sine Forældre — havde hørt en Røst, der forkyndte hende, at hun en Gang skulde blive Danmarks

Skytsengel. Denne Aabenbaring havde grebet og styrket hende vidunderligt. „Ogsaa paa mig,“ tilføjede Dronningen, „virkede dette beroligende, omendskjønt jeg ikke rigtig kan indse, hvorledes dette skulde blive muligt, tværtimod skjælver jeg for mit Barn og hendes Fremtid.“

Derefter kom Dronningen tilbage til den Ide, hun alt tidligere oftere havde udviklet og gjentaget for mig, at hun ønskede, at Kongen nu med Prins Christians Samtykke vilde tage en Beslutning, hvorved Prinsessen kunde blive betrygget, hvis hun en Gang skulde blive nødt til at skilles fra sin Ægtefælle. Allerede længe har jeg næret samme Tanke og undlod ikke at bestyrke Dronningen heri, da jeg er altfor bekymret for den kjære Prinsesses Skæbne. Dronningen forsikrede mig, at Kongen slet ikke vilde høre noget om Fremtiden, og at hun ikke turde nære Haab om at se sit Ønske opfyldt. Den kjære, gode Konge er saa overhængt af de talløse smaa Enkeltheder i Forretningsordenen, hvis maskinmæssige Gang opsluger hans Tid saa ganske, at han derved mister det rolige Overblik, selv i Anliggender, der er hans Hjærte saa ubeskrivelig dyrebare. Vi opsætter og opsætter indtil Døden overrasker os. Ogsaa til mig sagde den ædle Konge, da jeg for længere Tid siden en Gang vilde tale med ham om denne Sag: „Derom vil vi tale en anden Gang.“ Men han har aldrig siden talt derom. Dog kan han ikke berøre sin saa højt elskede

Datter Vilhelmines ægteskabelige Forhold uden at Taarerne fylder hans Øjne.

Dette Forhold er i Virkeligheden ogsaa meget sørgeligt. Hun er knyttet til en ung Mand, der hverken har Hjærte eller Hoved, ja ikke en Gang den almindelige Finfølelse i Omgangen, og som sjældent fører sanddru og aldrig fornuftig Tale, der daglig besøger en Danserinde[55], hos hvem han spiser, drikker og tilbringer Aftenen, og fra hvis Hus han sildig om Aftenen begiver sig til sin Hustru. Alt dette gjør han uden egentlig ond Vilje, da han virkelig ikke er ond i Bunden, omendskjønt han gjærne vil gjælde for det, men dog saarer han hvert Øjeblik sin Hustru, selv i andres Nærværelse. En saadan Tilstand, et saadant dagligt Liv maa med Rette kaldes ulykkeligt. Prinsessen er trods alt dette i godt Humør, og derfor holder mange hende for følelsesløs og enfoldig. Hertil kommer en temmelig høj Grad af Døvhed, der tilsyneladende bestyrker denne Dom. Hvad mig angaar, anser jeg hende ikke for meget aandrig, dog deler jeg ingenlunde hin ugunstige Mening. Ofte har hun talt med mig om sin Stilling og med Taarer udtalt det Ønske: „Blot jeg dog ikke skal overleve mine Forældre.“ En mørk Anelse siger hende, hvad der da venter hende. Flere Gange sagde hun til mig: „Tro mig og sig det dog til alle Folk, at jeg virkelig ikke er ulykkelig“, og ofte saa jeg hende overgiven og glad som et uskyldigt Barn. Hendes rene Sjæls Munterhed

er Aarsagen til, at hun, skjønt hun forstaar sin vanskelige Stilling, alligevel ikke er ulykkelig.

Jeg føler det selv fuldt vel, at Guds Gave: et glad Sind, selv i Alderdommens Aar, kan hæve os op over dybe og sande Lidelser og ofte bringe os til at glemme dem, hvor meget mere da i Ungdommens Dage, naar man besidder saa mange andre ydre Behageligheder, som Prinsessen, der tillægger disse et kun altfor højt Værd, hvorved hun afholdes fra alvorlige Beskjæftigelser, der dog ene og alene er i Stand til at formilde den øde, triste Alderdom, der maaske venter hende. Jeg har af den Grund gjort mig megen Umage for at bibringe Prinsessen større Sans for Læsning, dels direkte, dels gjennem Dronningen, som bifalder min Anskuelse, men hidindtil synes denne Interesse ikke at være bleven vakt, eller i det mindste at være bleven tilsidesat af de stadige Adspredelser.

5. Februar. I Statsraadet blev der i Dag af det danske Kancelli forelagt en Kriminalsag til Benaadning. Lovene havde dømt alle Forbryderne til Døden, men de blev indstillede til Kongens Naade, til livsvarigt Fængsel; kun med Hensyn til to af dem var Dommerne uenige. Nogle mente, at begge, andre, at kun den ene burde henrettes. Ørsted, der forelagde Sagen, paaviste, at den ene ikke var mindre strafskyldig end den anden. Han vilde med sit milde Sind have begge benaadede og troede at kunne opnaa det paa denne Maade. Men skjønt de fleste Medlemmer af Statsraadet strax var stemt for

Benaadning, forstod de ham ikke og opponerede mod hans Anskuelse, for i det mindste at redde den ene. Prins Christian bifaldt Ørsteds Mening, og jeg hævdede den Anskuelse, at det vilde være rigtigst at benaade begge. I Modsætning hertil holdt Minister Stemann paa, at begge burde henrettes. Endelig erklærede Kongen sig for den enes Benaadning. Det var mig kjært, at jeg ikke havde talt som Stemann, men havde sagt min Mening uforbeholdent. Efter min inderlige Overbevisning vil jeg aldrig stemme for en Dødsdom, saalænge man endnu paa anden Maade kan gjøre en Forbryder uskadelig for Samfundet og Medmennesker.

Den 2. Marts. I Formiddags lod Kongen mig kalde til sig. Jeg fandt ham meget alvorlig, og han begyndte med at sige, at han maatte meddele mig noget ubehageligt, da han ønskede at udøse sit Hjærte for mig. Han fortalte mig, at Prins Frederik i Torsdags Aftes paa Ballet hos den russiske Minister havde været meget overstadig og kun med Møje havde besluttet sig til at gaa hjem. Sandsynligvis havde han, hvad der desværre saa ofte er Tilfældet, drukket for meget. Omsider gik han bort, men saa snart han befandt sig alene i Vognen med Prinsessen, havde han brugt de haardeste Ord mod hende og endog forsikret hende, at han slet ikke holdt af hende, ejheller nogensinde havde elsket hende, men kun af Agtelse for Kongen havde indvilliget i denne Forbindelse, — samt andet mere. Denne Samtale havde varet ved i Prinsessens Værelse i Overvær af Kam-

merfruen[56], der var ganske ude af sig selv derover. Prinsessen, der kjendte Prinsens Maade at tale paa, havde strax taget det roligt, men var dog kommen til Kongen og havde bedt ham om at gribe ind, da hun nu slet ikke mere kunde holde det ud. Kongen havde beroliget hende i Øjeblikket, men indsaa dog, at Sagen ikke kunde gaa videre paa denne Maade, men maatte tage en sørgelig Ende; nu gjaldt det om, hvad der skulde gjøres.

Ved denne Lejlighed talte han med inderlig Sorg om Prinsens Tilstand og ytrede, at han nu kjendte ham saa godt, at han var overbevist om, at der ikke var mindste Haab om Bedring, og at han frygtede for, at han vilde blive helt afsindig.

„Hvor har jeg dog gjort Dem og Ewald Uret," sagde han, „fordi jeg ofte troede, at De kunde have taget ham anderledes, men nu har jeg allerede for længe siden indset, at alt, hvad De kunde udrette, indskrænkede sig til at sørge for, at han ikke blamerede sig allevegne, hvor han kom hen, og det har De trolig gjort. At haabe paa Bedring hos denne unge Mand var umuligt, og jeg har allerede ofte overfor Dronningen gjentaget, hvor meget jeg angrer min Uret, og det har jeg ogsaa gjort i mine egne Tanker. Af ganske Hjærte maa jeg lade Dem og Deres Ledelse af Prinsens Rejse vederfares den største Retfærdighed."

Jeg takkede Kongen for disse Udtalelser og sagde, at jeg nok havde ventet, at der vilde komme den Tid, hvor Hs. Majestæt vilde blive overbevist

om, at jeg ikke havde kunnet handle anderledes, og derfor havde jeg ogsaa paa Rejsen bedet Hs. Majestæt om at afskedige mig og forsøge det med en anden. Omendskjønt jeg var overbevist om, at ingen vilde kunne udrette mere, saa havde det maaske dog kunnet berolige Kongen, fordi den Tanke sikkert en Gang maatte opstaa hos ham, at jeg kunde have taget andre Forholdsregler.

Kongen svarede, at han huskede det godt, og gjentog sine venlige Udtalelser, men ogsaa stadig sit Spørgsmaal om, hvad der nu var at gjøre. Jeg benyttede Lejligheden til at forestille ham, hvor betænkelig Prinsesse Vilhelmines Stilling maaske kunde blive i Fremtiden, og at det især gjaldt om fuldkomment at betrygge den og gjøre hende uafhængig. Jeg foreslog, at træffe Aftale med Prins Christian om at indsætte et Regentskab med Prinsessen som Dronning i Spidsen, naar Prins Frederik en Gang skulde tiltræde Regeringen. Kongen ansaa dette for ugjennemførligt og stridende mod Kongeloven.

„Hvis Deres Majestæt,“ sagde jeg, „anser dette for ugjørligt, og der, som det synes, slet ikke er Haab om Succession til Stede, saa er der intet til Hinder for Prinsens og Prinsessens Skilsmisse. I det mindste bliver Prinsessen i saa Tilfælde udløst fra denne saa ulykkelige Forbindelse og kan opnaa en heldigere, uafhængig Stilling. Kun én Bekymring tør jeg ikke dølge for Ds. Majestæt, nemlig den, at Prinsen atter gifter sig.“

Kongen mente at kunne forhindre det, naar han

blot nægtede at give sit Minde dertil. Men efter Kongens Død kan det kun altfor let ske, og ingen ved, hvorledes dette Valg kan falde ud, — næppe til Kongehusets Tilfredshed. Prinsesse Vilhelmines Skæbne synes mig at være det vigtigste. Prinsens Skæbne maatte man give i Himlens Vold, da man for Tiden ikke kunde overskue, hvad der var at gjøre. At han navnlig for Øjeblikket syntes ude af Stand til at kunne regere, var tydeligt nok, men det var lige saa farligt at udelukke ham fra Arvefølgen. Utvivlsomt maatte der opstaa Partier, og disse Tvistigheder i det kongelige Hus vilde bringe Landet i Vaade, og fremmede Magter vilde benytte sig deraf. Derfor syntes et Regentskab mig at være formaalstjenligst, men ogsaa her maatte man ikke undervurdere Vanskelighederne.

Ganske vist laa der et Tidsrum imellem, nemlig Prins Christians Regering, men denne viste trods alle sine fortræffelige Egenskaber saa megen Svaghed overfor sin Søn, at Prinsessen i denne Periode kunde komme til at gjennemgaa meget ondt. Men hvis Kongen nu overhovedet ikke ansaa Regentskabet for tilraadeligt, saa syntes Skilsmissen mig at være det bedste. Tiden vilde vise, hvorledes Fremtiden vilde blive for Prinsen.

Kongen sagde til Afsked følgende: „Jeg har nu udøst mit Hjærte for Dem. Jeg har ikke talt med nogen; min Kone og jeg vil ikke omtale det mere, men min Datter vil drøfte Sagen med Dem."

Det var mig kjært, endelig en Gang at have talt

oprigtigt og frimodigt om dette Thema, thi ofte tænker jeg med inderlig Smærte paa, hvor sørgelig den stakkels Prinsesses Stilling i sin Tid kan blive, naar Kongen og Dronningen ikke mere er til, og hun bliver prisgivet en Mands Vilkaarlighed, hvem der fattes alt, hvorved en Hustrus Liv blot kan blive taaleligt, og som tværtimod har alle Egenskaber til at gjøre hende fuldkommen ulykkelig. Før haabede jeg, at Prinsessen en Gang vilde blive i Stand til at føre Regeringens Tøjler, naar Prinsen i sin Tid skulde bestige Thronen, men et nærmere Bekjendtskab med Prinsessen har bibragt mig den Anskuelse, at hun ikke er egnet dertil og aldrig vil blive det. Med større Føje kunde jeg derfor nu med fuld Overbevisning raade til Skilsmissen. Naar det hele ikke staar til at redde, maa man i hvert Fald søge at redde saa meget som muligt og gjøre Prinsessen uafhængig af alle Begivenheder i hendes Famile.

Den 16. Marts. Min Samtale med Kongen havde større Følger end jeg selv havde ventet. Allerede Dagen efter lod Kongen mig kalde. Jeg fandt ham endnu sørgmodig stemt, badet i Taarer, og i en Tilstand, som jeg endnu aldrig har set ham i. Han fortalte mig, og kunde for lutter Hulken næppe fremføre et Ord, at Kammerfruen paa hans Spørgsmaal havde tilstaaet, at hun Dagen efter, da Prinsen med hende havde drøftet Optrinet den forrige Nat, indtrængende havde anmodet Prinsen om at bede Prinsessen om Forladelse og søge at udsone

sig med hende. Herpaa svarede Prinsen, at det vilde han ikke indlade sig paa, han hadede Prinsessen og havde haabet, allerede for længe siden at have kunnet ærgre hende ihjel, men da dette ikke var lykkedes, saa vilde han pønse paa at rydde hende af Vejen ved Gift eller paa anden Maade. Tillige tilstod Kammerfruen, at han allerede oftere havde sagt saadant, at han stadig pinte Prinsessen med slige Ytringer og havde sagt hende, at han vilde ægte den Person, der som bekjendt er hans Elskerinde og hos hvem han tilbringer sine Aftener. Prinsen begyndte nu ogsaa at tage Romflasken med sig ind i sin Gemalindes Soveværelse og drak om Natten, naar han kom hjem, saa meget af Flasken, at han ofte blev ganske beruset.

Kongen var saa forbitret derover, at han havde besluttet, ufortøvet at lade et Skib udruste og sende Prinsen til Island, hvor han da skulde blive i flere Aar. Jeg søgte at berolige Kongen saa meget jeg formaaede og forsikrede ham, at med mit Kjendskab til Prinsen vidste jeg, at hine Trusler kun var tom Snak. Dog formaaede jeg intet at svare, da Kongen sagde: „Er det kun tom Snak, saa er han gal, og hvem kan vide, hvad et Menneske kan gjøre i sin Galskab, tilmed naar han drikker og er beruset.“ Med Rette sagde Kongen, at nu, efter at han havde erfaret, at Prinsessen alt i flere Aar havde været ulykkelig og lidt og døjet i Tavshed, blot for ikke at bedrøve ham og Dronningen —

kunde han ikke længere rolig se til, og Prinsen maatte bort.

Jeg gav Kongen fuldstændig Ret deri, men sagde dog ligefrem, at hvis han sendte ham til Island, vilde det blive betragtet som en Voldshandling, som et Udbrud af hans Vrede, og snart vilde Offentligheden og han selv føle Medlidenhed med Prinsen. Kongen burde overfor Prinsen vise stræng Alvor, endog Haardhed, men ikke give sin Vrede sligt Udslag. Det gjaldt om at drøfte Sagen med Prins Christian og handle i Overensstemmelse hermed for at betrygge Prinsessen.

Skæbnen gav mig i denne Stund Veltalenhed nok til at berolige Kongen og vinde ham for min Anskuelse. Han lovede mig at tale med Prins Christian og gjorde det ogsaa et Par Dage senere. Faa Timer efter lod Prins Christian mig bede om at komme til ham. Jeg fandt ham meget ophidset over det forefaldne, men som sædvanlig af den Mening, at man vel endnu kunde lede Prinsen ved Hjælp af gode Ord. Efter en lang Samtale, i hvilken jeg paaviste Nødvendigheden af at sikre Prinsessens Stilling, bifaldt han mine Betragtninger og foreslog omsider at udstede et Aktstykke, hvorved Kongen og Prins Christian stillede Prinsessen Garantier for Fremtiden. Hvad Prinsen angik, var han ogsaa af den Mening, at det var for haardt at sende ham til Island, og kom selv paa den Ide at sende ham til Jægerspris under Oberstlieutenant Ewalds Opsyn og lade ham blive der, indtil han skulde tiltræde sin

Sørejse. Han gav mig det Hverv, at sige Kongen dette og vinde ham for denne Tanke, som jeg fandt ganske passende. Siden forhandlede jeg uafbrudt med Kongen og Prinsen om dette Anliggende.

Jeg raadede Kongen til at tale med Justitsminister Stemann og Overprokurøren for danske Kancelli Ørsted og ligeledes at tillade mig at tale med dem. Begge gjorde Udkast til en Skilsmisseakt, og særlig Stemann gik ind paa min Ide med Hensyn til Prinsessen. Selv overgav jeg skriftligt Kongen mine Tanker om hvorledes et saadant Aktstykke burde affattes, og herefter forandrede Stemann sit Udkast. Den 21. Marts om Morgenen Kl. 9 gik Kongen med Prins Christian til Prins Frederik og foreholdt ham blidt og roligt den Uret, han havde begaaet, og hans usømmelige Opførsel, hvorpaa Kongen kort og godt meddelte Prinsen, at han, indtil han tiltraadte sin Sørejse, skulde opholde sig paa Jægerspris, under Oberstlieutenant Ewalds Opsyn. Kongen spurgte ham, om han endnu havde et Ønske at fremføre, hvortil han svarede, at han kun ønskede, at man vilde sørge for hans Elskerinde, hvorpaa Kongen sagde, at det ikke kunde ske gjennem ham, og at han i den Sag maatte henvende sig til sin Fader. Kongen spurgte til Slut, om han endnu ønskede at se nogen, og om han ikke havde noget at sige til sin Hustru. Han bad da om at maatte se Prinsessen. Da denne viste sig, tog han strax meget kjøligt Afsked med hende, og da hun sagde, at hun tilgav ham alt og kun beklagede, at

hun ikke havde gjort ham saa lykkelig, som hun havde ønsket det, og ikke havde kunnet indgyde ham Kjærlighed, var han kold og afmaalt, indtil Kongen drog Prinsessen bort med sig.

Aftenen tilforn, da jeg erfarede, paa hvilken Maade Kongen vilde forelægge Prinsen Sagen, havde jeg indtrængende bedt Prins Christian om at forlade Værelset sammen med Kongen, hvilket han ogsaa lovede mig, men — alligevel blev han.

Efter Kl. 9 kom jeg ind i Kongens Værelse, hvor jeg fandt Prinsesse Vilhelmine, med hvem Kongen netop var vendt tilbage fra Prinsen. Begge var meget bevægede, og den stakkels Prinsesse i saadan Sindsbevægelse, at Kongen og jeg forgjæves anstrængte os for at berolige hende. Især var hun nedtrykt ved Tanken om, at man dog havde været for stræng mod Prinsen, at det vilde vække for megen Opsigt, og at man vilde tillægge hende Skylden for Prinsens Forvisning, uagtet hun havde bedt Kongen om Naade for ham.

Den samme Frygt havde jeg allerede tidligere søgt at bekæmpe hos Dronningen og forgjæves forestillet denne, at dette var den eneste Maade, paa hvilken hendes længe nærede Ønske, at der maatte ske noget for Prinsessens Fremtid, kunde gaa i Opfyldelse. Men saaledes er de Mennesker, hvem der fattes sand Sjælsstyrke og aandelig Overlegenhed. De vil noget og ræddes dog for Udførelsen, naar de øjner nogen Ubehagelighed derved. For de kongelige Herskaber gives der intet ubehageligere, end

Bekymringen for at Publikum skal dømme anderledes end de selv ønsker, der skal dømmes, idet de tro, ved deres Tale og Ytringer at kunne lede Verden og dens Meninger.

Kongen bad mig om at gaa til Prins Frederik, hvor alt allerede var forberedt til Afrejse, fordi han var bange for, at Prins Christians Nærværelse vilde hidføre allehaande ubehagelige Scener og Ytringer. Da jeg traadte ind i Prinsens Værelse, sad han og skrev, hans Fader gik op og ned i Værelset i synlig Sindsbevægelse. Prinsen rakte mig Haanden og sagde bl. a.: „Jeg er bleven forvist, men det har jeg vel allerede sagt Dem."

„Jeg mindes ikke, at De har meddelt mig det," svarede jeg, „men har ofte sagt Dem, at jeg var bange for, at det en Gang vilde tage en sørgelig Ende. Lyt nu til en gammel Bekjendts Raad, lad det være sagt til Advarsel for Dem. De bør forandre Deres hele Levemaade, Deres Opførsel og Deres Maade at tale paa, hvilket alt har bragt Dem i denne pinlige Stilling."

Prinsen svarede mig, at hans hæftige Sind ikke kunde dæmpes, og han begyndte nu at gjentage sine sædvanlige Udfald mod Kongen, at tale om Hævn, og anden slig Daarekistesnak, saa at jeg nødtes til at sige ham, at hvis han vedblev med saadan Tale, kunde jeg ikke længere høre paa ham.

Prins Christian var ganske ude af sig selv og sagde, at Prinsens Forstokkethed var saa skrækkelig,

at han maatte tro, at han var besat af en ond Aand, og at han selv begyndte at tro paa onde Aander. Jeg svarede, at jeg jo allerede igaar havde forudsagt Prinsen, at han vilde faa ubehagelige Ting at høre, og derfor havde jeg bedt ham om ikke at blive. Jeg spurgte, til hvem Prins Frederik skrev.

„Han skriver til sin Elskerinde," var Svaret. „Jeg vilde ikke nægte ham det, men jeg faar alt at se, hvad han skriver."

Dette var mig paafaldende, men jeg tav. Prinsen overrakte sin Fader det forseglede Brev og tog derpaa venlig Afsked med mig og ligeledes meget venligt med sin Fader, drak endnu nogle Glas Rom, satte sig i Vognen og raabte rasende til Kusken, at nu kunde han kjøre ad Helvede til.

Prins Christian tog Kammerjunker Holstein[57] og mig med til sit Palais, hvor han overrakte den førstnævnte Brevet til Prinsens Elskerinde, med Paalæg om at besørge det videre til hende.

Nu kunde jeg ikke dy mig længere. Jeg forestillede Prinsen, hvor upassende det var, at han var Mellemmand ved denne Brevvexling, og bad ham om, i hvert Fald at give Kongen Brevet og høre, hvad denne vilde bestemme i saa Henseende, da jeg ønskede, at der i Oberstlieutenant Ewalds Instruktion skulde staa, at Prinsen ikke uden Kongens Vidende maatte føre nogen Brevvexling med Folk i Kjøbenhavn. Dette skete, men ikke desmindre besørgede Prinsen fremdeles Breve fra sin Søn til denne Person, der er ansat ved Theatret, hvorfor

han sendte Brevene til Theaterdirektøren, for gjennem denne at besorge dem til den rette Adressat.

Forgjæves forestillede jeg Prinsen, at man helst saa, at denne Forbindelse afbrødes, og i hvert Fald ikke fik sit Stempel fra oven. Kongen havde ganske vist med Hensyn til hin Persons Underhold henvist Prinsen til dennes Fader, men derfor ingenlunde villet gjøre Faderen til Postillon d'amour. Forgjæves foreholdt Kongen Prinsen det uværdige i hans Adfærd, men i sin ubegribelige Svaghed for Sønnen kunde Prins Christian ikke faa Øjnene op for det uanstændige i denne Handlemaade, endskjønt han var opfyldt af Uvilje og Sorg over denne Søn, om han end udadtil viste et glad Ansigt og til alle Menneskers Forbavselse nu som før tog Del i alle Adspredelser.

Dette var dog ingenlunde Tilfældet med de øvrige Medlemmer af Kongehuset. Endog de sædvanlige Tafler var udsatte, hvad der rigtignok i Hovedstaden gav Sagen et endnu mere tragisk Præg og gav Anledning til de uhyggeligste Rygter. Det var interessant at iagttage, hvorledes de forskjellige Mennesker opførte sig ved denne Lejlighed. Alle beklagede Kongen, og Kjærligheden til hans Person bevirkede især, at man i høj Grad dadlede Prinsens Handlemaade, fordi man havde faaet at vide, at Kongen følte sig dybt krænket derved. Dog var der mange, der hidtil altid havde talt om, at man burde behandle Prinsen med større Alvor og Strænghed, og som aldrig kunde begribe, hvorfor Kongen var saa

overbærende, som nu fandt Kongens Adfærd mod Prinsen altfor stræng. Andre atter fandt, at han blev behandlet for mildt, og naar man nu spurgte alle disse Mennesker, hvad der da burde ske, saa var alt, hvad de kunde fremføre, flovt og ugjennemførligt. Nogle mente, at man vakte for megen Opsigt, man burde have ladet Prinsen blive her, og for at afholde ham fra at komme til Prinsessen, fordi dette umulig kunde tillades, skulde man anbringe en Skildvagt for Prinsessens Dør, — som om det vilde volde mindre Opsigt! Man glemte derved ganske, hvad Prinsen, der efter Sædvane fortalte de afskyeligste Historier, i saa Fald vilde have sagt, hvorved den kongelige Familie vilde være bleven uenig indbyrdes. Efter Prins Christians svage Karakter og Vankelmodighed vilde i saa Fald selve Hovedsagen, Skilsmisseakten og Prinsessens Fremtidsskæbne, ikke være bleven afgjort.

Den 21. Marts blev i Statsraadet med Hensyn til Udarbejdelsen af en ny Toldforordning foreslaaet, at denne skulde publiceres, før Forordningen om Provinsialstænderne blev bekjendt. Da den nye Toldforordning nødvendiggjorde Ophævelsen af alle Toldfriheder, foreslog Kommissionen, med Konferensraad Höpp som Ordfører, at ophæve alle disse Friheder mod en Skadeserstatning, hvis Størrelse nærmere skulde bestemmes. Dette er imidlertid et juridisk Spørgsmaal, og man besluttede derfor at raadspørge Overretterne i Hertugdømmerne om Reglerne og Bestemmelserne i saa Henseende. Man

anførte som Exempel Preussen, der i Aaret 1810 havde gjort det samme, men paa en Tid, da Napoleons Æra overalt havde indført Despotismens Aand, der tungt hvilede paa Nationerne og som i Preussen havde fremkaldt stor Utilfredshed.

Næsten hele Statsraadet med Undtagelse af Grev Otto Moltke modsatte sig dette Forslag, men mange og selv Prins Christian, der endnu igaar saa hæftigt havde talt derimod, lod sig forlede til forskjellige Ændringsforslag, der var værre end selve Forslaget. Kun Minister Stemann og jeg holdt fast ved den Anskuelse, at Kongen ikke ved et Magtsprog maatte ophæve, hvad han havde lovet ved sin Thronbestigelse. Jeg ansaa det for en hellig Pligt at sige Kongen, at en slig Fremfærd vilde gjøre et meget slet Indtryk i Holsten hos en stor Del af Befolkningen. Det syntes mig meget bedre, at man forelagde Provinsialstænderne Sagen, end, kort før Bekjendtgjørelsen af Forordningen om Stændernes Indkaldelse, ved et Magtsprog at ophæve de store Kommuners velerhvervede Rettigheder. Af Stændernes Repræsentanter vilde Kongen kunne erfare, om det ogsaa virkelig var et almindeligt Ønske hos Folket. I hvert Fald vilde den nye Toldforordning lade meget tilbage at ønske og altsaa alligevel komme under Debat i Stænderforsamlingerne. Skal den nu allerede træde i Kraft, maa Publikationen paa Grund af Stænderne dog udsættes; unægtelig imødeses den med Utaalmodighed af et stort Parti i Landet, og allerede nu anser man — iøvrigt med

Urette — Forsinkelsen af Bekjendtgjørelsen for at være forsætlig. Efter mange og lange Debatter erklærede Kongen sig mod Forslaget. Hans Motivering fortjener at opbevares.

Kongen sagde: „Jeg vil ikke have, at Overretten skal afgjøre Sagen, thi den vil enten afgjøre den saaledes, som den tror, det vil være mig behageligt, eller den vil forelægge mig en vidtløftig juridisk Betænkning; jeg er hverken tjent med det ene eller det andet. Derfor vil jeg, da vi nu skal have Stænderforsamlinger, der er sammensatte af alle Klasser af Befolkningen, hellere høre disses Mening.“

Denne Kjendelse afgiver et smukt Vidnesbyrd om Kongens jævne, sunde Forstand, hans Menneskekundskab og hans virkelig liberale Tænkemaade.

Ønsket om at Toldfriheden bør ophæves, ikke ved Magtsprog, men ved mindelig Overenskomst, er i høj Grad til Stede. Ganske vist har man forsøgt den sidstnævnte Fremgangsmaade, men de i saa Henseende af de Toldfri opstillede Betingelser har været for opskruede. Jeg er overbevist om, at havde man grebet Sagen anderledes an, havde man kjendt de Mennesker bedre, med hvem man skulde forhandle, saa vilde alt allerede have været i Orden.

Da jeg i Kontinentalsystemets Dage stod i Spidsen for Toldopsynskommissionen i Holsten, opholdt jeg mig hyppigt i Ditmarsken for at berejse Kysterne og efterse, om alle Forholdsregler til Bekæmpelse af Smughandelen blev efterfulgte. Den Gang var

man i Ditmarsken rede til at opgive Toldfriheden mod en Erstatning af 100,000 Daler i blaa Sedler, der kort efter mistede deres hele Værdi, men Toldkamret, til hvilket jeg selv gav Indberetning derom, vilde da ikke indlade sig derpaa og ingen Erstatning yde.

Det er Følgen af, at man lader det rette Øjeblik gaa forbi. Ridderskabet har nu opstillet saadanne Betingelser, som virkelig er til Baade for Landets sande Vel, men som ifølge de herværende Kollegiers Grundsætninger ikke godt kan opfyldes.

Ved Forhandlinger kunde man, det er jeg forvisset om, have opnaaet ganske andre Betingelser. Jeg tilbød selv at overtage disse Forhandlinger, men man tog ikke Hensyn dertil, og det syntes, som om man vilde forlede Kongen til et Magtsprog, for at paanøde Ridderskabet og Godsejerne Erstatning i Penge, som de slet ikke har forlangt, og derved ødelægger man Muligheden for at opnaa andre for Landet gavnlige Betingelser, som tillige kunde være Ridderskabet og Godsejerne til Ære. Forhaabentlig vil det dog blive muligt for Medlemmerne af de sidstnævnte Klasser, i selve Stænderforsamlingerne at lægge deres gode Hensigt for Dagen, ved selv at opstille Betingelserne, og forhaabentlig vil de Toldfri paa rimelige Vilkaar beslutte sig til at gjøre et Offer, naar den ny Toldforordning viser sig at være virkelig gavnlig for Fædrelandets Vel. For mig, der selv hører til de priviligerede og for Tolden dispenserede, var det vanskeligt at tale vor egen

Sag, uden at blive mistænkt for at forsvare vore egne Interesser og at blive udskreget for en Ærke-aristokrat. Men denne Bekymring har intet Øjeblik afholdt mig fra at udtale min Mening frit og uforbeholdent. Ja, selv om jeg stod ganske ene med min Mening, vilde jeg ikke kunne tale anderledes.

Den 24. Marts. Oberstlieutenant Ewald skrev til mig fra Jægerspris, at Prins Frederik, der her lever meget roligt, gjentagne Gange havde udtalt Ønsket om at blive skilt fra Prinsessen, og at han havde opmuntret ham til uden Omsvøb at skrive til Kongen herom. Denne Meddelelse var mig velkommen, thi endskjønt jeg kun altfor vel vidste, og Prinsen desværre tit nok højt havde udtalt, at han ønskede at skilles, saa var dog hans skriftlige Erklæring, især med Hensyn til det Akstykke, der skulde opsættes, af stor Vigtighed. Jeg billigede selve Tanken og tilbød endog at besørge Brevet til Kongen. Idag kom virkelig Prinsens Brev. Kort efter sendte Kongen mig det af ham gjennemsete Udkast fra Minister Stemanns Haand, med det Hverv, at overgive det til Prins Christian. Jeg skyndte mig i Forvejen til Kongen, overrakte ham Prins Frederiks Brev og bad om Tilladelse til at underrette Prins Christian derom, hvad Kongen ogsaa samtykkede i. Endnu samme Aften bragte jeg Prins Christian Udkastet og viste ham tillige Afskriften af Brevet, som Prins Frederik havde skrevet til Kongen, og i hvilket han begjærede Skilsmisse fra sin Gemalinde.

Prinsen, der netop vilde gaa i Selskab, saa kun Begyndelsen af Udkastet, var ikke tilfreds dermed og mente, at Prins Frederik var bleven overtalt til at skrive Brevet. Jeg bad ham om først roligt at gjennemlæse Udkastet og paaviste, saa godt jeg formaaede, at det efter min Overbevisning var meget formaalstjenligt og affattet i Overensstemmelse med mine Ideer, som jeg havde udviklet for Ministeren, selv om der ogsaa hist og her kunde være noget at ændre i selve Formen, hvad jeg, da Udkastet var affattet paa Dansk, ikke turde dømme om.

Hvad Brevet fra Prins Frederik angik, var jeg overbevist om, at denne ikke var bleven overtalt til at skrive det. Jeg forlod meget snart Prins Christian, da han ikke havde god Tid; jeg overvejede Samtalen og besluttede at sende ham Ewalds Brev, i hvilket dennes Samtale med Prins Frederik stod at læse, og som ganske tydeligt viste, at Prinsen ingenlunde var bleven overtalt, men at Ewald kun havde givet ham Mod til overfor Kongen at udtale, hvad han alt længe havde grundet paa, desværre kun altfor ofte og paa meget ubehagelig Maade og tillige offentlig havde ytret: nemlig Ønsket om at blive skilt fra Prinsessen.

Næste Morgen bragte jeg Sagen til Ende, sendte Prinsen Ewalds Brev, idet jeg endnu en Gang overfor ham aflagde min Trosbekjendelse i denne Sag, paaviste Skilsmissens Nødvendighed for begge Parter og Nytten ved at have Prinsens egen Erklæring,

som Grundlag for de af Kongen og Prins Christian trufne Forberedelser til at opsætte Skilsmisseakten.

Fra den Tid af, jeg rejste med Prins Frederik, vidste jeg, hvor vigtigt og nødvendigt det er, at man i Disputer med Prins Christian beholder det sidste Ord. Den Gang fik jeg ofte fra ham med Hensyn til Prinsen Ordrer, der aldeles ikke stemte overens med Kongens. Jeg indsaa, at naar jeg vilde skrive til Prinsen, at Kongen havde befalet noget andet, vilde det opvække Tvist og Mistillid mellem Kongen og Prins Christian. Jeg tog derfor altid Sagen paa min Kappe og forsvarede den af Kongen paabudte Forholdsregel uden at sige, at den kom fra Kongen (hvad der næsten altid var Tilfældet). Ved slige Uenigheder beholdt jeg næsten altid Ret, dog var jeg bange for i Almindelighed at have paadraget mig Prinsens Uvilje. Jeg slog mig dog til Taals med den Overbevisning, at have handlet efter min Samvittighed, og var ganske rolig; men jeg havde taget fejl. Prinsen modtog mig ved sin Hjemkomst med den største Naade og Venlighed, som han bestandig har bevaret for mig. Dette var ogsaa Tilfældet denne Gang. Jeg saa Prinsen før Statsraadet, efter at han havde faaet mit Brev sammen med Oberstlieutenant Ewalds. Han var nu ganske tilfreds og beroliget og forsikrede, at han nu kunde se, at man ingenlunde havde overtalt Prinsen, men at det tværtimod var hans eget Ønske. Tillige bad han mig om at komme til sig efter Taflet, og jeg fik Tilladelse af ham til at medbringe Minister Stemann,

hvem han ogsaa ønskede at tale med, og som ogsaa selv havde forlangt, at jeg skulde være til Stede ved Samtalen.

Det var ejendommeligt og karakteristisk, at Prinsen tilføjede, at vi helst ikke skulde komme strax efter Taflet, for at det ikke skulde vække Opsigt, og Folk lægge Mærke dertil, da det dog ikke kunde undgaas, at vi maatte kjøre derhen ved højlys Dag.

Prins Christian gjennemgik sammen med os Stemanns Udkast og gjorde til vor Forbavselse kun meget faa og virkelig meget passende Anmærkninger. Kongen havde ønsket, at Forhandlingerne desangaaende skulde gaa gjennem mig, fordi Kongen formodentlig helst vil undgaa en Samtale med Prinsen om denne Gjenstand. Jeg kunde ikke nægte de fleste af Prinsens Anmærkninger mit Bifald, og de faa, som Minister Stemann og jeg ikke billigede, tog Prinsen meget venlig tilbage. Jeg bad Prinsen om at nedskrive sine Bemærkninger og give mig dem den følgende Dag, tillige sagde jeg, at jeg strax vilde kjøre til Kongen og mundtlig underrette ham om Resultatet af vor Samtale. Kongen var meget glad ved at se Sagen saa heldigt afsluttet, og jeg ligesaa. I Stedet for at Kongen og Prinsen, som man frygtede, skulde være blevne uenige derom, er de maaske tværtimod snarere komne hinanden nærmere og staa i et mere venskabeligt Forhold, end det nogensinde før har været Tilfældet.

Den 27. Marts. Under min Upasselighed, der vedvarede i flere Dage, hørte jeg en Mængde flove

Rygter, som man her har udspredt om Prinsen. Nogle fortalte, at han var flygtet, andre paastod med Sikkerhed, at han havde været her, og dog vidste jeg med Bestemthed, at han levede rolig paa Jægerspris og gravede Kæmpehøje ud, for at finde Oldsager.

Politichef, tillige Overpræsident i Kjøbenhavn Kierulf[58], der altid viser mig megen Tillid og atter besøgte mig i Dag, bad mig om Raad i en mærkelig Sag. En Politispion havde fortalt Kierulf, at han var bleven kaldet til et ham bekjendt, klogt, men tillige løgnagtigt og upaalideligt Menneske, en Svensker. Denne havde spurgt ham, om han ikke vidste, om Kongen endnu hver Aften gik til Fru Dannemand og om Natten vendte tilbage til Palaiet. Det var ham og en højtstaaende Personlighed meget om at gjøre, at faa dette at vide, da en Fare truede Kongen. Denne Ytring hidrørte ganske vist efter Kierulfs Mening fra et Menneske, der ofte havde udspredt Usandheder, men det var dog af en saa betænkelig Natur, at han, Overpræsidenten, nu spurgte mig om Raad, hvorledes han skulde bære sig ad, om han skulde sige Kongen det eller ikke, da det maaske kun uden Nødvendighed vilde krænke og forurolige ham.

Jeg svarede hertil, at det ikke forekom mig sandsynligt, at man behøvede at frygte det sidste. Fortællingen lignede nærmest et Skjælmstykke, hvormed Mennesket maaske tilstræbte andre Formaal, og det var ganske usandsynligt, at han vilde

have betroet sig til Tredjemand, men Sagen var for vigtig, til at man kunde tie den ihjel, da man maaske dog kunde bevæge Kongen til ikke at gjøre Vejen til Fods, men til Vogns, fordi man ikke kunde vide, hvad der kunde tilstøde ham.

I Betragtning af alle disse Omstændigheder raadede jeg ham, jo før jo heller, til at aabenbare det for Kongen. Majestæten var jo ikke bange af Naturen og vilde ikke let blive foruroliget ved slige, vistnok falske Rygter. Man burde tage alle Forholdsregler, der kunde være betryggende overfor enhver Eventualitet. Overpræsidenten blev overbevist af mine Grunde og lovede mig at ville foredrage Kongen Sagen og bede ham om ikke mere at gaa denne Vej til Fods om Natten.

Den 11. April blev det Aktstykke, ifølge hvilket Prins Frederiks og Prinsesse Vilhelmines Skilsmisse er besluttet, og i hvilket Kongen har bestemt, hvad Prinsen og Prinsessen skal oppebære, underskrevet i Statsraadet, i Nærværelse af alle Statsministre, Kongen og Prins Christian. Minister Stemann læste det op, men blev ofte afbrudt af indre Bevægelse. Kongen og Prins Christian var meget bevægede. Den sidstnævnte takkede Kongen for alt, hvad han, ogsaa ved dette Aktstykke, havde gjort for hans Søn, udtalte sig meget kjærligt om Prinsesse Vilhelmine og forsikrede, at han vilde gjøre hende alt det gode, der stod i hans Magt.

Selv om jeg følte inderlig Deltagelse ved den Sindsbevægelse, i hvilken den gode Konge og Prins

Christian befandt sig, syntes mig, at der var mere Grund til Glæde end til Sorg. Prinsesse Vilhelmines Stilling var fuldkommen sikret, og Freden i den kongelige Familie gjenoprettet. Selv om Prinsen var opfyldt af sin ubegribelige Modvilje mod sin elskværdige Gemalinde, hvilket skyldes hans forvildede og fixe Ideer, kunde man dog nu nære Haab om, at han vilde forbedre sig, da der var kommen større Ro i hans oprørte Sind, og Tanken om Nag og Modvilje var fjærnet fra hans Sjæl. Naar Kongen ikke mere frygter for, at hans Datter bliver udsat for slet Behandling ved Prinsens Side, vil han være mindre overbærende med hans Daarskab og Galskab. Prinsens større Alvor, hans Fjærnelse fra Kjøbenhavn og hans roligere Liv vil gjøre ham godt, hvis overhovedet noget kan virke velgjørende paa ham.

Da Prinsen og Prinsessens Hofstat for Fremtiden bliver adskilt, vil Statsbudgettet tilsyneladende blive mere betynget, dog ikke i Virkeligheden, thi Prins Frederiks Hof krævede saa stort extraordinært Tilskud, at der, naar Prinsen for Fremtiden indskrænkes til en vis Sum, endog vil kunne spares.

Den 14. April. Idag for halvtredsindstyve Aar siden overtog Kong Frederik VI. Medregeringen og indtraadte i Statsraadet. Kongen havde indtrængende frabedt sig alle Højtideligheder i Dagens Anledning og besørgede sine Forretninger som paa en Hverdag. Statsministrene gik dog hver for sig til Kongen, og jeg sagde til ham, at endskjønt han

havde frabedt sig det, kunde jeg dog ikke undlade at tolke ham den Tak, som sikkert mange gjærne vilde have udtalt, for saa meget godt, han havde vist Landet i Løbet af disse halvtredsindstyve Aar.

Kongen var rørt, ligesom jeg selv, og sagde med et hjærteligt Udtryk: „Jeg ved, De er min Ven, og haaber, De altid maa vedblive at være det. Give Gud, at jeg maa have udrettet noget Godt."

Det er sikkert og vist, at der er sket meget Godt i dette Tidsrum; det er vist, at vi her til Lands har nydt mangt et Gode, som andre Lande og Nationer, særlig nu for Tiden, maa savne. Ganske vist kan det ikke nægtes, at der af selve Statsstyrelsen er begaaet mangen Fejl i Hovedgrundsætningerne for Landets Vel, mange Overilelser i Beslutninger og Bestemmelser, der har faaet ulykkelige Følger. Skylden hertil maa dog mere søges i den her gjældende Forretningsgang og Regeringens Organisation, end hos Kongen selv, der dog kun er et Menneske, udsat for menneskelige Overilelser, og som umuligt kan overskue alt, tilmed da han fra Ungdommen af ikke har været vant til rolig at overskue alle Led og Dele i Statsmaskineriet, men har fattet den ulykkelige Ide at ville lede og afgjøre alt lige til de mindste Enkeltheder, hvorved han efterhaanden mistede det sikre Blik for det Store og Hele. Men visselig sjældent har der levet en Fyrste, saa gjennemtrængt af Pligtfølelse og Ønsket om at fremme sit Folks Lykke som Kong Frederik VI. er det. Kongen kjender ingen større Glæde end

at kunne gjøre Mennesker lykkelige og at virke til det Gode. Havde han altid været omgivet af Mennesker, der som han uden Hensyn til sig selv vilde det Gode, og som havde handlet og raadet i denne Aand, da vilde meget, som man nu kan dadle, være usket, og meget, som blev undladt, vilde være bleven gjennemført.

Den 18. April rejste jeg til Jægerspris for at forelægge Prins Frederik den af Kongen og Prinserne Christian og Ferdinand underskrevne Skilsmisseakt, og indhente hans Samtykke, hvis han erklærede sig tilfreds dermed. Om Aftenen naaede jeg Slottet og blev modtaget af Prinsen og alle Herrer, der hørte til hans Suite. Prinsen var af sin Fader bleven nogenlunde indviet i Hensigten med denne min Rejse, dog talte vi samme Aften kun meget forbigaaende derom. Inden vi skiltes, overrakte jeg ham et Brev fra hans Fader, som denne havde givet mig med. Prinsen læste det og blev meget fortrædelig derved, hvilket kun altfor ofte er Tilfældet, naar han modtager Breve fra sin Fader, da Prins Christian til Trods for sin gode Forstand ikke formaar at bedømme Prinsen rigtigt, idet han altid tror, ved Formaninger og Belæringer at kunne lede Sønnen.

Vi traf den Aftale, at jeg skulde komme til ham næste Morgen Kl. 9 for at gjøre ham bekjendt med alt og forelægge ham Dokumentet. Næppe var Klokken ni den følgende Morgen, just da jeg havde endt min Morgentur sammen med min Ven Ewald, før Prinsen allerede kom til mig og udtalte Ønsket

om, at jeg strax vilde vise ham Aktstykket. Det gjorde jeg, idet jeg bad ham om at læse det igjennem i Ro og Mag, hvilket ogsaa fandt Sted med det samme. Han bad mig om at blive, idet han fra Tid til anden forlangte yderligere Oplysning om dette eller hint Punkt i Aktstykket.

Da han kom til den Paragraf, i hvilken der indrømmes Prinsesse Vilhelmine Tilladelse til at nyde sin Formue og Appanage, ogsaa uden for Kongeriget, spurgte han om Grunden til denne Bestemmelse. Jeg svarede, at det var beregnet for det Tilfældes Skyld, at han en Gang besteg Thronen. Thi selv om man ogsaa var overbevist om, at han altid vilde handle ridderligt mod Prinsessen, turde det dog maaske være meget ubehageligt for hende at blive her i Landet, og derfor maatte hun have sin Frihed, at kunne forlade det naar hun vilde.

Prinsen fandt dette i sin Orden, men mente dog, at han aldrig vilde komme paa Thronen, og da jeg svarede ham, at dette dog var meget sandsynligt, og jeg ikke indsaa nogen Grund, hvorfor han ikke skulde blive Konge, naar han ikke ved sin Opførsel gjorde sig uværdig dertil, sagde han: „Nej, det har sin egen Aarsag, jeg vil gaa over til den katholske Religion, og da kan jeg jo ikke blive Konge af Danmark."

Da Prinsen iøvrigt allerede tidligere har ytret slige Tanker og Meninger, saa maatte jeg minde ham om, hvor ofte han selv, sammen med mig,

havde lét over Virkningerne af den katholske Religion i Italien, og at der især for ham ikke kunde være Grund til at skifte Trosbekjendelse. Hertil svarede han, at den katholske Religion dog ydede Beroligelse ved saamange af Livets indre Konflikter.

„Jeg tror ikke, kjære Prins, at De trænger til slig tilsyneladende Beroligelse, sagde jeg, „forsaavidt som De, hvad De mange Gange har sagt mig, sigter til Syndsforladelsen. De Forseelser, som De hidtil har gjort Dem skyldig i, lader sig langt snarere og bedre sone, naar De for Fremtiden opfører Dem bedre og bliver et godt og ordentligt Menneske.“

Da jeg er fortrolig med hans sære Ideer, bragte jeg Samtalen hen paa hans Forbindelse med Danserinden i Kjøbenhavn og ytrede, at denne Forbindelse vilde være langt mindre anstødelig og skandaløs nu end før, naar det skete med tilbørlig Hensyn fra hans Side, efter at Forbindelsen med Prinsessen var ophævet. Prinsens Svar viste mig tydelig, at jeg havde truffet Sømmet paa Hovedet, og at han, mærkeligt nok, havde sat dette i Forbindelse med sin Overtræden til den katholske Kirke.

Han spurgte mig, hvad Kongen tænkte om dette Spørgsmaal. Jeg svarede, at Kongen overfor mig ikke havde udtalt sig derom, og vel heller aldrig vilde billige det. Dog vilde Kongen, naar hans Ægteskab var blevet opløst, endnu mindre bryde sig om hans Forelskelser, for saa vidt de blev indenfor Velanstændighedens Grænser. Derefter bad jeg ham om at fortsætte Læsningen af Aktstykket

og forlade hint Thema. Prinsen læste derpaa roligt videre, mangt et Punkt endog to eller tre Gange. Da han kom til den Paragraf, i hvilken der fastsattes, hvad Kongen aarlig havde udsat til hans Underhold, gav han pludselig sin Glæde Luft og forsikrede, at han ikke havde ventet, at Kongen vilde gjøre saa meget for ham.

„Den gode Konge," sagde han, „jeg har dog voldt ham megen Fortrædelighed, men Gudskelov, at det gik som det gik, ellers vilde det have voldt ham langt større Sorger."

Kun med Møje formaaede jeg Prinsen til at læse Dokumentet til Ende. Dette gjorde han saa, syntes ganske fornøjet og sagde: „Nu er jeg aldeles henrykt." Jeg spurgte ham derpaa, om han havde forstaaet alt og var fuldstændig tilfreds dermed. Dette bekræftede han og gjentog, hvor taknemmelig han var Kongen. „Naar det er Tilfældet," sagde jeg „vilde det saavel for selve Sagen som for begge Parters Skyld være godt og rigtigt, om De gav Deres Samtykke, skjønt Aktstykkets Form ikke absolut kræver dette." Prinsen erklærede, at han med Glæde gav sin Indvilligelse. Jeg viste ham nu, hvad Justitsminister Stemann for Tilfældets Skyld havde opsat, og bad ham om at læse det igjennem. Prinsen læste det og fandt det udmærket, hvorpaa Oberstlieutenant Ewald blev hidkaldt og af Prinsen anmodet om at tilføje denne Passus i alle tre Exemplarer af Aktstykket.

Prinsen indbød mig til imedens at kjøre en Tur

med ham i hans lille Vogn. Han viste mig alle kjønne Punkter i Omegnen og Udgravninger af Kjæmpegrave, som han der havde ladet foretage. To af Gravene syntes mig at være de bedst bevarede, jeg havde set. Lidt før Klokken 4 — den sædvanlige Spisetid, kom vi hjem. Afskrifterne var færdige. Jeg vilde klæde mig paa til Middag, men Prinsen bad mig indtrængende om først at underskrive Aktstykket og forlangte, at Hr. v. Holstein, Livkirurg Holmer[59] og Kammerjunker Bardenfleth[60] den stedlige Øvrighedsperson og Kronprinsens Ungdomsven, der er bosiddende i det nærliggende Frederikssund, og som paa mit Ønske havde indfundet sig her, skulde være til Stede, naar Prinsen skrev under. Dette var mig meget kjært. Paa Prinsens Opfordring læste Hr. v. Holstein det ene Exemplar af Skilsmisseakten højt, medens Prinsen selv konfererede det andet og Bardenfleth det tredje. Efter at dette var til Ende, underskrev Prinsen og satte sit Segl derunder, og vi, Oberstlieutenant Ewald og jeg, tilføjede vore Navne som Vidner.

Prinsen var overgiven lystig og forsikrede højrøstet, at det var den gladeste Begivenhed i hans Liv. Hans Kammerlakaj[61], et ærligt og bravt Menneske, for hvem han ytrede sin Glæde, svarede meget tørt: „Naar Ds. kgl Højhed bare ikke en Gang kommer til at fortryde det.“ Den samme Kammerlakaj fortalte mig, hvorledes han mangen Gang om Morgenen, naar Prinsen kom fra Prinsessen, af Prins Frederik havde hørt, hvorledes

denne havde behandlet sin Gemalinde om Natten, og at han ofte havde set den stakkels Prinsesse badet i Taarer.

Tilsidst kjørte Prinsen mig selv til Jægerspris Færge, og her steg jeg til Vogns for at vende tilbage til Kjøbenhavn.

Undervejs grundede jeg paa, om jeg skulde fortælle Kongen, Dronningen og Prinsesse Vilhelmine, med hvilken Jubel Prinsen havde bifaldet Skilsmissen. Jeg tænkte først, at dette især vilde krænke Prinsessens kvindelige Stolthed dybt, hvor ligegyldig han end iøvrigt maatte være hende. Men Tanken om, at jeg i denne Sag altid havde sagt Sandheden, hvor bitter den end stundom var, bestemte mig ogsaa denne Gang til at fortælle alt saaledes, som det var gaaet til, og ikke at fortie noget. Dronningen syntes ganske vist krænket paa sin saa højt elskede Datters Vegne, men Prinsessen selv var slet ikke bitter, tværtimod forsikrede hun, at nu var der faldet hende en Sten fra Hjærtet, da hun vidste, at Prinsen var saa tilfreds og fornøjet, og nu maatte ogsaa hun bekjende, at hun var højst lykkelig ved, at Skilsmissen var kommen i Stand, hvad hun hidindtil ikke havde vovet at udtale.

Nogle Uger senere forlod Prinsen Jægerspris og traf sammen med sin Fader Prins Christian paa Fredensborg, hvor ogsaa jeg indfandt mig. Prinsen var meget venlig, selv overfor sin Fader. Vi blev der en Dags Tid og fulgte derpaa Prinsen til Kysten,

hvor han, ledsaget af sit Følge, steg i en Baad og lod sig sætte om Bord paa det Krigsskib, med hvilket han tiltraadte den allerede tidligere projekterede og af ham selv ønskede Rejse til Island, fra hvilken han vendte tilbage i September, for, efter Prins Christians Ønske, at overtage Kommandoen over et Regiment i Fredericia.

Beboerne i Itzehoe er meget glade ved, at deres By er bleven udkaaret til Forsamlingssted for de holstenske Stænder, en Bestemmelse, der endnu før min Afrejse fra Kjøbenhavn er bleven bekjendt gjennem Forordningen om Provinsialstænderne. I Begyndelsen vakte denne Forordning liden almen Interesse, som dog stadig tiltog, især efter at Valgene af Deputerede og Suppleanter er komne i Gang. Jeg overværede nogle af dem og glædede mig over den Orden og gode Aand, der aabenbarede sig heri.

Fra Slutningen af September til Udgangen af Oktober var jeg for det meste paa Breitenburg, da jeg havde Forretninger i denne Egn, og tiltraadte derpaa til Lands min Rejse til Kjøbenhavn, ikke med Glæde, thi kun ugjerne forlod jeg mit uafhængige, rolige Landliv.

Ved min Ankomst til Hovedstaden forefandt jeg alt saa temmelig uforandret, dog var flere af mine Bekjendte døde i Mellemtiden. Blandt disse savnede jeg især den ædle Admiral Rothe[62], Kongens Generaladjutant af Flaaden, en jævn, brav Mand og ypperlig Søofficer. Kongen var glad og tilfreds,

modtog mig med venlig Godhed, samtalede længe med mig om de i Øjeblikket interessante Æmner og bad mig fortælle om hvad jeg havde set og bemærket i Holsten. Alle Medlemmer af den kongelige Familie var venlige som altid, kun syntes Prins Christian at have taget det ilde op, at jeg ikke havde besøgt hans Søn i Fredericia, hvortil jeg dog fra ingen af Siderne havde modtaget Opfordring, og hvortil jeg altsaa heller ikke følte mig kaldet. Jeg lod, som om jeg ikke lagde Mærke til denne Forstemthed, og Prinsen var derpaa atter som ellers. Min hele Stilling i Kjøbenhavn er den samme som før. Jeg er Minister og gaar to Gange ugentlig i Statsraadet. Folk tror, at Landets Vel afgjøres der, men vi Statsministre maa, naar vi mødes, le, som de gamle Augurer — eller græde over, at vi i denne Komedie spiller en Rolle, der for det meste er den Stummes.

Den 30. November kort før Klokken 9 døde Prins Philipsthal-Barchfeld[63]. Han havde været syg af Mæslinger i flere Uger, og hertil kom sandsynligvis ogsaa Gigten, der allerede i mange Aar har hjemsøgt Prinsen. Han blev kun 48 Aar gammel, var en elskværdig, ædel Mand, og gift med Prinsesse Juliane af Danmark. Jeg har kjendt ham længe og holdt meget af ham. Prinsen var saare fordomsfri og forstandig, han vandt meget ved nærmere Bekjendtskab, og man kunde trygt stole paa ham. Uden at være en særlig blændende Aand, var han i høj Grad dannet og fulgte med Tiden.

At tale med ham var meget behageligt. Selv var han almindelig afholdt, og hans Død blev oprigtig beklaget. I sine unge Dage var han en meget smuk Mand. Prinsessen ægtede ham af Kjærlighed, men da de var bleven gifte, vilde hun ikke leve sammen med ham som Ægtefolk plejer. Forholdet mellem begge var alligevel meget godt, og i hans sidste Sygdom veg hun intet Øjeblik fra hans Seng. Prinsessen har et meget godt Hjærte og gjør godt hvor hun formaar. Det siges, at man havde spaaet hende, at hun vilde komme til at dø i Barselseng, og derfor vilde hun ikke udsætte sig for denne Fare. Man skulde ikke tro, naar man ser hendes sorte Øjne, at hendes Kjærlighed til Livet var større end hendes Tilbøjelighed for en smuk Mand, som hun selv havde valgt.

Den 2. December. Et af Statsraadets Møder i Slutningen af November frembød atter usædvanlig Interesse. Det vedrørte Negernes Skæbne paa de dansk-vestindiske Øer.

Ophævelsen af Negerslaveriet paa de engelske Øer havde naturligvis ogsaa frembragt Røre blandt Negerne paa de dansk-vestindiske Øer. Frigjørelsen af hele denne sorte Befolkning var umulig, thi i saa Fald havde man, efter Englændernes Exempel, maattet betale Planterne en Skadeserstatning, der vilde overstige selve Øernes Værdi. Alligevel maatte man tænke paa at finde et Middel til at at sikre Negerne bedre Kaar, hvormed de maaske er bedre tjent, end med den fuldkomne Frihed. Den interimistiske General-

guvernør von Scholten[64] havde stillet Forslag, der indeholdt meget Godt, og som i høj Grad var til Fordel for Negerne. Regeringen paa St. Croix og en herværende Kommission havde mere behandlet Sagen i Planternes Interesse. I Statsraadet, hvor Sagen var bleven modent overvejet, efter at den havde cirkuleret blandt Medlemmerne, blev den drøftet grundigt, og der blev foretaget mange gode Forandringer, hvorved Negernes Tilstand, saa vidt det lader sig gjøre ved Bestemmelser, forbedres i mange Henseender.

Jeg glædede mig over en Gang at have fundet Lejlighed til at kunne medvirke til noget godt. Direktøren for Generaltoldkamret[65], der foredrog Sagen i Statsraadet, viste sig meget ivrig ved denne Lejlighed. Nogle vilde paastaa, at han mere havde gjort dette af Venskab for Generalguvernør v. Scholten, end af Kjærlighed til Negerne. Man fortæller, at han havde bidraget til at sikre Hr. v. Scholten, der tillige er Toldintendant, — i hvilken Stilling han nyder en Indtægt af mere end 20,000 Specier, men som han nu maa give Afkald paa, da dette Embede ikke kan forenes med Generalguvernørens Stilling — en Indtægt paa Livstid af 6000 Specier aarlig, selv om han ophører at være Generalguvernør.

28. December. Hovedstadens Publikum er meget optaget af Dagbladenes Stof og mange vaagnende revolutionære Rørelser. De nys udkomne Pjecer lægger stor Frækhed for Dagen og søger at opvække en urolig Aand, saa at det tydeligt viser sig, hvor

ufuldkommen den herværende Presselov er. Maaske er slet ingen Censur bedre end den, der ligesom paatrykker alle oprørske Ytringer fra enkelte Menneskers Side Autorisationens Stempel. Det viser sig nu, hvad jeg allerede forlængst har troet, at der her i Kjøbenhavn hersker en urolig, ja man tør sige revolutionær Aand. Med Urette søger man Aarsagen dertil i de nye Provinsialstænders Indretning, men den ligger langt dybere, ja man tør sige, i hele Statsordningen, hvorved man allerede i lang Tid ligesom har søgt at oprette helt demokratiske Institutioner i en Stat, i hvilken der· hersker en uindskrænket Forfatning.

Alt gik før i Ro og Fred, fordi en mild Aand besjælede Regeringen og Kollegierne. Nationen lod sig føre og lede uden at bryde sig videre derom, og enhver søgte at opnaa saa meget for sig, som vel muligt. Kongens Personlighed drog alle til sig, og af Kjærlighed til ham forvandt man Sorgen over mangen politisk Ulykke, idet en høj Grad af borgerlig Frihed bidrog til at holde dem skadesløse, der særlig havde lidt derved. Enhver talte og skrev, hvad han vilde. Man efterlignede andre Nationer; derved fremstod mange gode Institutioner, men tillige vaktes i Folkets ellers saa indolente Karakter, særlig hos enkelte, der havde hentet deres Ideer fra Frankrig, Tilbøjelighed til revolutionære Bevægelser, uden at man rigtig tydelig var sig bevidst, hvad man vilde.

Norge blev adskilt fra Danmark, fik en Konsti-

tution og blev forenet med Sverrig. Da opstod den Tanke, at ogsaa Danmark kunde opnaa en slig Konstitution og sammen med de tvende nordiske Riger danne en Stormagt til Lands og til Vands. Nordmændene afskaffede Adelen, hvilket behagede Danskerne, hos hvem Adelen er forhadt, ja maaske endog foragtet, især da den ikke længere udmærker sig hverken ved Rigdom eller personlige Fortjenester.

I Kongefamilien formindskes Udsigten til Succession stadig, og dette forøger ogsaa Haabet om at se hine Ideer virkeliggjorte. De én Gang opvakte Tanker udviklede sig mere og mere frodigt og kom i Anledning af Valgene til Stænderforsamlingerne til Orde baade i Bladene og i Klubberne. Det er et stort Held, at man har fastholdt den Betingelse, at de Deputerede skal være bemidlede, ellers vilde alle Døgnets Skraalhalse og Skriblere være bleven valgte ind i Forsamlingen. For dog at faa Oprejsning herfor, vil disse gjennem Bladene og ved forskjellige Intriger virke paa de valgte, og derved af Provinsialstænderne snart danne Stænder for hele Riget. Tillige forsømmer de ikke nogen Lejlighed til ogsaa at nedsætte Kongehuset i Folkets Øjne. Der kræves ganske sikkert klog og besindig Holdning fra Regeringens Side for at modvirke og forebygge dette Uvæsen, for at denne Aand ikke ogsaa skal brede sig fra Hovedstaden til det øvrige Land. Men Tiden vil vise, om man kan fortsætte en saadan rolig og energisk Fremfærd i Betragtning af

hele Organisationen i vort Statsmaskineri og vor Forretningsgang, hvor hvert Kollegium kun virker for sig og uden Sammenhæng med de øvrige. Kongen taler sjældent med mig om disse Anliggender, fordi de vedrører Danmark og Hovedstaden, og han ifølge sit Princip altid kun følger de Mænds Raad, der paa Embeds Vegne har at gjøre med denne Sag, hvorfor han ogsaa kun konfererer med Præsidenten for danske Kancelli, Minister Stemann, hvem disse Sager er overdragne. I Statsraadet bliver de slet ikke drøftede.

Professor Nathan David[66], der udgiver „Fædrelandet“, er sat under Tiltale for at have forset sig mod Presseloven. Da Kongen fortalte mig dette, svarede jeg, at jeg kun ønskede, at Processen maatte vindes af Regeringen, thi ellers vilde mere være tabt end Processen selv.

Studenterforeningen, af hvilken ikke blot Studerende, men ogsaa alle, der har været Studenter, er Medlemmer, var hidtil en meget uskadelig Forening, saalænge man kun tænkte paa uskyldig Tidsfordriv, men nu antager den en politisk Retning, og det kan ganske vist have alvorligere Følger for Danmark end de tyske „Burschenschaften“ har haft, saasnart Danskerne, og navnlig de danske Studenter, foruden Begejstringen ogsaa tilegner sig de tyske Studenters Kraft. Ved Jule- og Nytaarsfesten blev der i denne Forening givet en Theaterforestilling, ved hvilken man umiskjendelig kopierede Prins Christian og hans Søn og forsøgte at gjøre dem

latterlige. Sagen voldte naturligvis megen Opsigt, og da de unge Mennesker mærkede, at det dog maaske kunde faa alvorlige Følger, gjentog de den samme Forestilling, hvortil der ogsaa var indbudt Damer, men sørgede for, at begge Prinsernes Masker og alle Hentydninger til Prins Frederiks Modtagelse i Fredericia blev udeladte.

Nytaarsaften var som sædvanlig alle Prinser og Prinsesser forsamlede hos Prins Christian. Paa Prinsesse Caroline Amalies gjentagne Indbydelse havde ogsaa jeg indfundet mig. Desværre savnede vi den elskværdige Prins af Hessen-Philipsthal, og hans Enke forlod os før vi hilste det nye Aar.

Da Selskabet efter Klokken 12 skiltes ad, hørte man paa Amalienborg Plads tæt ved Palaiet et Kanonskud. Prins Christian syntes at blive urolig derved, derimod var Prinsesse Caroline Amalie, med hvem jeg netop stod og talte ved Vinduet, ganske rolig. Af det Indtryk, som denne i og for sig ubetydelige, men for Tiden rigtignok ikke ganske ligegyldige Hændelse havde paa Prinsen, lader sig forudse, hvorledes denne Herre vil optræde, naar der virkelig bliver Fare paa Færde. Næste Morgen spurgte jeg General Bülow, der som første Generaladjutant hos Kongen har Befalingen over Soldaterne og Politiet paa Amalienborg Plads, om han vidste, at man havde tilladt sig at affyre en Kanon paa Pladsen. Han forsikrede mig, at han ikke havde været paa Pladsen og svarede paa sin vante Vis med en Spøg. Han tilføjede, at da han havde

hørt Braget om Natten, troede han, at der var sprunget en M . . . .

Stakkels Danmark, tænkte jeg, naar nogensinde en alvorlig Begivenhed skulde kræve alvorlige Forholdsregler, hvor vil den stakkels Konge, naar det behøves, finde Mennesker, der ligner ham i Mod og alvorlig Vilje til at fremme Fædrelandets Vel. Ved Taflet sluttede jeg af en Ytring fra Kongens Mund, at man ogsaa havde bibragt ham Troen paa, at Kanonskuddet ikke var blevet fyret af paa Amalienborg, men i en nærliggende Have.

Den hidtilværende Censor blev afsat og en ny udnævnt[67]. Man raabte paa Egenmægtighed, men Virkningen viste sig dog tydelig, thi Tonen i Dagbladene blev meget forsigtigere. Rygtet om, at Presseloven skulde forandres, satte Forfatterne i en vis Spænding, der maaske virkede mere end Forandringen. Endnu lader vort Folk, hvortil jeg ogsaa regner hine Skribenter, sig styre ved Alarmskud.

1835

10. Marts. Tidsskrifterne og især de smaa Blade, der her udgives af saare lidet agtværdige Mænd, har allerede i flere Aar drevet deres Uvæsen og angriber ofte ulastelige, hæderlige Mænd, da de for det meste tager Sigte paa bestemte Personligheder. Men siden Jøden, Professor David, en meget klog og ærgjerrig Mand, der er krænket over Tilsidesættelse ved adskillige Lejligheder, hvor man virkelig havde kunnet behøve ham, er bleven Oppositionsmand og i sit „Fædrelandet" har begyndt at drøfte filosofiske Æmner, glemmer man hine daarlige Skrifter, der sikkert opvakte almindelig Uvilje i den dannede Klasse, og efter at man havde sat ham under Tiltale, vaktes Deltagelsen for ham, og Ophidselsen voxede stadig. Man erfarede, at der var nedsat en Kommission, bestaaende af Minister Greve Moltke, Præsident i tyske Kancelli, Minister Stemann, Konferensraad Ørsted og Höpp, for at foreslaa Forandringer i Presseloven, og nu forenede mange

Mennesker af alle Stænder sig og affattede et Bønskrift, hvori de anmodede Kongen om at lade den nuværende Presselov uforandret. Skriftet var meget godt affattet og hensynsfuldt overfor Kongen, dog indsaa de godt, at selve Skriftet ikke kunde behage ham. Ingen vovede at overrække Kongen Petitionen; man sendte den ind i hans Forværelse og lod den, som det ofte er Tilfældet, henlægge paa Kongens Bord af dennes Tjenerskab. Gjennem Etatsraad Ørsted, en i høj Grad fortjenstfuld Mand, der har Venskab for mig og synes at have Indflydelse paa Ophavsmændene til Bønskriftet, ja endog selv havde underskrevet det — gjorde jeg mig al mulig Umage for at holde det tilbage, og jeg ytrede, hvor ubehageligt det maatte være for Kongen, men forgjæves. Da Kongen nogle Dage efter Modtagelsen talte med mig derom, syntes han at være temmelig fattet, og jeg søgte at bevare ham i denne rolige Stemning, men ytrede, at jeg troede det nødvendigt for Følgernes Skyld, at give Forfatteren til dette Skrift, paa faderlig Maade sin Utilfredshed med denne Indblanding i Regeringsanliggender tilkjende.

Senere talte Kongen ogsaa om denne Sag med flere, der maaske ikke ytrede sig slet saa mildt derom. Det var for Øjeblikket Hovedæmnet for alle Samtaler i Byen, og man hørte saa mange og ganske modsatte Meninger og Domme. Der indløb ogsaa lignende Bønskrifter fra flere smaa Byer, og disse var ligesom Kjøbenhavnernes Petition underskrevne af Militærpersoner og mange Mennesker, der hverken

har Ide om Trykkefrihed i Almindelighed eller om den her gjældende Presselov. Flere sagde højt, at de kun havde underskrevet, fordi Skriftet var blevet dem forelagt, og de havde troet at kunne gjøre det uden Betænkelighed, eller var overtalt dertil, thi man havde gjort sig den største Umage med at samle Underskrifter, og har dog kun faaet mellem 5—600 Navne.

Der blev talt meget om, hvorledes Kongen vilde udtale sig derom. Minister Mösting var saa temmelig af samme Anskuelse som jeg. Jeg opsatte min Mening paa Tysk, han fandt den meget god og benyttede den, om end ikke helt og holdent, saa dog Grundtankerne, til sit danske Udkast, som han overgav Kongen.

Senere talte ogsaa Höpp derom, og efter at vi var blevne saa temmelig enige, fik jeg af ham selv at vide, at han havde talt med Kongen derom. Umiddelbart efter udkom en kongelig Resolution, som han befalede Kancelliet at lade indrykke i Kollegialtidenden. Den var hverken saadan som Møsting havde indgivet den, eller som jeg havde drøftet den med Höpp, men syntes at være af Kongen selv, hvorvel jeg ikke ganske kan skjule den Mening, at Höpp har nogen Del deri, men at den danske Text maaske er af Kongen. Kun faa Mennesker var tilfredse dermed, og jeg selv tilstaar, at jeg gjærne havde ønsket den anderledes, men tillige at Affattelsen af en slig Resolution frembød store Vanskeligheder. Jeg vilde have udtalt mig aabent om, at

jeg ganske vist tilsigtede en Indskrænkning af Pressefriheden, hvis man vedblev at misbruge den hidtil af Loven bestemte Frihed i den Grad, som det var sket i den sidste Tid. Denne Frihed er, som Presseloven af 1799 forordner, kun meget ringe, men bærer efter min Anskuelse Spiren til Lovbrud i sig, thi dels er Straffene for strænge, dels er Midlerne til at bringe Loven til Udførelse af den Art, at den derved let kan omgaas. Saaledes forordner Loven blandt andet, at Politimesteren af hvert trykt Skrift skal have et Exemplar, og saa snart han finder, at der er noget mod Loven deri, skal han melde det til Kancelliet, og dette skal anlægge Proces mod Forfatteren. Men dette er ganske gaaet af Brug, og nu, da det en Gang sker, skriger al Verden op, og man anser det for tvivlsomt, hvorledes Dommens Udfald vil blive, endskjønt dette i Henseende til Ordlyden i Forordningen ikke burde være Tvivl underkastet, med mindre man da tyer til en kunstig Fortolkning.

Misfornøjelsen med Kongens Svar gav sig endog tilkjende paa en meget uanstændig Maade. Navnlig hos et bestemt Parti vakte den Sætning Mishag, som Kongen har udtrykt i Forordningen saaledes: „Vi alene vide, hvad der tjener til Folkets Bedste.“ Hertil kom endnu den gængse Opfattelse, at Kongen vilde foretage Ændringer i Presseloven uden at raadspørge Stænderne. Publikum tillagde Minister Stemann samt Politichef og Overpræsident Kierulf Hovedskylden for alt dette. Man hængte det Blad,

i hvilket Kongens Svar befandt sig, op paa Skamstøtten paa Ulfeldts Plads. Paa Amalienborg fandt man en Morgenstund en Tavle, støttet til et Barometer. Ved „Storm“ stod Stemanns Navn, ved „Blæst“ Kierulfs, ved „foranderligt“ Kongens og ved „smukt Vejr“ Stænderforsamlingens Navn.

Da Stemann den 8. ds. kjørte hjem efter Højesterets Aabning, løb Folk hujende og pibende foran hans Vogn og raabte „Ned med ham“. Det samme hændte Kierulf, men til Trods for alle disse Mishagsytringer indfandt der sig hos Kongen en Mængde Mennesker, der bevidnede ham, hvor ondt det gjorde dem, at de havde underskrevet Bønskriftet. Især var dette Tilfældet med Officererne, der ganske vist havde faaet en særlig Irettesættelse.

Politichef Kierulf er især forhadt, fordi det er lykkedes ham i sin Person at forene begge Stillinger som Politichef og Overpræsident; han har meget ofte Audiens hos Kongen, hvad man især ikke kan lide, fordi Misundelse er et Hovedtræk hos de fleste Mennesker, jeg har truffet her, og som til Trods for deres Had til Adelen dog endnu mindre kan taale, at en Borgerlig gjør megen Lykke. Denne gode Mand, der ellers har saa mange fortræffelige Egenskaber, kommer ofte til mig, som han siger, af Venskab og Tillid til mig, endskjønt jeg ikke altid er overbevist om, at der ikke nu og da kan ligge en eller anden skjult Hensigt til Grund derfor. Jævnligt har han allerede søgt at vinde mig for den Tanke, at Kongen burde sætte Minister Stemann paa

en anden Post, da han godt ved, at jeg ikke altid er af samme Mening som Stemann. For nogle Dage siden udtalte han den samme Tanke, men jeg svarede ham, at Kongen nu absolut burde beholde Stemann i sin nuværende Stilling, fordi Eftergivenhed overfor Folkets Vilje er den højeste Svaghed og snart vilde faa slemme Følger.

Kierulf forestillede mig, at Kongen udsatte sig for at miste hele sin Popularitet, og lod mig meget tydelig mærke, at han frygtede for yderligere Uroligheder. Jeg holdt paa min Mening og søgte at berolige ham med Hensyn til hans Bekymringer. Kierulf er en ængstelig, tungsindig Mand, ser alt sort og stoler ikke som jeg paa Erkjendtlighed hos Publikum, overfor hvilket man kun burde vise Strænghed og Energi, især naar man, som Kongen, i hver Henseende har Retten paa sin Side. Han forsikrede mig, at han altid gik mere rolig og styrket fra mig end han var kommen.

Den 18. Maj blev Dommen fældet af Hof- og Stadsretten i Processen mod Professor David. Denne blev fuldstændig frikjendt, dog dømt til at betale Omkostningerne. En ubegribelig Dom, naar man kjender Presseloven. Et nyt Bevis paa, at man fra Regeringens Side ikke tør stole paa Domstolenes Kjendelser i Sager af denne Art. Dommerne skyder sig ind under juridiske Spidsfindigheder eller kasuistisk Beroligelse af deres Samvittighed, for saaledes at hylde Tidsaanden, eller af Frygt for at tabe deres Popularitet; derfor var jeg lige fra Begyndelsen af

imod denne Proces, der har fremkaldt en Mængde Pjecer og Fortolkninger, der var værre end Udtalelserne i „Fædrelandet“, som har givet Anledning til Processen. Der gives i denne Tid ingen Middelvej: enten Tilladelsen til at skrive, hvad man vil, — hvilket dog kun er et Experiment i Danmark, der ifølge sin Forfatning er det mest absolute Kongedømme i hele Evropa, — eller Censuren. Havde man indført denne tidligere for alle Flyveblade og Tidsskrifter, vilde mangt ikke være sket, som nu volder vor gode Konge Sorg og ikke med Urette opfylder ham med Bekymring for Fremtiden.

Den 19. Juni. Kancellipræsident Greve Moltke, min Kollega i Statsraadet, har i lang Tid været meget lidende. Lægerne vilde have, at han skulde gjøre en Baderejse, men han kunde ikke beslutte sig dertil, fordi han var bange for Omkostningerne, da hans Omstændigheder ikke er gode. Man raadede ham til at sige Kongen noget derom, men han vilde ikke. Jeg saa, hvor meget hele hans Familie ønskede det, og hvor nødvendigt det var for ham. Jeg talte med Kongen derom, og han kom mig imøde med stor Godhed. Kongen skjænkede ham paa en meget delikat Maade 1600 Bankdalere. Familien var meget glad derover, og jeg takkede Skæbnen for at have kunnet bidrage noget til at glæde Grevens Nærmeste og maaske gjenoprette en ædel, fortræffelig Mands Helbred. Mindre heldig var jeg ved en anden Lejlighed.

Efter Kongens Afrejse besøgte jeg den russiske

Gesandt Baron Nicolai, der rejser til Rusland for flere Maaneder. Han talte meget om den Plan, at den unge Prins Christian af Glücksborg skulde følge med Prins Ernst af Philipsthal[68], der staar i russisk Tjeneste, til St. Petersborg, for at lære Kejseren og især den unge Storfyrste at kjende, der er jævnaarig med ham[69]. Utvivlsomt maatte den elskværdige Prins Christian behage den unge Storfyrste og maaske slutte Venskab med ham, hvad man snarere kan vente i unge Aar end senere, og det kunde blive til meget Held for Prinsens Fremtid. Tanken syntes mig at være udmærket. Der vil aldrig tilbyde sig en lignende Lejlighed, thi er Prins Christian først ældre, vil ogsaa Forholdet til Storfyrsten blive et helt andet. Herhjemme er der jo desværre næppe meget at vente for Prinsen. Jeg gik til Dronningen og meddelte hende mine Anskuelser herom. Hun var ganske af min Mening, men sagde mig, at Prins Ernst allerede selv havde talt med Kongen, men havde faaet Afslag. Hun vilde dog skrive til Kongen herom, og jeg skulde ogsaa gjøre det. Jeg havde kun ringe Haab om, at det vilde lykkes, men jeg ansaa det for min Pligt at gjøre et Forsøg.

Jeg skrev og fik et venligt Svar, men ligeledes afvisende. Kongen mente, at Prins Christian nu var optaget af sine Studier, det vilde koste Penge at rejse o. s. v. Alt dette syntes mig rigtignok ikke tilstrækkeligt til at forkaste Planen, fordi et sexugers Ophold i St. Petersborg, naar Baron Nicolai ogsaa befandt sig der, kunde være blevet højst

nyttigt for den unge Prins og hans Fremtidsbane, men det hører til Livets tunge Erfaringer, at man saa ofte ikke benytter det rette Øjeblik.

Den 24. September. I mange Aar har man i Danmark og Hertugdømmerne udtalt Ønsket om at blive underrettet om Statsfinansernes Tilstand. Kongen har altid nægtet at offentliggjøre noget herom. I den sidste Tid er hint Ønske blevet stadig mere højlydt udtalt i forskjellige herværende og holstenske Blade. Man troede ogsaa, at et Forslag i saa Henseende vilde blive forelagt i Provinsialstændernes Forsamling, især naar den nye Toldforordning skulde drøftes, kort sagt, man havde overbevist Kongen om Nødvendigheden af en slig Bekjendtgjørelse, dog havde der aldrig været Tale derom i Statsraadet. I Dag aflagde Finansminister Greve Moltke Regnskabet for Finansernes Tilstand i afvigte Aar. Spørgsmaalet opstod nu, om det skulde forelægges Stænderne eller bekjendtgjøres gjennem Bladene. Jeg holdt paa det sidste, nærmest fordi Kongen allerede for mange Aar siden havde lovet at gjøre Finansernes Tilstand bekjendt for Offentligheden, thi at forelægge Stænderne Regnskabet, vilde være ensbetydende med at opfordre dem til at udtale sig derom, hvad der ingenlunde er Regeringens Mening.

Kongen bestemte sig for en Bekjendtgjørelse i Bladene, i Kongeriget i Kollegialtidende og i Holsten i Schleswig-Holsteinischer Anzeiger. Det var paafaldende, med hvilken Lethed Kongen tog denne Beslutning, der endnu for et Aar siden var ham i høj

Grad imod. Det forbavsede mig ydermere, fordi Resultatet af Bekjendtgjørelsen om Finansernes Tilstand ingenlunde syntes mig trøstelig.[70]

Drøftelsen af denne Sag tog kun en Time, og gjaldt maaske dog den vigtigste Gjenstand i hele Statsstyrelsen, som tilmed maatte være ny for alle Medlemmer i Statsraadet. Med samme utilgivelige Hastværk blev i Statsraadet endnu samme Dag flere Sager gjort færdige, som skulde forelægges Provinsialstænderne. Havde man for flere Aar tilbage bekjendtgjort Finansernes Tilstand, vilde det have været mere passende, og det vilde ikke have givet Anledning til Interpellationer; men nu kan man vanskelig undgaa disse, og mere eller mindre faar det Udseende af, at man har gjort det for Stændernes Skyld. Jeg sagde til Finansministeren: „Det eneste Gode, der synes mig at være ved denne Bekjendtgjørelse, bestaar deri, at Stænderne nu faar Offentligheden til Forbundsfælle, naar de foreslaar Besparelser." For Kongen vil de Bemærkninger, der dels gjennem Stænderne, dels gjennem Pressen uundgaaelig maa fremkomme, medføre mange Ubehageligheder, om hvilke han endnu ingen Anelse synes at have.

30. December. Ovenstaaende Spaadom er nu, som Dagbladene og Stændertidende udviser, allerede opfyldt. I Løbet af Maaneden modtog jeg fra en Hr. Emil Müller i Lybek, som jeg for to Aar siden havde lært at kjende, et Brev, ledsaget af to Exemplarer af hans Skrift om den paatænkte Jærnbane fra Hamborg til Lybek. Det ene var bestemt

til mig, det andet skulde jeg overrække Kongen. Bogen var tilegnet Kongen med en smigrende Dedikation. Da jeg var overbevist om, at en slig Jærnbane kun vilde være til liden eller ingen Nytte for Holsten, men tværtimod kunde skade ved at forringe Indtægterne af Sundtolden — mente jeg som dansk Statsminister at være forpligtet til at udtale mig imod hele Planen, indtil jeg blev overbevist om det modsatte. Derfor havde jeg heller ikke Lyst til at overrække Kongen Bogen. Da jeg var vant til ganske aabent at udtale mig om alt for Kongen, sagde jeg til ham, at jeg havde faaet Bogen, men meddelte ham tillige min Anskuelse om Sagen og spurgte Kongen, om jeg skulde sende Bogen tilbage, eller om han vilde tage imod den. Han valgte det sidste, og faa Dage efter overrakte jeg ham Bogen. Jeg advarede Kongen imod ikke altfor let at indlade sig med den unge Müller, der kunde antages at ville prale med en selv nok saa ubetydelig Ytring af Kongen til Gunst for Planen, og vilde kunne anse sligt som en Billigelse fra Kongens Side.

Da jeg i denne Samtale ytrede min Tvivl overfor Kongen med Hensyn til Nytten af den nævnte Bane, sagde Kongen, at der nu, for at undersøge, hvorvidt en saadan Jærnbane vilde være nyttig, var nedsat en Kommission. Han tilføjede, at denne nok kunde blive nødvendig, fordi Sundtolden meget let kunde blive nedsat, da særlig Preussen forlangte det, og at man nu var i Underhandling derom. Jeg havde hørt om disse Forhandlinger og greb derfor

Lejligheden til overfor Kongen at ytre min Bekymring for, at man ved disse Forhandlinger vilde tilføje Statskassen et uhyre Tab; det syntes mig af største Vigtighed at bevare Sundtolden, som den nu er, og hævde denne gamle Rettighed til det yderste og ikke paa nogen Maade at røre derved. Kongen mente, at der maatte existere Traktater, ifølge hvilke Sundtolden med Urette var bleven forhøjet. Jeg kjendte ikke disse Traktater, kunde altsaa kun indskrænke mig til endnu en Gang indstændig at bede Kongen om at overveje Sagen nøje, thi selv om der ogsaa skulde existere slige Traktater, saa er Sagen dog allerede saa gammel, at man kan gjøre Alderens Hævd gjældende. Jeg bemærkede ogsaa, at hvis man indrømmede Preussen[71] en Nedsættelse af Sundtolden, vilde andre Magter kræve det samme for deres Skibe. Kongen indsaa dette, gav mig Ret, men syntes dog at være overbevist om Nødvendigheden af denne Forholdsregel. Desværre er virkelig ogsaa slige Underhandlinger svævende, og som jeg hører, føres de mellem den preussiske Konsul i Helsingør og en Kommitteret af Generaltoldkammeret, ved Navn Wedel[72]. Denne Maade at forhandle en saa vigtig Sag paa er mig ganske ubegribelig. Senere sagde Direktøren for Generaltoldkammeret, at han trods sin Embedsstilling var uvidende om det hele.

Aaret endte som sædvanligt. Først var jeg hos den engelske Minister og derpaa til Bal hos Prins Christian og Prinsesse Caroline Amalie, hvor de

øvrige Prinsesser, Prins Ferdinand, Prins Bentheim[73], Adler og Hofdamerne, der næsten alle kom fra Ballet, indfandt sig, og Klokken 12 drak det nye Aars Skaal i Champagne. Prins Christian drak ogsaa i Stilhed med mig paa sin Søns Velgaaende. Byen var meget rolig.

1836

Da jeg Nytaarsdag lykønskede Kongen til Aarsskiftet, sagde han til mig, at der i Morgen skulde holdes Statsraad, og at jeg derfor maatte indfinde mig til sædvanlig Tid, dog ønskede han, at der ikke blev talt videre om Anledningen. Man kunde jo give det Udseende af, at Ørsted vilde forelægge nogle Sager vedrørende Roskilde Stænderforsamling, hvorfor dette overordentlige Statsraad blev berammet, men i Virkeligheden vilde Ørsted fremkomme med et Supplement til Presseloven, der skulde forelægges Stænderne i Roskilde. Det danske Kancelli var ganske vist ikke utilbøjeligt dertil, og forlangte Indførelsen af Censur, men da der i saa lang Tid ikke havde været Censur her i Landet, holdt jeg det for betænkeligt at indføre den. Jeg sagde til Kongen, at jeg, som oftere udtalt, holdt Censuren for det eneste Middel til at hindre Misbrugene af Trykkefriheden, men at jeg ogsaa meget godt indsaa, at det vilde vække Betænkeligheder her i Landet, og det maatte vel

erindres, at et Forslag af Ørsted, netop fordi det kom fra ham, maatte vække Bifald. Da jeg ikke vidste, hvori Forslaget bestod, kunde jeg ikke ytre mig videre derom.

2. Januar forelagde Ørsted, der var kommen hertil for at forelægge sit Forslag, tillige Kancelliets Betænkning, der gik ud paa at indføre Censur. Man kunde se paa Ørsted, at han var meget beklemt ved hele Sagen, og at Ønsket om at imødekomme Kongens Forlangende angaaende en Tilføjelse til Presseloven stod i Modstrid med hans individuelle Anskuelser og Ønsker. Prins Christian, der ofte i Samtale med mig havde ytret sig imod Censur og altid taget Presseloven i Forsvar, men som dog alligevel ved Pressens stigende Frækhed vistnok var kommen paa andre Tanker, syntes ikke at være ganske enig med sig selv, men stemte dog for de af Ørsted foreslaaede Tilføjelser. Efter ham rejste Minister Krabbe sig, der ellers taler lidet eller intet i Statsraadet, og holdt en lang Tale, i hvilken han paaviste Nødvendigheden af Censuren. Mösting, der vistnok var af samme Anskuelse, vidste formodentlig allerede ligesaa godt som jeg, at Kongen var stemt for Tilføjelserne og mod Censuren, men hans Udtalelser gav intet bestemt Resultat.

Grev Vilhelm Moltke udtalte sig med sædvanlig Klarhed for Tilsætningerne, det samme gjorde Grev Otto Moltke. Minister Stemann holdt sig til Kancelliet, dog syntes han at ville bøje sig for Kongens og Flertallets Mening. Jeg ytrede, at saalænge man

overlod Afgjørelsen af Presseforseelserne til Domstolene, kunde man aldrig med Sikkerhed forudsige, hvorledes Udfaldet vilde blive i slige Sager. Ingen Tilføjelse, ingen nærmere Fortolkning af Presseloven vilde derfor kunne sætte en Grænse for Overskridelserne, men maatte fremkalde en Ophidselse, som om Pressefriheden blev undertrykt, eller dog indskrænket. Censuren var sikkert det eneste gjennemgribende Middel, men da det krævede moden Overvejelse, om og hvorledes man burde indføre den her til Lands, og da man for Tiden ejheller havde til Hensigt at gjøre det, saa syntes det mig nu bedre slet intet at foretage, end ved Tilføjelser, selv om disse var i Presselovens Aand, at foranledige en Ophidselse, der maaske kunde forværre Ondet.

Saalænge Journalisterne, der allerede havde hørt, at en Forandring af Presseloven var ivente, endnu svævede i Uvished om, hvad Kongen vilde gjøre, vilde de snarere tage sig i Agt, end hvis de saa, at man havde foretaget Tilføjelsen, der lige saa godt kunde omgaas som den gamle Lov. Jeg omtalte, at for Tiden blev kun to Dagblade, Kjøbenhavnsposten og Fædrelandet, skrevne i ondsindet Aand, mange andre Blade førte endog et meget loyalt Sprog, men næsten alle ivrede mod Indskrænkning af Pressefriheden.

Jeg vidste godt, at min Mening vilde blive overstemt, og at Kongen selv, endskjønt jeg lagde Mærke til, at han var noget vaklende, dog vilde erklære sig til Gunst for Tilføjelserne, men jeg ansaa det,

som altid, for min Pligt, frit og uforbeholdent at sige min Mening. Ørsted syntes egentlig godt om mit Forslag, at der intet blev foretaget, hvilket han ogsaa udtalte paa sin sædvanlige blide Maade, men undlod ikke at bemærke, at han forudsaa, at det vilde føre til en hæftig Kamp med Stænderforsamlingen. Man vedtog Tilføjelserne, og Ørsted fik det Hverv at forelægge dem for Stænderne.

REJSEMINDER

1836—37

Cassel — Frankfurt — Wiesbaden — Darmstadt — Carlsruhe — Baden — München

---

Cassel minder mig om forskjellige Perioder af mit Liv, i hvilke jeg har gjæstet denne skjønne By under højst forskjellige Forhold. Først som Student fra Göttingen af, uden Sorger, opfyldt af idel Glæde og Jubel. Jeg var der, da en stor Skare Studenter vilde udbringe et Leve for den senere württembergske Minister Spittler[1], som jeg i saa høj Grad beundrede. Det blev dog ikke til noget, da Politiet, efter hvad jeg mindes, forbød det. Senere har jeg flere Gange opholdt mig der paa Gjennemrejse. En Gang traf jeg der vor nuværende Konge Frederik VI., den Gang endnu Kronprins, med sin Gemalinde, ogsaa Kongen af Preussen, den tykke Frederik Vilhelm, var der, og mange andre Fyrster. Den daværende Kurfyrste[2] opbød alt for at vise sit Hofs Pragt, især

smigrede han Kongen af Preussen i uhyre Grad. En Aften var der stort Taffel, til hvilket ogsaa jeg var indbudt. Tilfældigvis manglede en Stol til mig, da raabte Kronprinsen til Hofmarskallen: „Aa, lad dog min Landsmand faa en Stol.“ Kongen af Preussen spiste paa Guldservice. En Gang tog en Page fejl og gav vor Kronprins en Guldtallerken, men han gav den strax tilbage med de Ord: „Den er til Kongen af Preussen.“ Den Gang anede Kurfyrsten ikke, at han netop skulde søge Ly hos vor Kronprins, og at den, der nu ikke havde en Stol at sidde paa, senere en Gang, da Kurfyrsten boede i Itzehoe og var bange for Franskmændene, skulde betro mig alle sine Kasser med Obligationer og andre Kostbarheder. Netop paa hin Tid lærte vor Konge Hertugen af Meiningen[3] at kjende og sluttede Venskab med ham; jeg stiftede Bekjendtskab med den elskværdige Prins Christian af Neuwied[4], hvem jeg senere traf igjen i Meiningen og vandt meget kjær. Han døde af et Saar, som han fik i Slaget ved Stockach. Hans ligeledes meget elskværdige Broder Victor[5], der ved min Nærværelse i Meiningen endnu var Dreng, traf jeg senere, efter det ulykkelige Slag ved Ulm, som østerrigsk Officer, uventet i Innsbruck, og rejste derpaa med ham gjennem Tyrol, Galizien og Ungarn.

Til en stor Fest i Wilhelmshöhe kunde jeg ikke faa en Vogn til Cassel. Tilsidst bød en Dame mig at kjøre med i sin Vogn. Da vi kjørte hjem, var det blevet mørkt, men Egnen omkring

Slottet var oplyst. Tilfældigvis saa hun Grev Haxthausen[6], den nuværende Hofmarskal i Kjøbenhavn, i pragtfuld Gardeuniform, som ogsaa syntes at søge en Vogn. Min Velynderinde mente, at vi meget godt ogsaa kunde tage ham med, og vilde kalde paa ham. Men Kusken kjørte for rask, og det blev ikke til noget. Hvorledes vi tre vilde have fundet Plads i Damens tosædede Vogn, forstaar jeg endnu ikke. Men naar jeg nu vil gjøre Grev Haxthausen en Fornøjelse, fortæller jeg denne Historie.

En anden Gang, da jeg besøgte Cassel sammen med min Broder Carl, var mit Ophold ingenlunde glimrende. Vore Penge var sluppet op paa Rejsen, og hvad vi haabede at finde i Cassel, var ikke kommet. Min Broder var fortvivlet. Jeg havde dog før oplevet noget lignende, og min Lystighed svigtede mig den Gang ikke. Jeg foreslog strax at sælge et af vore Ure og gik strax ud for at afslutte Handelen, men man vilde kun give lidet eller intet for det. Jeg grundede paa et andet Middel, da indløb pludselig de ventede Penge, og vi rejste videre

Mange Aar senere, da jeg levede i Meiningen, tilbragte jeg ofte flere Uger hos Hertugen i Cassel. Hertugen og jeg var den Gang hver Aften hos den gamle Kurfyrstinde, født Prinsesse af Danmark[7], som holdt meget af Hertugen. Den gamle Kurfyrste syntes ikke om Hertugens Frimodighed og utvungne Væsen.

Efter de ulykkelige Hændelser, der gjorde Cassel til Residens for Kong Jerome, havde jeg ikke

gjenset Byen. Den Gang var jeg i mit Fædreland for optaget til at kunne tænke paa at rejse. Kurfyrsten flygtede til Holsten, kjøbte min Søsters Ejendom i Itzehoe og besøgte mig meget ofte tidligt om Morgenen, for at spise Frokost hos mig. Tit var jeg Mellemmand, naar han ønskede noget af Kongen. Han selv rejste, efter at have overgivet mig sine Kostbarheder, som jeg længe havde i Forvaring, til Rostorf, hvor min Broder Carl boede, og blev der sammen med denne, min gamle Lærer Neubaur og mig i flere Dage. Han holdt meget af Neubaur, fordi han endnu bar Haarpisk og Knæbuxer.

Hans Konversation var meget jævn og behagelig, og han udtalte saa ypperlige Regeringsprinciper, at jeg ventede, at han vilde blive en udmærket Regent, naar han atter kom i Besiddelse af sit Land. Han fortalte os den Gang, at hans Moder havde spaaet ham, at han vilde miste Land og Folk, men at han vilde faa alt igjen. Dog stolede han ikke fuldt og fast paa denne Spaadom, thi han foretog forskjellige Skridt for dog at faa noget tilbage igjen af Napoleon, og havde gjerne nøjedes med et lille Land. En Gang vilde han sende mig til Paris, for at jeg skulde tale hans Sag hos Napoleon. Jeg erklærede mig villig hertil, men kun i Egenskab af Gesandt paa Kongen af Danmarks Vegne. Kongen vilde ikke have det, hvad der var heldigt baade for Kurfyrsten og for mig. Kurfyrsten overøste mig mangen Gang med store Venskabsforsikringer. Ogsaa Grevinde Hessenstein[8], der mistede et Barn i Itzehoe, som

blev begravet i min Familiebegravelse, var mig meget bevaagen.

Da jeg en Gang bad Kurfyrsten om, at laane mig paa billige Renter en Sum Penge, der hviler som Gjæld paa Breitenburg, forsikrede han mig, at han for Tiden slet ingen Penge havde at disponere over. Derimod viste han mig, da jeg i Aaret 1817 tiltraadte min store Rejse og kom gjennem Cassel, megen Opmærksomhed, og vilde til Ære for mig lade Fontainerne i Wilhelmshöhe springe, og andet lignende, hvad der ikke kostede Penge, og som jeg altsammen frabad mig. Kurfyrsten havde den Gang allerede i flere Aar atter regeret over sit Land, men ingenlunde svaret til de Forventninger, jeg nærede til ham. Hans Gjerrighed ødelagde alt og røvede ham allerede paa hin Tid Kjærligheden hos hans trofaste Folk, der havde modtaget ham med stor Glæde og Hjærtelighed. En Svulst, han havde paa Halsen, havde antaget frygtelige Dimensioner og saa modbydelig ud. Her fik jeg atter et Bevis paa, at Lidenskaben kan ødelægge alt andet Godt hos Mennesket, og at Tidshistoriens Begivenheder hverken gjør Fyrsterne eller Nationerne klogere.

Senest var jeg i Cassel med Prins Frederik. Den gamle Kurfyrste var død, den nuværende ikke hjemme. Vi aflagde Kurfyrstinden[9] en Visit. Prinsen snakkede meget dumt Tøj, og den værdige Kurfyrstinde ytrede overfor Prinsen af Glücksborg og mig, at Prins Frederik syntes hende at være overordentlig ungdommelig, for ikke at sige barnagtig. Denne

Gang saa jeg kun lidet af Cassel, da jeg allerede følte mig meget angrebet af Rejsen. Militæret, som man ser allevegne, synes mig at være meget smukt, især Garden, der en Gang rykkede ud forbi mit Logis.

Alle Byer paa Vejen fra Cassel til Frankfurt fandt jeg forskjønnede, og overalt blev der bygget. I det hele taget synes Tyskland mig at være i fremadskridende Udvikling. Kun Landsbyerne bærer nu som før Præg af Urenlighed og Fattigdom.

I Frankfurt tog jeg ind i Hotel „Römischer Kaiser“. I dette Hotel boede for mange Aar siden min Ven Henkel[10], der havde faaet det Hverv af vort Hof, at iagttage den franske Hærs Bevægelser. Dør om Dør med ham boede en Bankier, hvem en Jøde vilde bestjæle. Denne tog fejl af Værelserne og kom ind til Henkel, der endnu laa i Sengen, og hos hvem der intet andet var at finde end Landkaart og Bøger. Henkel havde altid næret Uvilje mod Jøderne, og da han saa denne Jøde i sin Stue, vilde han formodentlig gribe ham, men uheldigvis havde Jøden en Kniv hos sig og dræbte Henkel efter at have tilføjet ham flere Saar. Jøden blev greben, men skar strax efter Halsen over paa sig. For mig var Henkels Død et smærteligt Tab. Han var en ædel, fortræffelig, klog Mand, som jeg holdt meget af. Da jeg var Student i Kiel, hvor han paa hin Tid ogsaa opholdt sig, foretog vi ofte Rideture sammen, og mærkeligt var det: hver Gang vi overnattede et eller andet Sted, blev vi lidt uenige

om at lukke Døren. Han vilde altid have den staaende aaben, og jeg vilde have den lukket. Havde han fulgt mit Raad, vilde Jøden ikke være trængt ind i hans Værelse.

Henkel var ogsaa bekjendt med Hertugen af Meiningen[11]. En Gang tilbragte Hertugen og jeg nogle Uger i „Römischer Kaiser". Henkel var altid hos os. Vi var alle tre meget lystige og morede os udmærket, men ofte havde vi besynderlige Optrin med Hertugen, der ved Siden af sine mange udmærkede Egenskaber og sin elskværdige Karakter ogsaa havde mange Særheder og stundom ganske mærkelige Indfald. En Gang kjøbte han en Elefant og vilde opkjøbe hele det øvrige Menageri, som Ejeren af Menageriet foreviste i Frankfurt. En anden Gang vilde han kjøbe en hel Kunsthandel i Frankfurt med mange Malerier og Kunstsager, for at indrette et Lotteri, og haabede paa en stor Profit. Kun med stort Besvær bragte vi ham bort fra denne Tanke. Jeg selv var Medlem af det hertugelige Kammer i Meiningen og saa i Tanken allerede de gamle Kammerraaders Fortvivlelse, der virkelig med stor Troskab vaagede over Kammerkassen, medens Chatolkassen og andre mindre Kasser kun var i meget maadelig Forfatning.

Da jeg første Gang gjæstede Frankfurt, kom jeg fra Göttingen derhen som Student. Oberst v. Berg havde foreslaaet mig at rejse med mig i hans Vogn til Frankfurt, for at følge hans Søn, der skulde

rejse til Schweitz, paa Vej. Jeg havde netop Ferie. Mainz blev den Gang belejret af Franskmændene; at se den republikanske Hær var paa den Tid noget ganske nyt, og jeg havde altid den største Lyst til at rejse.

Jeg modtog Oberstens Tilbud og kjørte sammen med ham i en med to Svedfuxer forspændt Vogn, som han selv styrede. Hans Søn fulgte efter i en anden Vogn. Preusserne var i Frankfurt, og Franskmændene stod allerede ved Höchst. De sidstnævnte saa overordentlig pjaltede ud. Sejladsen paa Main fra Frankfurt til Mainz var endnu aaben. Jeg gik ombord paa det almindelige Fragtskib til Mainz efter at have taget Afsked med den gamle Oberst. Da Skibet fra Main gled over i Rhinen, begyndte Franskmændene, der stod tæt ved Rhinen, at skyde paa os, men ingen blev ramt. Ankommen til Mainz steg jeg op i et Taarn og overskuede derfra hele den franske Lejr, bestaaende af Jordhytter, der omgav Byen i en Halvkreds. Vi saa Forposterne, alle klædte i røde Kapper. De frembød et hæsligt Skue. Jeg lærte en østerrigsk Officer at kjende, med hvem jeg steg op paa Hardenberg, fra hvilket Bjerg Østerrigerne allerede begyndte at fordrive Franskmændene. Vi var de franske Forposter saa nær, at vi kunde tale med dem. Soldaterlivet behagede mig i høj Grad. Jeg blev længere i Mainz end jeg oprindelig vilde, og da jeg endelig atter tog ind i „Schwarzer Bock" i Frankfurt, var mine Penge opbrugte med Undtagelse af en lille Sum. Den gamle Oberst var

rejst. og jeg havde slet ingen Bekjendte her. Hvad skulde jeg stille op?

Jeg spiste næsten slet intet hele Dagen, slentrede rundt i Byen og gik først om Aftenen ind til en Bager og kjøbte et Brød.

Saaledes gik det i flere Dage; jeg grundede forgjæves paa et Middel til atter at kunne naa Göttingen, da jeg mødte én Bibliothekssekretær fra Göttingen, som jeg kjendte. Ogsaa han vilde tilbage til sin Hjemstavn og foreslog mig at rejse sammen med ham i den almindelige Postvogn. Glad var jeg, gik strax ind paa hans Forslag og bad ham lægge Pengene ud, fordi jeg ikke var rigtig bekjendt med Møntfoden. Det lovede han ogsaa. Endnu havde jeg saa mange rede Penge, at jeg kunde betale mit Natteleje, og rejste med lettet Hjærte, uden at behøve at røbe min Fattigdom for min Rejsekammerat. I Göttingen betalte jeg ham med megen Tak Pengene tilbage.

Under bedre, om end ikke meget glimrende Kaar tilbragte jeg senere flere Uger i Frankfurt. Jeg kom fra min Fætter Castell[12] i Franken, hvor jeg glad og fornøjet havde tilbragt et Fjerdingaar. Her var forsamlet en Mængde lystige Folk, vi spillede Komedie og fandt paa alle mulige Løjer og Narrestreger. Min yngste Fætter havde netop holdt Bryllup med en allerkjæreste Pige, en Grevinde Schulenburg[13]. Hun var meget lystig, og han meget svagelig. Man kunde forudse, at Ægteskabet ikke vilde vare meget længe, og Forbindelsen blev da

virkelig ogsaa snart efter hævet. Det forekom mig, at han var skinsyg paa mig, og jeg forlod Castell. Fra Wertheim sejlede jeg til Frankfurt for at afvente visse Efterretninger fra Statsminister Hardenberg[14].

Fra Frankfurt rejste jeg (1836) til Wiesbaden, hvor jeg i Havehuset i „Adler“ fandt en behagelig Bolig. Wiesbaden var i Kurtiden en meget livlig By. I den smukke Kursal og dens prægtige Sideværelser saa man altid en Mængde Mennesker, især grupperede omkring de i alle Værelser, selv i den store Sal, indrettede Spillebanker, der for dette Privilegium betalte 32000 Rdlr. til Aktionærerne, som har bygget Kursalen. Hertugen har selv største Delen af Aktierne.

Mere Aarsag har man til at glæde sig over den meget lange og smukke Kolonnade, som Hertugen har ladet opføre, og i hvilken der, i særlig dertil indrettede Butiker, falbydes de prægtigste Sager af enhver Art. Om Morgenen kommer alle, som drikker Brønd, sammen i Alleen ved den store Kochbrunnen, hvor den hedeste og virksomste Kilde i Wiesbaden udspringer, og som derfra ledes ind i flere af de mange Badehuse, som ligger omkring Byen. Andre Huse, f. Ex. Adler, Schützenhof o. s. v. har deres egne Kilder. Det har dog ikke altid været Skik at drikke Vandet her paa Stedet.

Blandt de faa Bekjendtskaber, jeg gjorde her, nævner jeg især den hessiske Gehejmeraad Ries, kurhessisk Gesandt i Frankfurt, en højst elskværdig,

fortræffelig Mand. Det var mig en Glæde, der at træffe vor amerikanske Minister i Kjøbenhavn, nu i Berlin, Weathon[15], med Hustru og Datter. Ogsaa den værdige Overhofmesterinde Sehestedt Juul[16] traf jeg her. En Vicomte de Turenne, forhenværende Adjutant hos Bonaparte, hvem jeg lærte at kjende, fortalte mig meget om Frankrig, og gjennem ham blev jeg ogsaa bekjendt med den engelske Ambassadør i Paris, Lord Granville[17], Broder til den engelske Gesandt i Kjøbenhavn Wynn.

Sidst i Oktober følte jeg mig første Gang rask nok til at kunne spadsere ud ad den skjønne Promenade fra Kursalen til den gamle Borg Sonnenberg, fordum Residens for den ulykkelige Kejser Adolf af Huset Nassau. Den nuværende Hertug har omgivet Borgen med en meget vellykket Plantning og et smukt Anlæg, og i det indre har han ogsaa ladet indrette et Værelse. Det var en Søndag Morgen, en smuk, venlig Efteraarsdag. Jeg følte mig saa lykkelig ved Nydelsen af den skjønne, fri Natur. Da jeg var naaet op til den gamle Borgruin, kom jeg de fordums Dage ihu og var helt fordybet i alvorlige Betragtninger over Fortiden, da hørte jeg pludselig Psalmesang. Jeg traadte hen til Rækværket ved Bjergskrænten og saa lige under mig Kirken i den lille By Sonnenberg. Menigheden var forsamlet i Kirken til Gudstjeneste. Jeg hørte tydelig Sangen og Orgeltonerne. Det var mig, som om disse Toner bar min Sjæl til Himmelen. Jeg tror, at jeg gjærne vilde være død i dette Øjeblik.

Jeg ved ikke, hvad jeg tænkte, men det ved jeg, at i denne Sjælsstemning var mere Andagt end jeg nogensinde har følt ved den mest gribende Tale.

Den 13. November fik jeg fra Minister, Ordenskansler Mösting et Brev med Elefantordenen. Jeg havde allerede for nogle Dage siden aflagt den gode Konge min Taksigelse. Den herværende Toldembedsmand var i stor Forlegenhed over det Spørgsmaal, hvor højt Ordenen skulde fortoldes, da han i sin Toldtarif forgjæves havde søgt baade en Rubrik for Elefanter og for Ordener. Da Sagen blev forelagt de højere Toldautoriteter, blev Ordenen strax frigivet. Alle mine andre Ordener og Værdigheder havde jeg faaet efter en eller anden i den paagjældende Regerings Interesse udført Gjerning, men denne fik jeg uden en saadan Grund. Jeg vidste godt, at jeg fik den, fordi det nu en Gang er Skik, at man som Statsminister bør have det blaa Baand, og mange havde udtalt deres Forundring over, at jeg og mine tvende Kollegaer, Grev Moltke Bregentved[18] og Krabbe-Charisius endnu ikke havde faaet det. Det var mig temmelig ligegyldigt, og aldrig har jeg delt denne Forundring eller svaret paa slige Ytringer. Nu, da jeg fik Ordenen i min Ensomhed i Wiesbaden, voldte den mig dog større Glæde, end jeg selv havde troet. Den var mig et Pant paa min dyrebare Konges Velvilje, og endnu større Værd end selve Ordenen havde for mig hans Svar paa min Taksigelsesskrivelse.

Landet Nassau er dannet af forskjellige Lands-

dele, hvoraf flere tidligere har hørt til andre tyske Stater, og er i flere Henseender overordentlig begunstiget af Naturen. Det har næsten alle Produkter, der kræves til Livets Fornødenheder, undtagen Guld og Sølv. Landets Love og Institutioner er til Dels mønsterværdige. Fyrsten[19], der er en klog Mand, har ved mangen Lejlighed udvist stor Energi, dog synes mig, han vilde have gjort bedre i at tage noget mindre Hensyn til sine personlige Interesser og mere at have stræbt at vinde sit Folks Kjærlighed, som han aabenbart ejer i mindre Grad, end han virkelig fortjener at eje den. Hans tidligere Regeringshandlinger, hans Adfærd overfor Stænderne blev især ledede af den nu afdøde Minister von Marschall, en klog, men højst despotisk Mand. Under dennes Styrelse indførtes Statens nuværende, i mange Henseender ypperlige Organisation, dog blev han meget understøttet i sine Bestræbelser af en Gehejmeraad Zobel, der vistnok ydede det meste, men da Hr. v. Marschall mærkede, at denne kloge, men yderst forfængelige Mand, som, hvad der ofte er Tilfældet, trods sin meget aristokratiske og despotiske Aand støttede de Ultraliberale, lod Hr. v. Marschall ham falde; snart blev han forfulgt af alle Partier og maatte forlade Tjenesten. Han blev kaldet til Meiningen, hvor den unge Hertug ogsaa er greben af Reformmanien, dog blev han ikke længe der og døde som Faktotum hos Landgreven af Homburg. Blandt de forskjellige Grene af Administrationen syntes jeg især godt om Overrentekammeret, i hvilket

alle Regninger fra hele Statshusholdningen revideres, og hvorfra Regnskabsførelsen kontrolleres.

Militæret i Nassau er ypperligt. Ikke let kan man finde bedre Tropper end denne lille Hær paa 5—6000 Mand, lutter raske Folk. De staar kun et Aar i fast Tjeneste, d. v. s. kun det første Aar uden Orlov, senere kaldes de kun en Gang om Aaret sammen til Exercits, i September Maaned. Man ser, at det hverken kommer an paa den lange Tjenestetid eller paa den uophørlige Exerceren. Men det er raske, kjønne Mennesker, og de bliver som Soldater behandlede godt, faar ingen Prygl, har god Mundering, faar meget god Kost og staar tillige under stræng Disciplin. Den nuværende Minister, Grev Walderndorff[20], skal være en elskværdig Mand. Han har ikke tjent tidligere, lever meget paa sine Godser, yder altsaa ikke saa meget som den virksomme Hr. v. Marschall, og dog er hin, skjønt stræng Katholik, endog hos den protestantiske Befolkning langt bedre lidt end Hr. v. Marschall, hvem man hader.

I Wiesbaden traf jeg flere Personer fra Meiningen, hvor jeg i min Ungdom har tilbragt tre Aar og været meget lykkelig. De huskede mig alle, især en Overforstmester v. Bibra, hvem jeg ikke havde set i 30 Aar, og som nu staar i nassausk Tjeneste. De syntes alle at glæde sig ved Gjensynet og sagde, at man mindedes mig med Venskab i Meiningen, skjønt mange af mine Bekjendte er døde eller i en meget høj Alder. Jeg hørte, at den

Fattig- og Arbejdsanstalt, som jeg indrettede der med lykkeligt Resultat, bestod endnu, hvilket voldte mig særlig stor Glæde. Alle indbød mig indtrængende til at komme til Meiningen, men jeg sagde dem ligefrem, at jeg næppe vilde gjøre det, skjønt jeg gjærne vilde gjense den gamle Enkehertuginde[21], som er en fortræffelig Dame. Men den gamle Hertug, med hvem jeg var gode Venner, er død, og de faa Venner, der endnu lever, er blevne gamle. Tonen, som i hine Dage var meget jævn, er bleven anderledes. Ogsaa der er man bleven mere overdaadig, og den unge Hertug[22] har indført mange Forandringer. Jeg vil hellere tage Billedet fra den svundne Tid, i hvilken jeg følte mig saa tilfreds i det lille lykkelige Land, uforandret med mig i Graven.

Darmstadt. Den nye Bydel i Darmstadt er meget smuk, lutter nye, til Dels meget smukke Bygninger, meget brede Gader og for det meste en fortræffelig Brolægning, der har kostet meget. Den gamle By har snævre Gader og er overhovedet meget styg. Ogsaa Slottet er gammelt og endog for største Delen ufuldendt. En Mærkværdighed ved dette gamle Slot er det, at der paa Nordsiden er tilbygget noget, som ligner en lille Hytte. Man fortæller, at Slottets Herre paa en Tid, da Darmstadt endnu kun var en Landsby, var kommen herhen paa Jagten og var bleven venlig optaget i denne Hytte som Jupiter hos Baucis og Philemon, hvorpaa han besluttede at bygge et Slot her og til Minde derom at indlemme den lille Hytte i Byg-

ningen. Mærkeligt nok er Hytten anbragt paa anden Sal, hvad der gjør Historien noget usandsynlig. Jeg kunde ønske, at Fortællingen havde været sand.

Den regerende Storhertug[23] bor ikke i Slottet, men i det saakaldte Palais, hvor han morer sig med at ryge Tobak og drikke Øl. Nogle paastaar, at han arbejder meget om Formiddagen. Man ser ham kun sjældent her, alligevel siger alle, at han er mere afholdt paa Grund af sin Godmodighed, end den langt dygtigere Hertug af Nassau.

Da han kom til Regeringen, havde han en Gjæld paa halvtredje Million Gylden, som Stænderne ikke vilde overtage. Man fandt en Udvej til at betale hele denne Sum i 44 Aar ved Hjælp af et Lotteri, uden at Storhertugen gav noget til Gjældens Afdrag, kun en Sum af 80,000 Gylden aarlig til Betaling af Renterne. Rotschild har skaffet Kapitalen til Veje og delt den i Lodder paa 25 Gylden, hvoraf der aarlig ofte udtrækkes nogle paa flere tusind Gylden, saa at man altid faar Kapitalen, men ikke altid Renterne tilbage. Jeg selv tog et Lod til 25 Gylden.

Storhertugdømmet har mange gode Indretninger. Afgifterne er kun ringe, men man klager over, at der hersker meget Spioneri, fordi Regeringen frygter demagogiske Bevægelser og derfor laaner Øre til Angivere og Sladderhanke. Blandt de nye Institutioner vækker Afløsningen af Bondestandens Forpligtelser mest Opsigt. Bonden vinder store Fordele, medens Godsejeren taber meget derved, men

da Tiden overalt medfører slige Reformer, er en saadan Bestemmelse alligevel altid bedre, end naar Grundejerne ad Magtens Vej slet ikke faar nogen Erstatning. Bonden vilde dog næppe kunne gjøre Brug af denne Begunstigelse, hvis det ikke tillige var bestemt, at han af Statskassen, der giver et aarligt Overskud, kan faa udlaant Penge til 3 % til Afdrag af den Kapital, han skal betale for at blive løst fra sine Forpligtelser. I de sidste Dage af Aaret 1836 indtraf Kongen af Grækenland[24], Broder til Arvestorhertuginden, med sin unge Gemalinde, en Prinsesse af Oldenborg[25], i Besøg hos sin Søster i Darmstadt, paa Rejse til Grækenland; han havde allerede været der i Sommer, hvorfor hans Person ikke vakte saa megen Opsigt, som jeg havde ventet. Han kom fra Frankfurt, man havde ventet ham tidligere. Ogsaa i Theatret, hvor jeg saa ham og Dronningen, kom han for sent og lod den gamle Storhertug, der ellers aldrig besøger Theatret, en hel Akt alene i Logen, fordi han først sammen med sin Søster i Værelset ved Siden af vilde læse et Brev fra München. Det mishagede Publikum, og jeg fik ejheller nogen stor Mening om den unge Konge, der ogsaa i sit Ydre ser meget ubetydelig ud. Derimod behagede den kjønne, venlige unge Dronning mig og alle, der saa hende. I hendes Følge var en Overhofmesterinde v. Scheel, født Grevinde Bothmer[26], fra Oldenborg, en Ungdomsveninde af min Broder og mig, som vi ikke havde set i over tredive Aar. Vi besøgte hende paa

Slottet, hvor hun boede, og vi glædede os meget over det uventede Gjensyn.

Fra Darmstadt rejste jeg til Carlsruhe, hvor jeg boede i nogle Dage og overværede andet Kammers Møder samt lærte en interessant Mand, Professor Busse[27] fra Freiburg, at kjende. Jeg lagde Mærke til, at det ultraliberale Parti havde meget ringe Indflydelse i Kammeret. Rotteck[28] og Welcker[29] havde mistet Tilliden, efter at man havde mærket, at deres Patriotisme ikke var ganske ren. I det hele taget havde Regeringen vundet i Kraft, og Ministrene førte ofte et meget energisk Sprog i Kammeret.

Til de faa Venner, jeg traf i det yndige Baden, regner jeg Kurfyrsten af Hessen[30]. Han har boet her i flere Aar med sin Elskede, Grevinde Reichenbach[31], sine Børn, nogle Hoffolk og et stort Tjenerskab. Han har ladet sit Skjæg voxe, der ligesom Haaret er ganske graat, hvilket giver ham et meget løjerligt Udseende. Det smukke Hus med mange Sidebygninger og en meget kjøn Have, som han og hans Omgivelser beboer, tilhører Grevinden, hvilket han strax meddeler alle Folk, der siger ham Behageligheder om hans smukke Bolig. Da han aldrig ser Fremmede hos sig, er hans Liv om Vinteren meget ensformigt. Strax efter Taflet kjører han hver Dag ud, enten alene eller med Grevinden, altid den samme Vej. Han ender sædvanligt Kjøreturen ved det Hus, hvor hans Kavallerer boer, og hvor han, som jeg hørte, spiller Billard med sin Kammertjener. Resten af Dagen tilbringer han med at spadsere og

tegne. Saasnart Spillebanken aabnes om Foraaret i Kursalen, ser man ham altid sidde ved Spillebordet, ofte i det sletteste Selskab. Mod min Broder og mig var han overordentlig venlig. Han huskede godt, at hans Fader, da denne boede i Itzehoe og meget ofte besøgte Breitenburg, nogle Gange havde taget ham med. Hver Gang han mødte os, talte han meget venligt med mig og gav til Ære for os nogle Diners, der var meget glimrende. En Mængde udsøgte Retter og Vine, men kun meget faa Gjæster, kun nogle Hofkavallerer og nogle i Baden Hjemmehørende, foruden os ingen Fremmede. Grevinden, der gjælder for at være meget hidsig og uelskværdig, var overordentlig venlig og opmærksom mod os, tillige meget jævn i hele sin Optræden. Hun opdrager sine Børn godt, og den ældste Datter[32] roses for sin overordentlige Velgjørenhed mod Fattige. Under min Nærværelse i Baden gjorde Kurfyrsten en Rejse til Hestemarkedet i Stuttgart. Hjemvendt fortalte han min Broder og mig, at der slet ikke var roligt i Stuttgart, og at der sandsynligvis snart vilde udbryde en Revolution, thi Drengene løb rundt i Gaderne, og de Gamle i Hælene paa dem. Det var altid et sikkert Tegn paa en nær Revolution. Vi kunde næppe bare os for Latter. Da jeg senere kom til Stuttgart, fortalte man mig, at Kurfyrstens Udseende med det lange graa Skjæg havde vakt en oaadan Opsigt, at Gadedrengene var løbet efter ham. Dette forklarede mig tilstrækkeligt, hvilke Varsler om Revolutionen det var, som Kurfyrsten havde bemærket.

Fjorten Dage før min Afrejse fra Baden indtraf Storfyrst Michael[33] af Rusland. Han fik Besøg af Kongen af Württemberg[34] og dennes Broder[35], Storhertugen af Baden[36], Prinsen af Oldenborg[37] og dennes unge Gemalinde, født Prinsesse af Nassau. Iøvrigt levede Storfyrsten meget tilbagetrukkent. Man saa ham ofte paa Promenaden, iført en kort Overfrakke og med en rund Hat paa Hovedet, uden noget ydre Tegn paa Fornemhed. Det er ham endog meget ubehageligt, naar han skal vise sig for mange Mennesker. Nogle paastaar, at han er leversyg, andre mener, at han gaar paa Rejse, fordi han ikke kan enes med sin Broder Kejser Nikolaus.

I Baden traf jeg en gammel Studiekammerat, en Hr. von Ende, forhen Overkammerjunker i badensisk Tjeneste og den afdøde Storhertugs[38] Yndling, en klog Mand, som dog nu i den Grad har mistet det nuværende Hofs Gunst, at han om Sommeren, naar Storhertugen af Baden kommer dertil, maa forlade sit meget smukke Hus i Baden, som han nu har udlejet til Storfyrsten. Han er tillige saa forhadt i hele Landet, at han ikke vover at gaa ud om Aftenen.

Under den forrige Storhertug, der var en haard, umoralsk Mand, har han maaske gjort sig skyldig i et og andet, men Aarsagen til at han har paadraget sig Folkets Had og Storhertugens Unaade er indhyllet i Mørke. Da han med sin sædvanlige Snakkesalighed fortalte mig om sin Skæbne og om Befalingen til at forlade Baden om Sommeren, ud-

talte jeg, at hvis det var mig, og jeg ikke var mig nogen Brøde bevidst, vilde jeg ikke lade mig jage bort paa en saadan Maade, men forlange en Undersøgelse sat i Gang. Han gav mig Ret og erklærede, at han ikke mere vilde rejse, men han gjorde det alligevel og foretog en stor Rejse til Norden, paa hvilken han ogsaa gjæstede Kjøbenhavn. Nogle fortalte, at han kort før den forrige Storhertugs Død havde villet bringe et Parti i Stand mellem denne og sin Kusine, der var Storhertugens Elskerinde. Han havde allerede faaet fat paa en kjøn og kraftig Soldat, der hemmelig skulde komme Storhertugen til Hjælp og sikre ham Afkom. Men Storhertugen blev ramt af et Slag inden Forbindelsen kom i Stand, og Soldaten skal have røbet Sagen for den nuværende Storhertug. Naturligvis kunde dette ikke være denne behageligt, idet han saaledes vilde være bleven udelukket fra Successionen, tilmed da Hr. von Ende ellers havde vist sig som en Ven af hans Familie. Nogle sætter endog Caspar Hausers Historie i Forbindelse med Hr. v. Ende. Man fortæller nemlig, at Sønnerne af den forforrige Storhertug[39], der var gift med en Slægtning af Kejser Napoleon, alle døde som Børn, saa at den nulevende Storhertuginde kun beholdt Døtre tilbage, hvorved Arvefølgen gik over paa den forrige Storhertug.

Da Storhertuginde Stephanies sidste Søn afgik ved Døden, skal en hvid Dame have vist sig, bøjet sig over Vuggen, taget Barnet ud og lagt et dødt

Barn i dettes Sted. Den hvide Dame skal have været en forklædt Kvinde, der stod i den forrige Storhertugs Sold, og det forbyttede Barn var Caspar Hauser.

Fortællingen synes mig dog at være højst usandsynlig, men en Gejstlig i Baden, der før har været Kammertjener hos Storhertugen og hans Gemalinde Stephanie, har fortalt mig følgende. Det er sandt, hvad en Kammerfrue beretter, der endnu lever, at en hvidklædt Dame var traadt ind i Værelset, hvor hun sad, og havde bøjet sig over Barnets Vugge. Kammerfruen havde troet, at det var en af de gamle Prinsesser, og var sprunget op for at gjøre hende en Undskyldning, fordi hun ikke før havde lagt Mærke til hende. Da hun var gaaet hen til Vuggen, var Skikkelsen forsvunden. Barnet havde endnu levet flere Dage derefter, men havde, ligesom alle Storhertugens Sønner, været meget svagelig, og dets tidlige Død synes derfor at have været ganske naturlig.

I Slutningen af Maj rejste jeg til München. München er nu en af de interessanteste Byer i Tyskland. Dens Bygninger og Kunstskatte er næsten talløse. Man maa indrømme, at Kongen ved disse storartede Byggeforetagender har forøget Byens Velstand overordentligt. Der er en ustandselig Tilstrømning af Fremmede, og den arbejdende Klasse har fuldt op at fortjene. Kongen interesserer sig personlig for Bygningerne, og man kan daglig se ham tage disse i Øjesyn, i Overfrakke og med rund Hat,

uden nogen Ledsager; alligevel er han kun afholdt blandt nogle Kunstnere, og Folkets Stemme er imod ham. Hans personlige, ubehagelige Væsen skal nemlig bidrage meget hertil. Det kan ellers sikkert ikke nægtes, at han har mange Herskerdyder. Almindeligt dadler man hans Bigotteri; jeg tror dog, at han egentlig slet ikke er bigot, men at han ved et ydre Skjær af Fromhed mener at kunne modarbejde det i Bajern som i de fleste Lande tiltagende Fritænkeri og de demagogiske Bevægelser, som han selv tidligere har begunstiget. Hvorvidt han derved har slaaet ind paa den rette Vej, er meget tvivlsomt, men saaledes gaar det nu om Stunder mange Mennesker, især naar de har mere Fantasi end kold Fornuft og fast Karakter og derfor gaar fra den ene Yderlighed til den anden.

Jeg saa en stor Procession i München i Anledning af Kristi Legemsfest. Kongen gik med i fuld Pragt, omgivet af hele sit Hof, men han saa rigtignok ikke ud som en ydmyg Troende.

Befolkningen i München er maaske mere end nogen anden hengiven til Nydelsen af alle Livets Glæder. De derværende Ølhaller giver paafaldende Beviser derpaa. Blandt de med Kunstskatte smykkede Lokaler behagede de saakaldte Arkader mig især, saavel ved deres simple Stil, som ogsaa ved at de er tilgængelige for alle Byens Indvaanere. Det er aabne Haller, der omgiver den saakaldte Lysthave, en offentlig Spadseregang. Paa Væggene ses Freskomalerier af Bajerns Historie og Landskaber

fra Italien. Hvert Maleri har en af Kongen selv forfattet Indskrift, men ikke alle kan kaldes vellykkede. Mellem Malerierne ser man Glasdøre, der fører ind til Caféer, Restaurationer og Butiker. Hele Dagen møder man her Høje og Lave, Rige og Fattige.

Residensslottet er meget prægtigt, og dets indre Udsmykning udført i antik Smag med moderne Elegance, dog uden moderne Bekvemmelighed. Væggene i Værelserne er beklædte med Freskomalerier, der tager sig godt ud i store Sale og Templer, men som ikke passer for en privat Bolig. Særlig smuk er Spisesalen ved Siden af Dansesalen, hvor Bordene er anbragte under Orangetræer, saa at hele Salen ligner en lille Orangelund, hvad der især tager sig smukt ud ved Aftenbelysning.

Med særlig Interesse besaa jeg Stændersalen. I Deputeretkammeret overværede jeg flere Møder og hørte flere Ministre tale meget godt, blandt andet Fyrsten af Oettingen-Wallerstein[40] og nogle andre Deputerede. Dog førte ogsaa flere meget uøvede Talere Ordet og fremkom med megen taabelig Snak.

ANMÆRKNINGER

1) Meddelt af Hs. Exc. Statsminister v. Heim i Meininge n.
2) Autobiografiske Meddelelser, indsendte til Ordenskapitlet i en af Ove Malling besørget Afskrift i Rigsarkivet. Originalen gik til Grunde 1884.
3) H. Biernatzki, Schlesw. Holst. Volks-Kalender 1847.
4) Thiele, Thorvaldsens Biographie, II—III.
5) H. C. Andersen, Mit Livs Eventyr, Samlede Skrifter I, 197, 217, 235, 260, 291, 302.
6) Samlede Digtninger I, 184 ff.
7) Zur Erinnerung an F. L. W. Meyer, Braunschweig 1847, II, 249, 284, 307. Schilderungen eines Vielgereisten II, 84. Brev fra Poel til Dankwart i dennes Papirer i Rigsarkivet. Bonstettens Breve til Frederikke Brun.

Med Hensyn til de i Bogen omtalte Danske og Normænd henvises under et til C. F. Bricka, Dansk biografisk Lexikon A—R. Til Jævnførelse tjener endvidere A. S. Ørsted, Af mit Livs og min Tids Historie; Orla Lehmann, Efterladte Skrifter I—IV.; Rubin, Frederik VI.s Tid; Thorsøe, Den danske Stats Historie, 1814—48; Danmarks Riges Historie 1814—64.

1) Tanken er maaske paavirket af Voltaires bekjendte Ord: Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer (Epitre CXI, à l'auteur du livre des trois imposteurs). Conrad Ferdinand Meyer har i mere kristelig Retning udtalt noget lignende i sin Digtning, Huttens letzte Tage LXVII:

Und wärst du Gott und Herr, nicht ewiglich,
Ein solches Stossgebet erschüfe dich.

2) Frederik Carl Christian Greve Rantzau, 1769—1847, Oberstlieutenant.
3) Hertug Vilhelm af Glücksborg, f. 1785, † 17. Febr. 1831, Fader til Kong Christian IX.
4) Johan Sigismund Mösting, 1759—1843.
5) Adam Vilhelm Greve Moltke til Bregentved, 1785—1864.
6) Hans Krabbe-Charisius, 1771—1845.
7) Otto Joachim Greve Moltke til Espe og Bonderup, 1770—1853.
8) Povl Christian Stemann, 1764—1855 (Pershist. Tidsskr. 3. R. VI.).
9) Johan Poul Höpp, f. 1782, blev 1820 Deputeret i det tyske Kancelli, 1831 Overprokurør for Slesvig, 1838 kgl. Kommissær i Stænderforsamlingerne, 1840 Præsident for Overappellationsretten, 1841 Gehejmekonferensraad, død 1847.
10) Cai Lorentz Greve Brockdorff, 1766—1840, Kansler i Hertugdømmerne, Præsident for Overappellationsretten i Slesvig og Holsten.
11) Johan Ove Friederich Spiess, Søn af Ritmester, Amtsforvalter F. C. Spiess i Reinfeld, Cand. jur. i Glückstadt 1803, 1804 Kancellist i tyske Kancelli, 1809 Assessor og 1813 Deputeret, 1821 Kansler ved Overretten paa Gottorp, 1836 Præsident for den slesvigholstenske Regering. 1813 blev han Etatsraad, 1822 Ridder, 1828 Storkors, 1836 Gehejmekonferensraad, død 7. Aug. 1844 i Teplitz.
12) Sten Andersen Bille, 1751—1833.

13) Carl Victor v. Bonstetten, 1745—1832, Landfoged i Nyon, filosofisk og æsthetisk Forfatter, boede 1798—1801 paa Sophienholm ved Bagsværd Sø hos sin Veninde Frederikke Brun. Hans Souvenirs, nedskrevne 1831, udkom 1833. Bonstetten lærte 1827 Hertug Vilhelm af Glücksborg og Grev Rantzau personlig at kjende under deres Ophold med Prins Frederik i Genf. „Grev Rantzau kan man ikke rose nok, ikke have kjær nok," skriver B. til Frederikke Brun. „Han er en rigtig Dansker. Hertugen er en sjælden udmærket Mand, vi ønsker ham alle tilbage. Man spørger mig ofte: „Er alle Mennesker i Danmark saa gode og elskværdige?" (Briefe v. K. V. Bonstetten an F. Brun II, 324).

14) Jost van Dockum, 1753—1834.

15) Se S. 61.

16) Cornelius Wleugel, 1764—1833.

17) Carl Ludvig Christian Irminger, 1802—88, Viceadmiral, Marineminister 1850.

18) Christian Andreas Friedrich Rigsgreve Rantzau til Rastorf, 1796—1857, først Marskal hos Prins Frederik til 1829, derefter Verbitter for det adelige Konvent i Itzehoe, 1838 Guvernør i Lauenborg, Gehejmekonferensraad.

19) Carl Ewald, 1789—1866, Generalmajor, Generaladjutant hos Kong Christian VIII.

20) Jvfr. Af A. F. Tschernings Papirer I, 23 fl.

21) Christian Greve Schimmelmann til Wandsbeck, 1767—1842, Gehejmekonferensraad. Datteren Adelaide (Lilly), 1796—1876, ægtede 1815 Georg Heinrich Friherre v. Löwenstern, 1786—1856, Generalmajor, dansk Gesandt i Brasilien og Østerrig. Om Livet paa Sølyst jvfr. Museum 1891 og L. Bobé, Efterladte Papirer fra den reventlowske Familiekreds IV og V.

22) Forfatterinden Frederikke Brun f. Münter, 1765—1835.

23) Johan Gunder Adler, 1784—1852, Gehejmekonferensraad, Kabinetssekretær.

24) Christian Fenger, 1773—1845, Konferensraad, Generaldirektør over Kirurgien.

25) Frederik Ludvig Christopher v. Gössel, 1771—1841, Kammerherre, Generaladjutant.

26) Dom Maria Miguel, 1802—66, Søn af Kong Johan VI. af Portugal, var 1808—21 med Forældrene i Brasilien, gjorde derefter gjentagne Gange Oprør i Portugal for at gjenindføre Enevælden, 1828—34 Hersker i Portugal, kom 1831 i Strid med Frankrig. Ved engelsk og fransk Hjælp lykkedes det 1834 Dom Pedro, hans ældre Broder, at overvinde M. og bringe sin Datter Marie da Gloria paa Thronen. Dom Miguel levede som landsforvist i Rom og Baden.

27) Abrahams, Nicolai Christian Levin, 1798—1870, Professor i Fransk, Notarius publicus.

28) Emilie Gertrude Birgitte Carstensen, født 1814, Datter af Generalkonsul Johan Arnold Hieronymus Carstensen, gift 1835 med Generalkonsul, Legationsraad Marcus Pauli Marcussen.

29) Frederik Lowzow, 1788—1869, Direktør for General Toldkammer- og Kommercekollegiet, Justitiarius i Højesteret, Gehejmekonferensraad.

30) Frantz Christopher v. Bülow, 1769—1844, General, Ordensceremonimester, Ordensmarskal.

31) Adam Vilhelm Hauch, 1755—1838, Overkammerherre, Overhofmarskal.

32) Jvfr. H. C. A. Lund, Studenterforeningens Historie I, 317.

33) Alfonso de Aguirra y Gadea Greve Yoldi, spansk Gesandt i Danmark, dansk Overceremonimester, 1764—1852.

34) Jfr. ovenfor S. 26.

35) Carl Edvard van Dockum, 1804—93.

36) Jean Lannes, Hertug af Montebello, 1769—1809.

37) Gehejmekonferensraad, Overjægermester Frederik Sehested, f. 1758, † 20. August 1833.

38) Grevinde Agnete Marie Rosencrone, f. Hjelmstjerne, d. 1838. Enke efter den bekjendte Legatstifter.

39) Christian Friedrich Jasper, 1786–1847, Dr. jur., Regeringsadvokat i Slesvig, Stempelpapirforvalter.

40) Balthasar Münter, 1794–1867. Hofprædikant, kgl. Konfessionarius, Provst ved Holmens Kirke.

41) H. C. Ørsted.

42) Martin Christian Gottlieb Lehmann, 1775—1856, Kollegiedeputeret, Fader til Orla Lehmann.

43) Frederikke Komtesse Danneskjold-Samsøe, d. 1821, 84 Aar (Thaarup, Fædrenelandsk Nekrolog, 18 f.)

44) Lehmann var gift med Frederikke Louise Bech, Datter af Etatsraad, Borgmester Peter Bech.

45) Anna Sophia Magdalene Frederikke Ulrikke, f. 1729 (1738), sad 1770–1804 i Møens Tugthus (Paludan, Beskrivelse af Møen II, 360).

46) Adam Gottlob Moltke, 1710–92, næst I. H. E. Bernstorff Kong Frederik V.s vigtigste Raadgiver.

47) Prinsesse Louise af Glücksborg, 1820—94, Abbedisse i Itzehoe.

48) Ludvig Gustav Heinzelmann, f. 1803, blev 1834 Assessor ved Regeringen paa Gottorp, forhandlede 1850 med Madvig om en Overenskomst paa Grundlag af Slesvigs Deling. 1852 Departementschef i det slesvig-holsten-lauenborgske Ministerium, 1856 Overpræsident i Altona, død 1861.

49) Hans Henrik Rømeling, 1770–1840, Generalmajor.

50) Joseph Nikolai Benjamin Abrahamson, 1789–1847, Oberst, Generalkrigskommissær, Adjutant hos Kong Frederik VI.

51) Henrik Adolf Esaias Klein, 1797–1865, Overretsprokurator i Stege, Byskriver.

52) Dr. theol. Anders Krag Holm, 1767—1851, Provst ved Holmens Kirke 1823–49.

53) Jvfr. Martensen, Af mit Levnet I, 68 ff. C. L. N. Mynster, Nogle Blade af I. P. Mynsters Liv 283. Breve

til og fra F. C. Sibbern II, 186. Lorck, Femoghalvfjerdsindstyve Aar, 51.

54) Frederik Adolf Greve Holstein til Holsteinborg, 1784—1836.

55) Temmelig sikkert Louise Christine (Rasmussen) Grevinde Danner, 1815—74. Hun var før 1830 Elev i det kgl. Theaters Balletkorps, fik Løn fra 1830 og blev 1835 ansat som Figurantinde (C. F. Bricka, Dansk biogr. Lexikon IV, hvor det siges, at Bekjendtskabet med Prinsen stiftedes i Slutningen af Trediverne).

56) Anna Theodore Barbara Regenburg, født Wetche, Enke efter Præsten Jakob R. og Moder til Stiftamtmand Regenburg.

57) Ernst Frederik v. Holstein, 1801—83, Hofchef hos Kronprins Frederik, Overpostmester i Lybek.

58) Andreas Christian Kierulff, 1782—1846, Overpræsident.

59) Carl Frederik Holmer.

60) Carl Emil Bardenfleth, 1807—57, Statsminister og Præsident i det danske Kancelli.

61) Carl Bentzen nævnes 1834 som Kammerlakaj i Statskalenderen.

62) Carl Adolph Rothe, 1767—1834, Kontreadmiral.

63) Prins Frederik Vilhelm Carl Ludvig, Chef for Livgarden til Hest, 1786—1834, gift 1812 med Prinsesse Juliane Sophie, Datter af Arveprins Frederik.

64) Peter Carl Frederik v. Scholten, 1784—1854, Generalmajor, Generalguvernør. v. Dockum, Livserindringer, 62 ff.

65) Frederik von Lowzow, se S. 188.

66) Christian Georg Nathan David, 1793—1874.

67) Politiretsassessor Christian Reiersen, 1792—1876, var Censor 1834—51 indtil Presselovens Emanation.

68) Prins Ernst Frederik Ferdinand Carl Vilhelm Philip Ludvig, 1789—1850, russisk General.

69) Kejser Alexander II var kun elleve Dage yngre end Hs. Maj. Kong Christian IX.

70) M. Rubin, Frederik VI.s Tid. 451 ff.
71) ib. 427.
72) Justitsraad Severin Henrik August Wedel, Departementschef for Sund- og Strømtoldfaget.
73) Prins Ludvig Casimir Vilhelm Heinrich Clemens Bentheim-Steinfurt, 1787—1876, Generalmajor.

---

1) Ludvig Timotheus Spittler, Friherre, 1752—1810, fra 1779 Prof. i Göttingen, fra 1806 Minister og Kurator for Universitetet i Tübingen.
2) Landgreve Vilhelm IX., født 1743, fra 1760 Fyrste af Hanau, 1803 Kurfyrste (Vilhelm I), blev 1806 efter Slaget ved Jena afsat af Napoleon, restitueret 1813, død 1821.
3) Georg I, Hertug af Meiningen, 1761—1803.
4) Prins Christian Frederik af Neuwied, 1775—1800.
5) Prins Ludvig Victor af Neuwied, 1783—1812 (Vehse, Geschichte der deutschen Höfe VII, 248).
6) Christian Ove Greve Haxthausen, Overhofmarskal, 1777—1842.
7) Prinsesse Vilhelmine Caroline, 1747—1820, Datter af Kong Frederik V, gift 1764 med Kurfyrste Vilhelm I af Hessen-Cassel.
8) Caroline Augusta Albertine født Grevinde Schlotheim, senere Grevinde Hessenstein, 1767—1847 (Jfr. H. R. Hiort-Lorenzen, Livre d'or des souverains 1895, 583).
9) Kurfyrste Vilhelm II af Hessen, 1777—1847, formælet 1797 med Prinsesse Augusta af Preussen, 1780—1841.
10) Ernst Emil August Henkel, blev 1785 Sekondlieutenant i sjællandske Infanteriregiment. 1790 udnævntes han til Generaladjutantlieutenant hos Prins Carl af Hessen. Aaret efter blev han Premierlieutenant. 1795 sættes han à la suite i Hæren. Han blev myrdet 16. Sept. 1801.

11) Hertug Georg af Sachsen-Meiningen, 1761—1803.
12) Grev Castell til Rüdenhausen.
13) Albertine Eleonore Juliane Theophile Grevinde Schulenburg-Angern, født 1778, gift 1° med Christian Frederik Greve Castell-Remlingen, f. 1772, skilt 1803, g. 2° med Major Leopold v. Ziethen, † 1812.
14) Fyrst Carl August Hardenberg, 1750—1822, preussisk Kansler.
15) Henry Wheaton var 1834 Chargé d'affaires i Kjøbenhavn.
16) Lucie Charlotte Komtesse Scheel, Overhofmesterinde hos Dronning Marie Sophie Frederikke, Dekanesse i Vallø, 1765—1839, gift 1780 m. Gehejmeraad Christian Sehestedt-Juul til Raunholt.
17) Lord Granville Leveson-Gower, 1773—1846.
18) Grev Adam Vilhelm Moltke.
19) Hertug Vilhelm Georg August Heinrich af Nassau, 1792—1839.
20) Greve Carl Wilderich Walderndorff.
21) Hertuginde Louise, født Prinsesse af Hohenlohe-Langenburg, død 1837.
22) Hertug Bernhard Erik Freund af Sachsen-Meiningen, 1800—82.
23) Storhertug Ludvig II af Hessen-Darmstadt, 1777—1848.
24) Prins Otto Frederik Ludvig af Bajern, 1815—67, fra 1832 Konge af Grækenland. Søsteren, Prinsesse Mathilde, var gift med Arvestorhertug Ludvig af Hessen.
25) Marie Frederikke Amalie, Datter af Storhertug August af Oldenborg, 1818—75.
26) Charlotte Amalie Frederikke Komtesse Bothmer, f. 1772, g. 1801 m. Friherre Ludvig v. Scheele, † 1801.
27) Frederik Gottlieb v. Busse, 1756—1835, Mathematiker, Professor ved Bjærgakademiet i Freiberg.
28) Carl v. Rotteck, 1775—1840, den tyske Historieskriver.
29) Carl Theodor Welcker, 1790—1869, Prof. juris i Kiel og Freiburg.
30) Kurfyrste Vilhelm II af Hessen.

31) Caroline Vilhelmine Henriette Ortlepp, Grevinde Reichenbach-Lessonitz, 1791 1843, g. 1841 med Kurfyrsten. Det ældste Barn fødtes 1813.

32) Grevinde Louise Reichenbach, 1813–83, gift med Grev Carl August Bose.

33) Storfyrst Michael Paulowitsch, 1798—1849, Søn af Kejser Povl, gift med Prinsesse Frederikke Charlotte Marie (Helena Paulovna) af Württemberg.

34) Kong Vilhelm I af Württemberg, 1781—1864.

35) Prins Paul af Württemberg, 1785—1852.

36) Storhertug Carl Leopold Frederik, 1790—1852, regerede fra 1830.

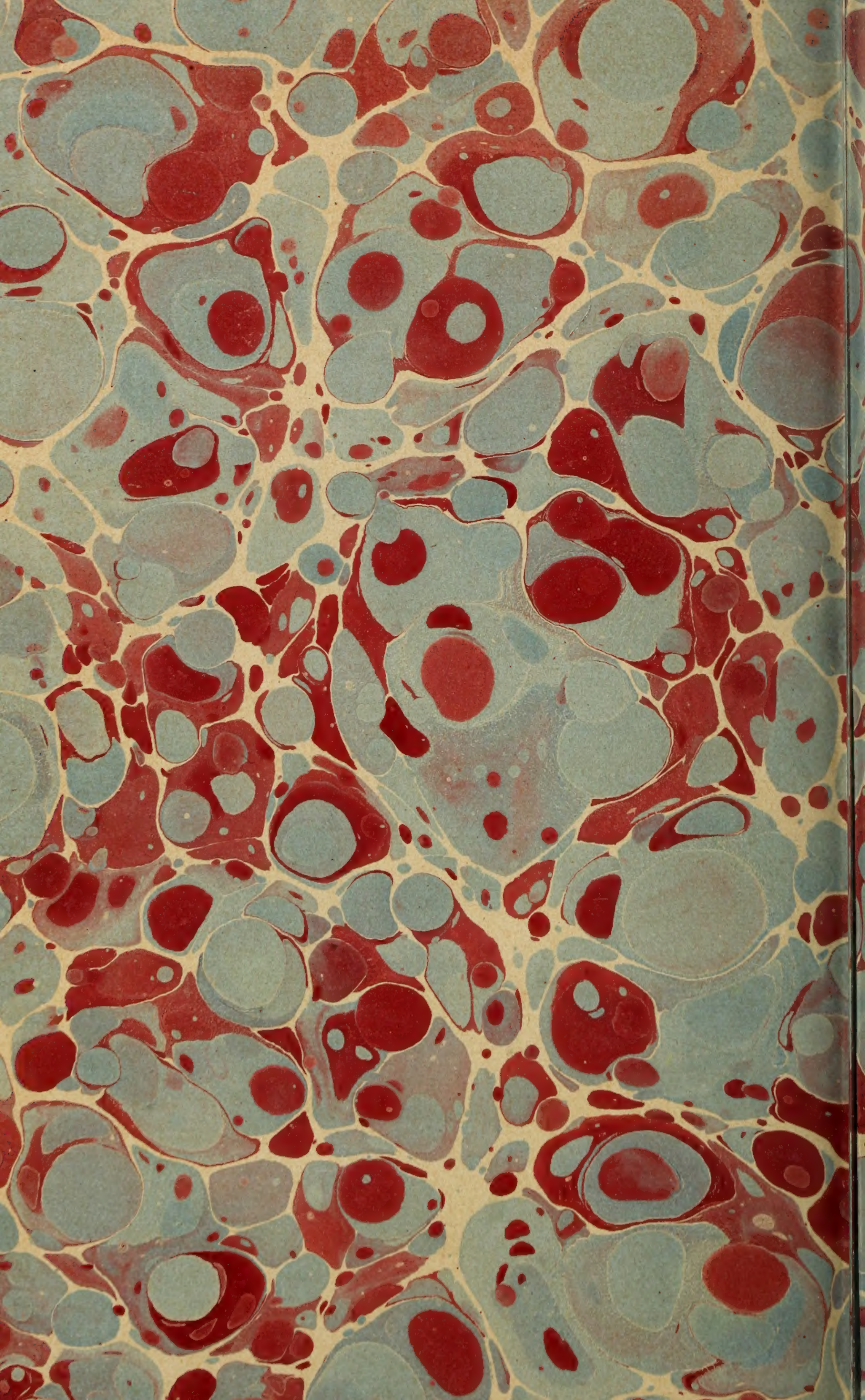
37) Prins Peter af Oldenborg, 1812—81, formælet 1837 med Prinsesse Therese af Nassau, 1815—71.

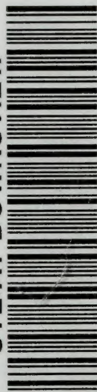
38) Storhertug Ludvig Vilhelm August 1763—1830, regerede fra 1818.

39) Storhertug Carl Ludvig Frederik, 1786—1818, regerede fra 1811, formælet 1806 med Stephanie Louise Adrienne Beauharnais, Napoleon I s Adoptivdatter, 1789—1860.

40) Fyrst Ludvig Craft Emil Oettingen-Wallerstein, kgl. bajersk „Kronobersthofmeister“, Rigsraad og Statsminister.

REGISTER

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 13 07 03 018 3